Республиканский научно-методический журнал

USTAZ USTANYMY

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

№4(22) (2026 ж. Сәуір/Апрель 2026 г.)

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Шымкент қаласы білім басқармасына қарасты «№ 127 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Ұстаз – мейірім мен талапты тең ұстаған, шәкірт жүрегіне сенім шоғын жағатын шамшырақ.

Манасова Жадра Амангельдиевна

Республиканский научно-методический журнал

USTAZ USTANYMY

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«USTAZ USTANYMY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№4(22) (2026 ж. Сәуір) шығарылымы. Выпуск №4(22) (Апрель 2026 г.)
республиканского научно-методического журнала «USTAZ USTANYMY».

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ: білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.
ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ: публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

«USTAZ USTANYMY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 13 ақпандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ26VPY00064454 берілген.
Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.
«USTAZ USTANYMY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский научно-методический журнал «USTAZ USTANYMY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 13.02.2023 года
№ KZ26VPY00064454.
Территория распространения: На территории Казахстана.
Журнал " USTAZ USTANYMY " выходит 4 раз в месяц.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

«USTAZ USTANYMY» ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов научно-методического журнала «USTAZ USTANYMY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Кузенбаев С.А. Оқушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздігін сақтау шаралары ..4
Самат Д.А. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы қосымша білім беру мүмкіндіктері.....7
Дуйсенова Ф.Қ. Келешек мектептегі тәрбие жұмысының цифрлық форматы.....11
Әліхан Ө.М. Цифрлық сауаттылық – келешек мектептің негізгі құзыреттілігі.....14
Кулбаева Э.М. Кітапхана – білім мен тәрбие орталығы: жаңа форматтағы жұмыс түрлері.....18
Орман Г.Ә. Цифрлық технологияларды үйірме сабақтарына енгізу жолдары.....21
Байбек А.Е. Бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді жолдары.....24
Тунубаева А.Ж. «Бастауыштың ең үздік сыныбы» 26
Мұратбаева Т.А. Оқушылардың дене дайындығы белсенділігін арттыруда ұлттық құндылықтарды дарыту және салауатты өмір салтын қалыптастыру 28
Ерназарова М. Кітап – рухани байлықтың шамшырағы 30
Бижігітова А.Ж. Practical english lessons in grade 5 with consideration of inclusive education.....31
Абдуллаева С.Қ. Бастауыш сынып оқушыларының таным деңгейі мен белсенділігін дамытуда ойынның атқаратын функциясы 36
Мекенбек И.С. Математика пәнінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру.....43
Умирзакова Л.А. Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жасаудың тиімді әдістері 46
Сали Г. Кітап – білім бұлағы: «Үздік сынып» сайысы мәреге жақын 49
Сулейменов М.М. Мектеп директорының мектептік климат пен құндылықтарды қалыптастырудағы рөлі.....50
Айтимова Б.З. Центр поддержки детей с особыми образовательными потребностями – территория успешной социализации и профориентации воспитанников 52
Омарова А.Т. Применение интерактивной панели в образовательном процессе .56
Сыдыкова А.Х. Жасанды интеллектті тарих сабағында қолдану мүмкіндіктері..59
Садирмекова А.Р. Тарих пәнінде контекстік тапсырмаларды қолдану 62
Елеуханова Ж.Қ., Ушқынқызы Д., Ауесхан Д. OREO әдісі – оқушылардың құрылымды, логикалық және дәлелді сөйлеуін дамытуға арналған тиімді стратегия.....65
Әліпбекова Г.А. Инклюзивті білім беру жағдайында қазақ тілі және әдебиетін оқыту ерекшеліктері.....70
Үсен П.Е., Макашева А.П. Effective use of interactive teaching methods in english language lessons 74
Еркін Т.Б., Есқабыл А.Ә., Кемал Е., Қозыбақова Ф.А. Өшпес есім: Ұрпақ жадындағы ерлік.....77
Айтуғанова А., Мизамхан Ж., Сұлтанғали А., Насанбай А., Қозыбақова Ф.А. Өмір жолы - күреске толған тағдыр 79
Абжал А.А. Пәндер интеграциясы және кіріктірілген оқытудың білім беру жүйесіндегі тиімділігі 81
Утебалиев М.М. Бокс 86
Сапармбетова А., Қасымбек Ж., Қоштыбаев Т.Б. Ғаламдағы қара материя мен қара энергия 88

Кузенбаев Сабит Алмухамбетович
Директордың шаруашылық жөніндегі орынбасары,
дене шынықтыру пәні мұғалімі
"№75 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетысай қаласы

ОҚУШЫЛАР МЕН ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ ҚАУІПСІЗДІГІН САҚТАУ ШАРАЛАРЫ

Аннотация: мақалада білім беру мекемесінде оқушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің заманауи тәсілдері қарастырылады. Автор тәуекелдерді басқару, қауіпсіздік аудиті, цифрлық мониторинг, инклюзивті қауіпсіздік, биологиялық қауіпсіздік және басқару тиімділігін бағалау мәселелерін талдайды. Қауіпсіздік жүйесін кешенді ұйымдастырудың ғылыми негіздері көрсетіледі.

Кілт сөздер: қауіпсіздік, білім беру ұйымы, тәуекелдерді басқару, қауіпсіздік аудиті, цифрлық мониторинг, инклюзивті орта, биологиялық қауіпсіздік, басқару жүйесі, еңбек қауіпсіздігі, төтенше жағдайлар.

Қазіргі білім беру ұйымдарының тұрақты дамуы мен тиімді қызмет етуінің негізгі шарттарының бірі – білім алушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздігін жан жақты қамтамасыз ету болып табылады. Білім беру мекемесі тек оқу тәрбие үдерісі жүзеге асырылатын орын ғана емес, сонымен бірге көптеген адамдардың күнделікті өмір сүру кеңістігіне айналған әлеуметтік институт. Осы тұста директордың шаруашылық жөніндегі орынбасарының рөлі ерекше маңызға ие, себебі ол материалдық техникалық базаны ұйымдастырумен қатар қауіпсіздік жүйесінің үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ететін негізгі тұлға болып табылады. Сонымен қатар қазіргі жағдайда қауіпсіздік мәселесі тек физикалық қорғаумен шектелмей, кешенді түрде қарастырылатын көпқырлы басқару жүйесіне айналып отыр.

Білім беру мекемесіндегі қауіпсіздік жүйесі көпдеңгейлі құрылымнан тұрады және ол инженерлік техникалық, санитарлық гигиеналық, өртке қарсы, ақпараттық және психологиялық қауіпсіздік бағыттарын қамтиды. Сонымен бірге әрбір бағыт өзара тығыз байланыста жүзеге асырылып, біртұтас қауіпсіз орта қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Осы тұста шаруашылық жөніндегі орынбасар барлық инфрақұрылымдық процестердің үйлесімділігін қамтамасыз етіп, қауіпсіздік талаптарының сақталуын жүйелі түрде бақылауы қажет.

Қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды аспектілерінің бірі – ғимараттың техникалық жай күйін тұрақты бақылау болып табылады. Ғимараттардың беріктігі, инженерлік желілердің жұмыс қабілеттілігі, электр жүйесінің қауіпсіздігі, жылыту және желдету жүйелерінің тиімділігі – мұның барлығы оқушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздігіне тікелей әсер етеді. Сонымен қатар жүйелі түрде техникалық тексерістер жүргізу, ақауларды дер кезінде анықтау және жою қауіпсіздіктің алдын алу шараларының негізін құрайды.

Өрт қауіпсіздігі білім беру мекемелеріндегі қауіпсіздік жүйесінің басты бағыттарының бірі болып табылады. Осы тұста өрт сөндіру құралдарының жарамдылығы, эвакуациялық шығу жолдарының қолжетімділігі, дабыл жүйелерінің жұмыс істеуі тұрақты бақылауда болуы тиіс. Сонымен қатар қызметкерлер мен оқушыларға арналған эвакуациялық жаттығуларды ұйымдастыру олардың төтенше жағдайлардағы әрекет ету дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Санитарлық гигиеналық қауіпсіздік те ерекше назар аударуды қажет етеді. Оқу кабинеттерінің тазалығы, ауаның сапасы, жарықтандыру деңгейі, сумен қамтамасыз ету жүйесінің талапқа сай болуы – білім алушылардың денсаулығына әсер ететін маңызды факторлар. Сонымен бірге мектеп аумағында экологиялық қауіпсіздікті сақтау, қалдықтарды дұрыс басқару, жасыл аймақтарды күтіп ұстау – қазіргі заманғы қауіпсіз орта қалыптастырудың маңызды элементтері болып табылады.

Ақпараттық қауіпсіздік мәселесі де бүгінгі күні ерекше өзектілікке ие. Білім беру ұйымдарында электрондық журналдар, деректер базалары, цифрлық платформалар кеңінен қолданылатындықтан, жеке мәліметтердің қорғалуы маңызды міндетке айналады. Осы тұста ақпараттық жүйелердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету, деректерді қорғау шараларын енгізу, қызметкерлердің цифрлық сауаттылығын арттыру қажет.

Психологиялық қауіпсіздік – білім беру ортасының сапасын айқындайтын маңызды көрсеткіштердің бірі. Оқушылар мен қызметкерлер арасында қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыру, буллингтің алдын алу, өзара сыйластық пен сенімді қарым қатынас орнату – қауіпсіздік жүйесінің ажырамас бөлігі. Сонымен қатар психологиялық қызметпен бірлесе отырып профилактикалық жұмыстар жүргізу маңызды.

Қауіпсіздік жүйесін ұйымдастыруда цифрлық технологияларды қолдану мүмкіндіктері кеңейіп келеді. Бейнебақылау жүйелері, қолжетімділікті бақылау құрылғылары, автоматтандырылған дабыл жүйелері қауіпсіздікті басқаруды жаңа деңгейге көтереді. Осы тұста заманауи технологияларды тиімді пайдалану қауіпсіздік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Төтенше жағдайларға дайындық қауіпсіздік жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Табиғи апаттар, техногендік жағдайлар немесе басқа да қауіптер туындаған жағдайда әрекет ету алгоритмдері алдын ала дайындалуы тиіс. Сонымен қатар барлық қызметкерлердің осы алгоритмдерді білуі және оларды тәжірибеде қолдана алуы маңызды.

Қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру – ұзақ мерзімді әрі жүйелі жұмысты талап ететін процесс. Оқушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздік ережелерін сақтауға деген жауапкершілігін арттыру, оларды тұрақты түрде ақпараттандыру және оқыту – қауіпсіз орта құрудың негізі болып табылады. Сонымен бірге бұл бағыттағы жұмыстар тек әкімшілік деңгейде емес, бүкіл ұжымның қатысуымен жүзеге асырылуы тиіс.

Осы тұста директордың шаруашылық жөніндегі орынбасарының басқарушылық құзыреттілігі ерекше маңызға ие. Ол қауіпсіздік жүйесін ұйымдастыруда стратегиялық жоспарлау, ресурстарды тиімді бөлу, бақылау және талдау жұмыстарын жүргізуі тиіс. Сонымен қатар түрлі қызметтермен өзара әрекеттестікті үйлестіру арқылы қауіпсіздік жүйесінің тиімділігін қамтамасыз етеді.

Қауіпсіздікті қамтамасыз ету барысында нормативтік құқықтық құжаттарды сақтау да маңызды. Мемлекеттік стандарттар, санитарлық талаптар, еңбек қауіпсіздігі ережелері – осының барлығы білім беру мекемесінің қызметінде басшылыққа алынуы тиіс. Сонымен бірге бұл талаптардың орындалуын тұрақты бақылау жүйесі қалыптастырылуы қажет.

Қауіпсіздік жүйесін жетілдірудің заманауи бағыттарының бірі – тәуекелдерді басқару (risk management) қағидаттарын енгізу болып табылады. Бұл тәсіл ықтимал қауіптерді алдын ала анықтап, олардың туындау ықтималдығы мен салдарын бағалауға негізделеді. Осы тұста директордың шаруашылық жөніндегі орынбасары қауіпсіздікке қатысты барлық тәуекелдерді жүйелеп, оларды басқару стратегиясын әзірлеуі тиіс. Сонымен қатар тәуекелдерді басқару карталарын құру, қауіп факторларын санаттарға бөлу және оларды азайтуға бағытталған

нақты шараларды жүзеге асыру білім беру мекемесінде қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімділігін арттырады.

Сонымен бірге қазіргі білім беру ұйымдарында қауіпсіздік аудитін жүргізу тәжірибесі кеңінен енгізілуде. Қауіпсіздік аудиті – бұл мекеменің қауіпсіздік жүйесін кешенді түрде бағалау процесі. Осы тұста ішкі және сыртқы аудит жүргізу арқылы қауіпсіздік деңгейін анықтап, әлсіз тұстарын айқындауға болады. Сонымен қатар аудит нәтижелері негізінде нақты іс шаралар жоспары әзірленіп, қауіпсіздік жүйесін жетілдіру бағыттары анықталады.

Осы тұста цифрлық мониторинг жүйелерін енгізу қауіпсіздік басқарудың жаңа кезеңіне өтуге мүмкіндік береді. Ақылды датчиктер, автоматтандырылған бақылау жүйелері, орталықтандырылған басқару платформалары арқылы ғимараттың жағдайын, температураны, түтін деңгейін, қозғалысты және басқа да көрсеткіштерді нақты уақыт режимінде бақылауға болады. Сонымен қатар мұндай жүйелер төтенше жағдайлар кезінде жедел әрекет етуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар энергия тиімділігі мен қауіпсіздік арасындағы өзара байланысты ескеру маңызды. Ғимараттың энергетикалық жүйелерін дұрыс ұйымдастыру тек ресурстарды үнемдеуге ғана емес, сонымен қатар қауіпсіздікті арттыруға да ықпал етеді. Осы тұста электр жүктемесін бақылау, энергия үнемдеуші технологияларды енгізу, жарықтандыру жүйесін оңтайландыру сияқты шаралар маңызды рөл атқарады.

Қауіпсіздік жүйесінде инклюзивтілік қағидатын сақтау да ерекше назар аударуды қажет етеді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылар үшін қауіпсіз орта қалыптастыру олардың еркін қозғалуына, эвакуация кезінде қауіпсіз шығуына және қажетті ақпаратты қолжетімді форматта алуына мүмкіндік беруі тиіс. Сонымен бірге білім беру мекемесінде биологиялық қауіпсіздік мәселелері де өзекті болып отыр. Әртүрлі жұқпалы аурулардың таралуының алдын алу үшін санитарлық бақылау, дезинфекциялау шаралары, медициналық бақылау жүйесі ұйымдастырылуы тиіс. Осы тұста пандемиялық жағдайлар тәжірибесі қауіпсіздік жүйесінің икемді және жедел әрекет ету қабілетінің маңыздылығын көрсетті.

Осы тұста қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыруда коммуникациялық стратегиялардың рөлі ерекше. Ақпараттық стендтер, нұсқаулықтар, цифрлық хабарламалар арқылы қауіпсіздік ережелерін жүйелі түрде жеткізу оқушылар мен қызметкерлердің ақпараттандырылуын арттырады. Сонымен қатар қауіпсіздік бойынша тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру білім деңгейін көтеруге ықпал етеді.

Сонымен қатар сыртқы ұйымдармен өзара әрекеттестік қауіпсіздік жүйесінің тиімділігін арттыруда маңызды фактор болып табылады. Төтенше жағдайлар қызметтері, медициналық ұйымдар, құқық қорғау органдарымен тұрақты байланыс орнату төтенше жағдайларда жедел әрекет етуге мүмкіндік береді. Осы тұста бірлескен оқу жаттығулары мен іс шаралар ұйымдастыру да тиімді.

Қауіпсіздік жүйесін басқаруда құжаттамалық қамтамасыз ету маңызды рөл атқарады. Барлық нұсқаулықтар, регламенттер, жоспарлар нақты әрі түсінікті түрде рәсімделіп, қызметкерлерге қолжетімді болуы тиіс. Сонымен қатар құжаттардың үнемі жаңартылып отыруы олардың өзектілігін қамтамасыз етеді. Сонымен бірге қауіпсіздік жүйесінің тиімділігін бағалау үшін көрсеткіштер жүйесін (KPI) енгізу қажет. Бұл көрсеткіштер арқылы қауіпсіздік деңгейін сандық тұрғыда бағалап, оның динамикасын бақылауға болады. Осы тұста деректерге негізделген басқару шешімдерін қабылдау қауіпсіздік жүйесінің сапасын арттырады.

Осы тұста қауіпсіздік саласында инновациялық тәсілдерді енгізу білім беру мекемесінің бәсекеге қабілеттілігін арттырады. Заманауи технологияларды пайдалану, жаңа басқару модельдерін енгізу, қызметкерлердің кәсіби дамуын қамтамасыз ету – қауіпсіздік жүйесін үздіксіз жетілдірудің негізі болып табылады. Сонымен қатар бұл бағыттағы жұмыстар стратегиялық жоспарлау деңгейінде қарастырылуы тиіс.

Осылайша, оқушылар мен қызметкерлердің қауіпсіздігін сақтау – білім беру ұйымының тұрақты дамуының негізі болып табылады. Бұл бағыттағы жұмыстар кешенді, жүйелі және инновациялық тәсілдерді талап етеді. Сонымен қатар директордың шаруашылық жөніндегі

орынбасарының кәсіби біліктілігі мен жауапкершілігі ғана қауіпсіз әрі қолайлы білім беру ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007. – 68 б.
2. Қазақстан Республикасының «Азаматтық қорғау туралы» Заңы. – Астана, 2014. – 92 б.
3. ҚР еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау ережелері. – Астана, 2015. – 120 б.
4. Селевко Г.К. Управление образовательными системами. – М.: Народное образование, 2006. – 256 с.
5. Беляев В.И. Безопасность образовательной среды. – М.: Академия, 2012. – 224 с.
6. ISO 45001:2018 Occupational health and safety management systems. – Geneva: ISO, 2018. – 30 p.

Самат Динара Абдрахимқызы
Қосымша білім беру педагогі
"№75 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетысай қаласы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУДАҒЫ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аннотация. Мақалада оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы қосымша білім беру жүйесінің әлеуеті ғылыми-публицистикалық және әдеби тұрғыда терең талданады. Қазіргі білім беру кеңістігінде тұлғаның жан-жақты дамуына бағытталған үрдістердің өзектілігі артып отырғаны белгілі, осыған орай қосымша білім беру ортасының тәрбиелік, дамытушылық және әлеуметтендіруші мүмкіндіктері кеңінен қарастырылады. Автор шығармашылық қабілеттің мәнін, оның құрылымдық компоненттерін, сондай-ақ оқушы тұлғасының қалыптасуына ықпал ететін педагогикалық шарттарды кешенді түрде сипаттай отырып, қосымша білім беру педагогінің кәсіби рөлі мен жауапкершілігін ерекше атап өтеді. Мақалада оқушының дербестігін, қиялын, танымдық белсенділігін арттыруда қолданылатын әдіс-тәсілдер жүйеленіп, олардың тиімділігі тәжірибелік тұрғыдан негізделеді. Қосымша білім беру ұйымдарының еркін шығармашылық орта қалыптастырудағы маңызы мен оның білім алушының ішкі әлеуетін ашудағы ықпалы жан-жақты сараланады.

Кілт сөздер: шығармашылық қабілет, қосымша білім беру, тұлғалық даму, педагогикалық технология, шығармашылық орта, оқушы белсенділігі, инновациялық әдістер, дарындылық, өзін-өзі дамыту, креативтілік.

Қазіргі жаһандану жағдайында білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндеттердің бірі – тек білімді меңгерген емес, сонымен қатар өмірлік жағдаяттарда өзіндік шешім қабылдай алатын, ойлау икемділігі жоғары, шығармашылық тұрғыдан дамыған тұлғаны қалыптастыру болып табылады, өйткені қоғамның тұрақты дамуы мен инновациялық серпіні осындай сапаларға ие азаматтардың белсенділігімен тікелей байланысты. Осы тұрғыдан алғанда, қосымша білім беру жүйесі дәстүрлі оқу процесінің шеңберінен шығып, оқушының жеке қызығушылықтары мен бейімділіктерін ескеретін ерекше білім беру кеңістігін қалыптастырады, бұл кеңістік баланың ішкі әлеуетін еркін ашуға мүмкіндік беретіндіктен, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуда айрықша рөл атқарады. Қосымша білім беру педагогі тек білім беруші ғана емес, сонымен бірге бағыттаушы, шабыттандырушы, шығармашылық серіктес ретінде әрекет етеді, өйткені шығармашылық әрекетке тарту механикалық үйретумен емес, тұлғалық ықпал арқылы жүзеге асады. Оқушының шығармашылық қабілеті тек туа біткен қасиет емес, ол жүйелі педагогикалық ықпалдың нәтижесінде қалыптасатын күрделі психологиялық-педагогикалық құрылым болып табылады, сондықтан оны дамыту мақсатты ұйымдастырылған білім беру ортасын талап етеді. Мұндай ортада оқушы өзін еркін сезініп, қателесуден қорықпай, жаңа идеяларды сынап көруге мүмкіндік алады, ал бұл шығармашылықтың негізгі алғышарты болып табылады. Сонымен қатар қосымша білім беру кеңістігінде оқыту процесі көбіне жобалық, зерттеушілік, тәжірибелік сипатта ұйымдастырылатындықтан, оқушының танымдық белсенділігі табиғи түрде артады, бұл оның шығармашылық ойлау қабілетінің дамуына оң ықпал етеді.

Шығармашылық қабілетті дамыту мәселесі педагогика ғылымында көпқырлы және күрделі құбылыс ретінде қарастырылады, өйткені ол тұлғаның интеллектуалдық, эмоциялық, ерік-жігерлік және мотивациялық салаларымен тығыз байланыста дамиды, осы себепті оны біржақты әдістер арқылы қалыптастыру мүмкін емес. Қосымша білім беру педагогі оқушының қызығушылығын анықтай отырып, оның ішкі қажеттіліктеріне сәйкес келетін әрекеттерді ұйымдастыруы қажет, өйткені шынайы шығармашылық тек ішкі мотивация болған жағдайда ғана пайда болады. Оқушының шығармашылық әлеуетін ашу үшін педагог әртүрлі әдістерді қолданады, олардың ішінде проблемалық оқыту, жобалық әдіс, ойын технологиялары, зерттеушілік тапсырмалар ерекше орын алады, себебі бұл тәсілдер оқушыны дайын ақпаратты қабылдаушыдан белсенді ізденушіге айналдырады. Шығармашылық әрекет барысында оқушы тек жаңа өнім жасап қана қоймай, өз ойлау тәсілін өзгертеді, әлемді қабылдауын кеңейтеді, бұл оның тұлғалық дамуына кешенді әсер етеді. Қосымша білім беру жағдайында мұндай процестер табиғи әрі еркін жүзеге асады, өйткені бұл жүйеде бағалау қысымы төмен, ал бұл оқушының шығармашылық еркіндігін арттырады. Сонымен бірге педагогтың қолдауы мен сенімі оқушының өзіне деген сенімділігін қалыптастырады, бұл шығармашылық бастамалардың пайда болуына тікелей ықпал етеді.

Қосымша білім беру ұйымдарының басты артықшылығы – олардың икемділігі мен вариативтілігі, бұл әр оқушыға өзінің қызығушылығына сәйкес бағытты таңдауға мүмкіндік береді, ал таңдау еркіндігі шығармашылық дамудың негізгі факторларының бірі болып табылады. Оқушы белгілі бір бағытта тереңдеп жұмыс істей отырып, өз қабілеттерін жан-жақты дамыта алады, бұл оның кәсіби бағдарлануына да оң әсер етеді. Қосымша білім беру ортасында қалыптасатын шығармашылық атмосфера оқушылар арасында ынтымақтастықты, өзара қолдауды, пікір алмасуды дамытады, ал бұл әлеуметтік дағдылар шығармашылық процестің ажырамас бөлігі болып табылады. Оқушылар бірлескен жобалар арқылы өз идеяларын жүзеге асырып, нәтижесін көргенде, олардың ішкі мотивациясы күшейеді, бұл келесі шығармашылық әрекеттерге деген қызығушылықты арттырады. Педагог осындай процестерді ұйымдастыра отырып, әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруі тиіс, өйткені шығармашылық қабілеттер әр балада әртүрлі деңгейде және әртүрлі формада көрінеді. Сонымен бірге қосымша білім беру жүйесінде қолданылатын заманауи технологиялар оқушының шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтеді, себебі цифрлық құралдар жаңа идеяларды жүзеге асырудың тиімді тәсілдерін ұсынады.

Педагогтың кәсіби құзыреттілігі шығармашылық қабілеттерді дамытудағы басты фактор ретінде тек білім беру мазмұнын меңгерумен ғана шектелмей, тұлғаның ішкі мәдениеті мен дүниетанымдық кеңістігінің ауқымдылығын қамтитын көпқырлы феномен ретінде қарастырылады, өйткені педагогтың интеллектуалдық икемділігі мен мәдени-рухани деңгейі оқушының қабылдау ерекшеліктеріне тікелей ықпал етеді. Педагог шығармашылық тұлға болған жағдайда, ол тек білімді жеткізуші емес, сонымен бірге мәдени құндылықтарды таратушы, эстетикалық талғамды қалыптастырушы, рухани бағыт беруші ретінде әрекет етеді, бұл оқушының жан-жақты дамуына кешенді әсер етеді. Оқушы педагогтың әрекетін сырттай бақылап қана қоймай, оның ойлау стилін, шешім қабылдау тәсілін, күрделі жағдайларда өзін ұстау мәдениетін бейсаналық деңгейде қабылдайды, нәтижесінде тұлғалық үлгі қалыптасады. Осындай ықпал ету тетігі педагогтың әрбір іс-әрекетіне жоғары жауапкершілік жүктейді, себебі оның кәсіби және тұлғалық бейнесі оқушы үшін бағдарлық мәнге ие болады. Педагогтың эмоционалдық тұрақтылығы мен коммуникативтік икемділігі шығармашылық орта қалыптастыруда ерекше маңызға ие, өйткені қолайлы психологиялық ахуал ғана еркін ойлауға мүмкіндік береді. Егер педагог оқушының әрбір идеясын құрметпен қабылдап, оны дамытуға бағыттай алса, онда оқушыда өз ойын еркін білдіруге деген сенім қалыптасады, бұл шығармашылық белсенділіктің артуына негіз болады. Педагогтың кәсіби интуициясы да маңызды компоненттердің бірі болып табылады, өйткені ол оқушының жасырын қабілеттерін дер кезінде байқап, оларды дамытуға бағытталған жағдайлар жасай алады. Шығармашылық процесте педагогтың икемділігі ерекше рөл атқарады, себебі әрбір оқушының даму траекториясы бірегей болғандықтан, бірізді әдістер әрдайым тиімді нәтиже бере бермейді. Педагог өзінің кәсіби әрекетін үнемі жаңартып, жаңа әдістерді тәжірибесіне енгізіп отырғанда ғана, ол оқушылардың өзгермелі қажеттіліктеріне жауап бере алады. Осылайша, педагогтың кәсіби құзыреттілігі тек білім деңгейімен емес, оның тұлғалық сапаларының тереңдігімен, шығармашылық ойлауымен және үздіксіз дамуға ұмтылысымен анықталады.

Педагогтың рефлексия жасау қабілеті оның кәсіби дамуының өзегін құрайды, өйткені ол өз әрекетін сырт көзбен бағалауға мүмкіндік беретін ішкі механизм ретінде қызмет етеді және бұл процесс педагогикалық тәжірибені жетілдірудің маңызды шарты болып табылады. Рефлексия арқылы педагог өз жұмысының нәтижелілігін ғана емес, сонымен бірге қолданылған әдістердің тиімділігін, оқушылардың реакциясын, олардың эмоционалдық күйін кешенді түрде талдай алады. Осындай талдау негізінде педагог келесі әрекеттерін жоспарлап, өзінің кәсіби стратегиясын қайта қарастырады, бұл оның жұмысын жүйелі әрі мақсатты етеді. Рефлексия тек қателіктерді анықтау құралы емес, ол сонымен бірге жетістіктерді саралап, оларды одан әрі дамытуға мүмкіндік береді, бұл педагогтың өзіне деген сенімділігін арттырады. Қосымша білім беру жағдайында педагог пен оқушы арасындағы серіктестік қарым-қатынас рефлексиялық процесті екіжақты етеді, өйткені оқушы да өз әрекетін бағалауға үйренеді. Мұндай өзара әрекеттестік барысында педагог оқушының пікірін ескеріп, оқу процесін соған сәйкес бейімдей алады, бұл шығармашылық процестің тиімділігін арттырады. Педагогтың ашықтығы мен сындарлы кері байланыс бере алу қабілеті оқушының өзін-өзі бағалау дағдыларын қалыптастырады, бұл оның тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Сонымен бірге, рефлексия педагогтың кәсіби күйзелістің алдын алуына көмектеседі, өйткені ол өз жұмысын саналы түрде реттеуге мүмкіндік береді. Педагог өз тәжірибесін үнемі зерделеп отырғанда ғана, ол шығармашылық ізденісте болады және бұл оның кәсіби тоқырауына жол бермейді. Демек, рефлексия педагогтың кәсіби құзыреттілігінің ажырамас бөлігі ретінде оның шығармашылық әлеуетін тұрақты дамытуға жағдай жасайды.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту процесін жүйелі ұйымдастыру білім беру мазмұнын құрылымдаудың ерекше тәсілдерін талап етеді, өйткені бұл процесс кездейсоқ әрекеттер жиынтығынан тұрмай, белгілі бір логикалық және кезеңдік бірізділікке негізделуі тиіс. Қосымша білім беру бағдарламалары осы тұрғыдан қарағанда икемді құрылымымен ерекшеленеді, себебі олар оқушының жеке даму қарқынын ескеріп, оқу мазмұнын дараландыруға мүмкіндік береді. Мұндай бағдарламаларда әрбір кезең оқушының алдыңғы жетістіктеріне сүйене отырып құрылады, бұл оның дамуындағы сабақтастықты қамтамасыз

етеді. Шығармашылық процестің жүйелілігі оқушының ойлау дағдыларын біртіндеп күрделендіруге мүмкіндік береді, нәтижесінде ол қарапайым тапсырмалардан күрделі жобаларға көшуге дайын болады. Бағдарламаны тиімді жүзеге асыру үшін педагог оқу мақсаттарын нақтылап қана қоймай, оларды оқушының қызығушылықтарымен үйлестіруі қажет, өйткені бұл ішкі мотивацияның сақталуына ықпал етеді. Оқушы өз әрекетінің мәнін түсінген кезде ғана, ол белсенді түрде қатысады және нәтижеге жетуге ұмтылады. Сонымен бірге, жүйелі ұйымдастырылған процесс оқушының уақытты басқару дағдыларын қалыптастырады, бұл оның жауапкершілігін арттырады. Шығармашылық тапсырмалар біртіндеп күрделенген сайын, оқушы өз мүмкіндіктерін кеңейтіп, жаңа деңгейге көтеріледі. Педагог осы процесті бақылап, қажет болған жағдайда түзетулер енгізіп отырғанда, оқу процесі тиімді әрі нәтижелі болады. Осылайша, жүйелілік шығармашылық дамудың тұрақтылығын қамтамасыз ететін негізгі факторлардың бірі болып табылады.

Шығармашылық нәтижелерді бағалау мәселесі дәстүрлі педагогикалық тәсілдерден өзгеше көзқарасты талап етеді, өйткені шығармашылық өнім әрқашан стандартталған өлшемдерге сәйкес келе бермейді және оның құндылығы көбіне жаңашылдығы мен даралығымен анықталады. Оқушының шығармашылық жетістігін бағалау барысында оның идеяларының тереңдігіне, мәселені шешу тәсілдерінің бірегейлігіне, ойлау икемділігіне назар аудару қажет, бұл бағалаудың сапалы сипатын қамтамасыз етеді. Бағалаудың баламалы түрлері, мысалы, портфолио, өзін-өзі бағалау, өзара бағалау сияқты әдістер оқушының шығармашылық дамуын толық көрсетуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер оқушыны сыртқы бағалауға тәуелді етпей, оның ішкі рефлексиясын дамытуға бағытталған. Оқушы өз жұмысын талдап, оның күшті және әлсіз тұстарын анықтағанда, ол келесі әрекеттерін саналы түрде жоспарлай алады. Педагогтың бағалау процесіндегі рөлі бағыттаушы сипатта болуы тиіс, өйткені оның міндеті – оқушыны дамыту, ал жай ғана нәтиже тіркеу жеткіліксіз. Бағалау барысында қолдау көрсету мен сындарлы пікір білдірудің үйлесімі сақталғанда, оқушының мотивациясы төмендемейді, керісінше артады. Сонымен бірге, шығармашылық процестің өзіне мән беру оқушының әрекеттен ләззат алуына мүмкіндік береді, бұл ұзақ мерзімді қызығушылықтың қалыптасуына ықпал етеді. Оқушы өзінің еңбегі бағаланатынын сезінгенде, ол жаңа идеяларды батыл ұсына бастайды, бұл оның шығармашылық белсенділігін арттырады. Осылайша, бағалаудың баламалы жүйесі оқушының шығармашылық әлеуетін толық ашуға мүмкіндік беретін маңызды құрал болып табылады.

Қорытындылай келе, қосымша білім беру жүйесі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ерекше мүмкіндіктерге ие екені анық, өйткені ол тұлғаның еркін дамуына жағдай жасайтын икемді және көпқырлы орта болып табылады. Бұл жүйеде оқушы өз қызығушылығын жүзеге асырып қана қоймай, жаңа қабілеттерін ашады, өзін тұлға ретінде таниды, ал бұл оның болашақ өмірінде табысты болуына негіз болады. Қосымша білім беру педагогінің кәсіби шеберлігі мен шығармашылық көзқарасы осы процестің тиімділігін анықтайды, сондықтан педагогтың үздіксіз дамуы маңызды болып табылады. Қазіргі қоғамда шығармашылық қабілеттердің маңызы артып отырғанын ескерсек, қосымша білім беру жүйесін дамыту стратегиялық міндеттердің бірі болуы тиіс, өйткені ол елдің интеллектуалдық әлеуетін арттыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Алтынбекова, У. Ж. Шығармашылық қабілеттерді қалыптастырудың шарттары / У. Ж. Алтынбекова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 9.1 (299.1). — С. 3-4.

2. Омарова Г.Т. Білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы қосымша білім берудің рөлі // «Қосымша білім беру – тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыту факторы» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Алматы, 2023. – Б. 45-49.

3. Байбородова Л.В. Развитие творческих способностей школьников в дополнительном образовании // Педагогика развития: ключевые компетенции и их становление: материалы 12-й науч.-практ. конф. – Красноярск, 2019. – С. 112-118.

Дуйсенова Феруза Қуанышовна
Бастауыш сынып мұғалімі, аға тәлімгері, педагог-зерттеуші
"№75 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетысай қаласы

КЕЛЕШЕК МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЦИФРЛЫҚ ФОРМАТЫ

Аннотация. Мақалада бастауыш мектептегі тәрбие жұмысының цифрлық форматқа көшуінің мазмұндық және әдіснамалық ерекшеліктері қарастырылады. Білім беру жүйесіндегі цифрландыру үдерісінің тәрбиелік компонентке ықпалы талданып, оқушы тұлғасын қалыптастырудағы жаңа мүмкіндіктер мен тәуекелдер ғылыми-публицистикалық тұрғыда сараланады. Автор қазіргі мектеп жағдайында цифрлық технологияларды тиімді қолданудың педагогикалық шарттарын, ұлттық құндылықтармен үйлесімділігін, мұғалімнің кәсіби рөлінің трансформациясын және тәрбиелік ықпалдың жаңа формаларын жүйелі түрде сипаттайды. Мақалада цифрлық ортадағы тәрбие жұмысын ұйымдастырудың кешенді тәсілдері ұсынылып, болашақ мектеп моделінің мазмұны терең ашылады.

Кілт сөздер: цифрландыру, тәрбие жұмысы, бастауыш мектеп, цифрлық орта, педагогикалық технологиялар, ұлттық құндылықтар, білім беру, тұлға қалыптастыру, инновация, мұғалім рөлі.

Қазіргі қоғамдағы қарқынды өзгерістер, ақпараттық кеңістіктің кеңеюі және технологиялық серпілістер білім беру жүйесіне түбегейлі жаңа талаптар қойып отырғаны айқын көрінеді, өйткені цифрлық дәуір тек білім мазмұнын жаңартумен шектелмей, адамның дүниетанымына, мінез-құлқына, әлеуметтік қатынастарына әсер ететін тұтас мәдени орта қалыптастырып отыр. Осындай жағдайда бастауыш мектептегі тәрбие жұмысының мазмұны мен формасы дәстүрлі шеңберден шығып, баланың цифрлық кеңістіктегі өмір сүру дағдыларын қалыптастырумен тығыз байланысқа түседі, ал бұл өз кезегінде педагогикалық ойлаудың жаңа парадигмасын талап етеді. Бастауыш сынып кезеңі тұлғаның іргетасы қаланатын, құндылықтық бағдарлары бекитін ерекше кезең болғандықтан, тәрбие жұмысының цифрлық форматта ұйымдастырылуы тек техникалық жаңалық ретінде емес, рухани-адамгершілік дамудың жаңа алаңы ретінде қарастырылуы тиіс. Цифрлық құралдар арқылы ұйымдастырылатын тәрбиелік іс-шаралар баланың қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның өзіндік пікірін қалыптастыруға, әлеуметтік белсенділігін дамытуға ықпал етеді, өйткені интерактивтілік пен визуалдылық қазіргі баланың қабылдау ерекшеліктеріне сәйкес келеді. Мұғалім үшін мұндай жағдайда тек ақпарат жеткізуші емес, бағыттаушы, үйлестіруші, мәдени медиатор рөлі алдыңғы қатарға шығады, бұл кәсіби құзыреттіліктің жаңа деңгейін талап етеді. Сонымен бірге цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы оқушының жеке траекториясын ескеруге мүмкіндік береді, бұл дифференциация мен дербестендіру қағидаларын жүзеге асыруға жағдай жасайды. Қоғамдағы цифрлық мәдениеттің қалыптасуы

мектептен басталатынын ескерсек, тәрбие жұмысының мазмұнына кибермәдениет, цифрлық этика, ақпараттық қауіпсіздік мәселелерін енгізу қажеттілігі туындайды. Осы тұрғыда бастауыш мектеп мұғалімі тек педагог қана емес, сонымен бірге цифрлық кеңістіктің жауапты ұйымдастырушысы ретінде әрекет етуі тиіс. Баланың санасында цифрлық құралдар тек ойын-сауық емес, білім мен дамудың құралы ретінде орнығуы үшін тәрбие жұмысы жүйелі әрі мақсатты түрде ұйымдастырылуы қажет. Бұл үдерісте ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, заманауи технологияларды үйлестіру негізгі міндеттердің бірі болып табылады.

Цифрлық форматтағы тәрбие жұмысының мазмұны дәстүрлі тәрбиелік бағыттарды жаңа құралдар арқылы жаңаша жүзеге асырумен сипатталады, өйткені қазіргі оқушы ақпаратты көбінесе экран арқылы қабылдайды және оның назарын ұстап тұру үшін визуалды, динамикалық элементтердің маңызы арта түседі. Мысалы, патриоттық тәрбие бағытында виртуалды экскурсиялар, тарихи тұлғалар туралы анимациялық жобалар, интерактивті карталар қолдану арқылы оқушының ел тарихына деген қызығушылығын арттыруға болады, ал бұл тәсіл дәстүрлі баяндау әдістеріне қарағанда әлдеқайда әсерлі болып келеді. Адамгершілік тәрбие бағытында цифрлық әңгімелер, мультимедиялық қойылымдар, онлайн пікірталастар ұйымдастыру арқылы оқушылардың эмпатиясын, жауапкершілігін дамытуға жағдай жасалады. Эстетикалық тәрбие саласында цифрлық өнер, графикалық дизайн, мультфильм жасау сияқты бағыттарды енгізу баланың шығармашылық қабілеттерін ашуға мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер оқушының тек тұтынушы емес, контент жасаушы ретінде қалыптасуына ықпал етеді, бұл қазіргі қоғамда аса маңызды құзыреттілік болып саналады. Сонымен бірге цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы ата-анамен байланысты нығайтуға да мүмкіндік береді, өйткені онлайн платформалар арқылы ата-аналар баласының тәрбиелік іс-шараларға қатысуын бақылап, кері байланыс бере алады. Бұл өз кезегінде мектеп пен отбасы арасындағы серіктестікті күшейтеді. Дегенмен цифрлық форматтың артықшылықтарымен қатар белгілі бір тәуекелдері де бар, атап айтқанда, баланың экран алдында ұзақ уақыт өткізуі, ақпараттың шамадан тыс көптігі, жалған ақпаратқа тап болу қаупі. Сондықтан мұғалім цифрлық тәрбие жұмысын ұйымдастырғанда баланың психологиялық және физиологиялық ерекшеліктерін ескеруі тиіс. Осылайша цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы кешенді, теңгерімді тәсілді қажет етеді.

Бастауыш мектеп мұғалімінің кәсіби қызметі цифрлық дәуір жағдайында айтарлықтай трансформацияға ұшырап отыр, өйткені ол енді тек білім беруші ғана емес, цифрлық кеңістіктегі тәрбие процесінің архитекторына айналады. Мұғалімнің цифрлық құзыреттілігі тек техникалық дағдылармен шектелмей, педагогикалық мақсаттарға сай құралдарды таңдай білу, оқушының цифрлық мінез-құлқын қалыптастыру, ақпараттық мәдениетін дамыту сияқты қабілеттерді қамтиды. Мұндай жағдайда мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуы ерекше маңызға ие болады, өйткені технологиялар үнемі жаңарып отырады және педагог соған бейімделуі қажет. Сонымен бірге мұғалім оқушыға цифрлық әлемде өзін қауіпсіз ұстауды үйретуі тиіс, бұл кибербуллинг, жеке деректерді қорғау, этикалық нормаларды сақтау сияқты мәселелерді қамтиды. Бастауыш сынып оқушысы үшін мұғалімнің тұлғасы ерекше маңызды болғандықтан, оның цифрлық мәдениеті де үлгі ретінде қабылданады. Сондықтан мұғалім өзінің онлайн мінез-құлқына да жауапкершілікпен қарауы тиіс. Цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы мұғалімнен шығармашылықты, икемділікті, жаңашылдықты талап етеді, өйткені әрбір сабақ, әрбір іс-шара оқушы үшін қызықты әрі мазмұнды болуы керек. Бұл тұрғыда мұғалімнің педагогикалық шеберлігі мен технологиялық сауаттылығының үйлесімі шешуші рөл атқарады. Оқушының цифрлық ортадағы әрекеттерін бағыттау арқылы мұғалім оның тұлғалық дамуына ықпал етеді. Демек, цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы мұғалімнің кәсіби бейнесін жаңа деңгейге көтереді.

Цифрлық форматтағы тәрбие жұмысының тиімділігі оның мазмұны мен формасының үйлесімділігіне тікелей байланысты, өйткені технология тек құрал ретінде қызмет етеді, ал негізгі мақсат – тұлғаны тәрбиелеу болып қала береді. Осы тұрғыда ұлттық құндылықтарды цифрлық форматта жеткізу мәселесі ерекше өзекті болып табылады, себебі жаһандану жағдайында баланың ұлттық болмысын сақтау маңызды міндеттердің бірі болып отыр.

Цифрлық платформалар арқылы халық ауыз әдебиетін, салт-дәстүрлерді, ұлттық ойындарды жаңаша форматта ұсыну оқушының қызығушылығын арттырады және оның мәдени тамырын нығайтады. Сонымен бірге цифрлық ортада тіл мәдениетін сақтау да маңызды, өйткені интернет кеңістігінде тілдің бұзылу қаупі жоғары. Мұғалім оқушыға сауатты жазу, дұрыс сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда цифрлық құралдарды тиімді қолдануы тиіс. Цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы оқушының сыни ойлауын дамытуға да мүмкіндік береді, өйткені ол түрлі ақпарат көздерін салыстырып, талдай алады. Бұл дағды қазіргі ақпараттық қоғамда аса қажет. Сонымен бірге оқушының өзін-өзі дамытуына жағдай жасау маңызды, өйткені цифрлық ортада білім алу мүмкіндіктері шексіз. Мұғалім осы мүмкіндіктерді дұрыс бағытта қолдануға үйретуі тиіс. Осылайша цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Болашақ мектептегі тәрбие жұмысының цифрлық форматы білім беру жүйесінің эволюциялық дамуының заңды нәтижесі ретінде қарастырылуы тиіс, өйткені қоғамның барлық саласы цифрландыру үдерісіне тартылып отырған жағдайда мектеп те бұл өзгерістерден тыс қала алмайды. Мұндай мектепте тәрбие жұмысы тек сынып ішінде ғана емес, виртуалды кеңістікте де жүзеге асады, бұл оның ауқымын кеңейтеді. Оқушылар түрлі онлайн жобаларға қатысу арқылы өз қабілеттерін дамыта алады, ал мұғалім олардың жетістіктерін цифрлық портфолио арқылы бақылап, бағалай алады. Сонымен бірге тәрбие жұмысының нәтижелерін талдау да жеңілдейді, өйткені цифрлық құралдар деректерді жинау және өңдеу мүмкіндігін береді. Бұл педагогикалық шешімдерді негіздеуге көмектеседі. Цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы икемділігімен ерекшеленеді, өйткені оны әртүрлі жағдайларға бейімдеуге болады. Мысалы, қашықтан оқыту жағдайында да тәрбиелік жұмыстарды тоқтатпай, онлайн форматта жалғастыруға мүмкіндік бар. Бұл білім беру жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сонымен бірге цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы оқушылар арасында ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді, өйткені олар бірлескен жобалар арқылы қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырады. Мұндай тәжірибе олардың болашақта қоғамда табысты болуына негіз қалайды.

Қазіргі жағдайда тәрбие жұмысының цифрлық форматқа көшуі тек педагогикалық қажеттілік қана емес, әлеуметтік сұраныс болып отыр, өйткені ата-аналар да, қоғам да баланың заманауи ортада бейімделуін күтеді. Осы тұрғыда мектептің рөлі арта түседі, өйткені ол баланың цифрлық әлеммен алғашқы танысу алаңы болып табылады. Мұғалім осы процесті дұрыс ұйымдастырған жағдайда, бала цифрлық технологияларды тиімді әрі қауіпсіз қолдануды үйренеді. Бұл оның болашақтағы табысты өміріне негіз болады. Сонымен бірге тәрбие жұмысының цифрлық форматы оқушының өзін-өзі көрсетуіне мүмкіндік береді, өйткені ол түрлі платформаларда өз ойын білдіре алады. Бұл оның тұлғалық дамуына оң әсер етеді. Дегенмен мұндай мүмкіндіктерді дұрыс пайдалану үшін педагогикалық бақылау қажет. Мұғалім оқушының цифрлық әрекеттерін бағыттап отыруы тиіс. Бұл процесте сенім мен қолдау маңызды рөл атқарады. Оқушы өзін еркін сезінген жағдайда ғана белсенді әрекет етеді. Сондықтан цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы психологиялық тұрғыдан да ойластырылуы тиіс.

Қорытындылай келе, болашақ мектептегі тәрбие жұмысының цифрлық форматы білім беру жүйесінің сапасын арттыруға бағытталған маңызды қадам болып табылады, өйткені ол оқушының тұлғалық дамуына жаңа мүмкіндіктер ашады. Бұл формат мұғалімнің кәсіби рөлін кеңейтіп, оның шығармашылық әлеуетін жүзеге асыруға жағдай жасайды. Сонымен бірге цифрлық технологияларды тиімді қолдану арқылы тәрбиелік ықпалдың ауқымын арттыруға болады. Алайда бұл үдеріс жүйелі, ғылыми негізделген тәсілді талап етеді, өйткені тек технологияға сүйену жеткіліксіз. Тәрбие жұмысының мазмұны, әдістері, құралдары үйлесімді болуы тиіс. Осы жағдайда ғана цифрлық форматтағы тәрбие жұмысы өз нәтижесін береді. Бастауыш мектепте қалыптасқан құндылықтар баланың бүкіл өміріне әсер ететінін ескерсек, бұл мәселеге ерекше жауапкершілікпен қарау қажет. Цифрлық дәуірдің мүмкіндіктерін тиімді пайдалану арқылы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды үйлестіре отырып, жан-

жақты дамыған тұлға қалыптастыруға болады. Бұл қазіргі педагогиканың басты мақсаты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Mašterová V. Learning and teaching through inquiry with geospatial technologies: A systematic review [Text] / V. Mašterová // European Journal of Geography. – 2023. – Vol. 14, No. 3. – P. 42-54.

2. Гукаленко О.В. Воспитание и наставничество в условиях цифровой трансформации образования: теория и практика [Текст]: монография / под ред. О.В. Гукаленко, Л.Ю. Максимовой, И.Ю. Фроленковой. – М.: МАКС Пресс, 2024. – 600 с.

3. Смелова В.Г. Цифровые инструменты и сервисы в практике учителя начальной школы [Текст] / В.Г. Смелова, Е.А. Ибрагимова // Интерактивное образование. – 2021. – №2. – С. 35-44.

Әліхан Өлмес Мұхтарқызы
Инфарматика пәні мұғалімі, педагог-модератор
"№75 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетысай қаласы

ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ – КЕЛЕШЕК МЕКТЕПТІҢ НЕГІЗГІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Аннотация: мақалада цифрлық сауаттылықтың келешек мектептің негізгі құзыреттілігі ретіндегі рөлі жан-жақты қарастырылады. Автор цифрлық білім беру ортасының ерекшеліктерін, оқушылардың ақпараттық, медиалық және деректермен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру жолдарын талдайды. Сонымен қатар, жасанды интеллект, оқу аналитикасы, аралас оқыту, цифрлық азаматтық және киберқауіпсіздік мәселелері ғылыми тұрғыда негізделеді. Мақалада информатика пәні мұғалімінің кәсіби рөлі, оқытудағы инновациялық тәсілдер және цифрлық мәдениетті қалыптастырудың маңыздылығы айқындалады.

Кілт сөздер: цифрлық сауаттылық, информатика, цифрлық білім беру, деректер мәдениеті, цифрлық азаматтық, киберқауіпсіздік, жасанды интеллект, оқу аналитикасы, аралас оқыту, медиасауаттылық, педагогикалық инновация, цифрлық орта.

Қазіргі кезеңде әлемдік өркениеттің даму бағыты цифрлық трансформация үдерістерімен тікелей байланысты болып отыр. Ақпараттық қоғамнан білім қоғамына өту жағдайында цифрлық технологиялар тек құрал ғана емес, адамның ойлау жүйесін, танымдық әрекетін және әлеуметтік қатынастарын қайта қалыптастыратын феноменге айналды. Осы тұрғыдан алғанда, цифрлық сауаттылық ұғымы дәстүрлі оқу-жазу дағдыларымен қатар

қойылатын базалық құзыреттілік деңгейіне көтерілді. Келешек мектептің миссиясы – цифрлық ортада еркін бағдарлай алатын, ақпаратты сыни тұрғыда талдайтын және оны тиімді қолдана білетін тұлғаны қалыптастыру.

Цифрлық сауаттылықтың мазмұны көпқырлы және кешенді сипатқа ие. Ол тек техникалық құралдарды қолдану дағдыларымен шектелмейді, сонымен қатар ақпараттық мәдениет, медиасауаттылық, деректермен жұмыс істеу, алгоритмдік ойлау, цифрлық коммуникация, онлайн этика және киберқауіпсіздік сияқты маңызды компоненттерді қамтиды. Бұл құзыреттіліктердің әрқайсысы оқушының тұлғалық дамуына әсер етіп, оның әлеуметтік бейімделу деңгейін арттырады. Сондықтан цифрлық сауаттылықты қалыптастыру – тек информатика пәнінің міндеті емес, бүкіл білім беру жүйесінің интеграциялық мақсаты болып табылады.

Келешек мектептің моделінде цифрлық білім беру ортасы негізгі орын алады. Мұндай орта интерактивті оқыту платформалары, виртуалды зертханалар, жасанды интеллект негізіндегі оқу жүйелері, адаптивті білім беру технологиялары арқылы жүзеге асады. Бұл жүйелер оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін дербестендіруге мүмкіндік береді. Нәтижесінде әрбір оқушы өз қарқынымен білім алып, жеке оқу траекториясын қалыптастырады.

Жасанды интеллект технологияларының білім беру саласына енуі цифрлық сауаттылықтың жаңа деңгейін талап етеді. Оқушылар тек дайын ақпаратты пайдаланушы ғана емес, сонымен қатар деректерді талдай алатын, алгоритмдерді түсінетін және цифрлық жүйелердің жұмыс принциптерін меңгеретін тұлға болуы тиіс. Бұл бағытта машиналық оқыту негіздері, деректерді визуализациялау, бағдарламалау тілдерін меңгеру сияқты элементтерді оқу процесіне енгізу маңызды.

Цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда алгоритмдік ойлау ерекше рөл атқарады. Алгоритмдік ойлау – мәселені кезең-кезеңімен шешу, логикалық құрылымдарды құру, тиімді шешім қабылдау қабілеті. Бұл дағды тек информатикада ғана емес, барлық пәндерде қажет. Сондықтан пәнаралық байланыс негізінде алгоритмдік ойлауды дамыту – келешек мектептің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Цифрлық ортада ақпараттың көптігі оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту қажеттілігін арттырады. Ақпараттың шынайылығын тексеру, жалған мәліметтерді ажырату, дереккөздерді салыстыру – цифрлық сауаттылықтың маңызды құрамдас бөлігі. Бұл дағдыларды қалыптастыру үшін мұғалімдер проблемалық тапсырмалар, зерттеу жұмыстары, пікірталас әдістерін қолдануы тиіс.

Киберқауіпсіздік мәселелері цифрлық сауаттылықтың ажырамас бөлігі болып табылады. Қазіргі таңда интернет кеңістігінде түрлі қауіптер – фишинг, кибербуллинг, жеке мәліметтердің таралуы жиі кездеседі. Сондықтан оқушыларға ақпараттық қауіпсіздік негіздерін үйрету, жеке деректерді қорғау мәдениетін қалыптастыру – мектептің басты міндеттерінің бірі.

Цифрлық сауаттылықты дамытуда цифрлық этика мәселесі де ерекше маңызды. Онлайн ортада қарым-қатынас жасау мәдениеті, авторлық құқықты сақтау, ақпаратты заңды түрде пайдалану – оқушылардың азаматтық жауапкершілігін қалыптастырады. Бұл бағытта тәрбие жұмыстары мен оқу процесін үйлестіру қажет.

Информатика пәні мұғалімінің кәсіби рөлі жаңа жағдайда айтарлықтай кеңейеді. Мұғалім тек білім беруші емес, сонымен қатар фасилитатор, модератор, кеңесші және цифрлық ортадағы бағыттаушы ретінде әрекет етеді. Ол оқушыларға дайын білім беруден гөрі, оларды өз бетінше ізденуге, зерттеуге және шығармашылықпен жұмыс істеуге бағыттайды.

Цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда жобалық және зерттеушілік оқыту әдістері ерекше тиімді. Оқушылар нақты мәселелерді шешу барысында цифрлық құралдарды қолданады, деректермен жұмыс істейді, нәтижелерін талдайды. Бұл олардың функционалдық сауаттылығын арттырып, білімді практикада қолдану қабілетін дамытады.

Білім беру процесінде цифрлық теңсіздік мәселесін де ескеру қажет. Барлық оқушылардың технологияларға тең қолжетімділігін қамтамасыз ету – әлеуметтік

әділеттіліктің маңызды шарты. Бұл бағытта мектептерді техникалық жабдықтау, интернетке қолжетімділікті арттыру, мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін дамыту қажет.

Цифрлық сауаттылықтың дамуы оқушылардың болашақ кәсіби бағдарымен де тығыз байланысты. Қазіргі еңбек нарығында IT саласы, цифрлық технологиялар, деректер талдауы сияқты бағыттарға сұраныс жоғары. Сондықтан мектеп деңгейінде осы салаларға қызығушылық қалыптастыру – стратегиялық маңызды міндет. Сонымен қатар, «lifelong learning» қағидаты цифрлық сауаттылықтың негізінде жатыр. Цифрлық әлем үнемі өзгеріп отырғандықтан, адам өмір бойы білім алуға дайын болуы тиіс. Бұл дағдыны мектеп қабырғасында қалыптастыру – келешек ұрпақтың табысты болуына ықпал етеді.

Цифрлық сауаттылық – тек білім беру нәтижесі емес, ол мәдени құндылыққа айналуы тиіс. Оқушылар цифрлық технологияларды саналы, жауапкершілікпен және тиімді пайдалана білетін деңгейге жетуі қажет. Бұл мақсатқа жету үшін білім беру жүйесінде кешенді, жүйелі және инновациялық тәсілдерді қолдану қажет.

Цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда деректер мәдениетін (data literacy) дамыту ерекше маңызға ие болып отыр. Қазіргі заманда ақпараттың негізгі бөлігі деректер түрінде ұсынылатындықтан, оқушылар деректерді жинау, өңдеу, талдау және интерпретациялау дағдыларын меңгеруі тиіс. Информатика сабағында бұл бағытты жүзеге асыру үшін қарапайым статистикалық талдау, кестелік процессорлармен жұмыс, деректерді визуализациялау құралдарын қолдану сияқты практикалық тапсырмалар енгізілуі қажет. Бұл тәсіл оқушылардың аналитикалық ойлауын дамытып, оларды ғылыми негізде шешім қабылдауға үйретеді.

Цифрлық сауаттылықтың жаңа құрамдас бөлігі ретінде цифрлық азаматтық (digital citizenship) ұғымы да кеңінен қарастырылуда. Бұл ұғым оқушылардың интернет кеңістігінде жауапкершілікпен әрекет етуін, құқықтары мен міндеттерін түсінуін, онлайн қауымдастықтарда этикалық нормаларды сақтай білуін қамтиды. Цифрлық азаматтықты қалыптастыру арқылы мектеп оқушыларды тек білім алушы емес, саналы әрі жауапты цифрлық қоғам мүшесі ретінде тәрбиелейді.

Білім беру үдерісінде цифрлық құралдарды қолданудың педагогикалық тиімділігі олардың мазмұнмен үйлесімділігінде жатыр. Яғни технология – мақсат емес, құрал болуы тиіс. Мұғалім әрбір цифрлық ресурсты нақты оқу мақсатына сәйкес таңдап, оны дидактикалық тұрғыда негіздеуі қажет. Бұл жерде педагогикалық дизайн ұғымы маңызды орын алады. Сабақты цифрлық форматта жоспарлау барысында оқыту мақсаттары, әдістері, құралдары және бағалау түрлері біртұтас жүйе ретінде қарастырылуы тиіс.

Қазіргі мектеп тәжірибесінде аралас оқыту (blended learning) моделі цифрлық сауаттылықты дамытуда тиімді әдістердің бірі ретінде қарастырылады. Бұл модель дәстүрлі сабақ пен онлайн оқытуды үйлестіру арқылы оқушылардың білім алу мүмкіндіктерін кеңейтеді. Оқушылар онлайн платформалар арқылы теориялық материалды меңгеріп, сыныпта практикалық тапсырмалар орындайды. Мұндай тәсіл уақытты тиімді пайдалануға және оқу процесін икемді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Цифрлық сауаттылықты дамытуда геймификация және симуляциялық технологияларды біріктіріп қолдану да перспективалы бағыттардың бірі болып табылады. Виртуалды ортада құрылған модельдер арқылы оқушылар күрделі процестерді көрнекі түрде түсініп, тәжірибелік дағдыларды қауіпсіз жағдайда меңгереді. Мысалы, желілік қауіпсіздік немесе бағдарламалау негіздерін симуляциялық ортада үйрену олардың қызығушылығын арттырып, білімді терең меңгеруге ықпал етеді.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда цифрлық контент жасау дағдылары ерекше рөл атқарады. Бейне, анимация, подкаст, интерактивті презентациялар жасау арқылы оқушылар өз білімін шығармашылық тұрғыда көрсете алады. Бұл процесс олардың коммуникациялық дағдыларын дамытып қана қоймай, ақпаратты құрылымдау және ұсыну қабілетін қалыптастырады.

Цифрлық сауаттылықтың маңызды аспектілерінің бірі – ашық білім беру ресурстарын (Open Educational Resources) тиімді пайдалану. Ашық платформалар арқылы оқушылар

әлемдік деңгейдегі білім ресурстарына қол жеткізе алады, бұл олардың білім көкжиегін кеңейтеді. Сонымен қатар, мұғалімдер де осы ресурстарды пайдалана отырып, оқу материалдарын жаңартып, сабақ мазмұнын байыта алады.

Информатика сабағында киберфизикалық жүйелер мен «ақылды технологиялар» (smart technologies) туралы білім беру де өзекті бағыттардың бірі болып табылады. Интернет заттары (IoT), автоматтандырылған жүйелер, робототехника элементтері оқушылардың технологиялық сауаттылығын арттырып, оларды болашақ инновациялық ортаға бейімдейді. Бұл бағыт оқушылардың инженерлік ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Білім беру сапасын арттыруда оқу аналитикасын (learning analytics) қолдану да маңызды рөл атқарады. Оқушылардың оқу әрекеттері туралы деректерді талдау арқылы олардың жетістіктерін, қиындықтарын анықтап, жеке қолдау көрсетуге болады. Бұл тәсіл оқыту процесін дербестендіруге және тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда тілдік фактор да маңызды. Ақпараттың басым бөлігі ағылшын тілінде ұсынылатындықтан, оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамыту цифрлық білім алудың ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл пәнаралық интеграцияның маңыздылығын көрсетеді.

Цифрлық сауаттылықтың болашағы нейротехнологиялар мен кеңейтілген шынайылық (AR/VR) технологияларымен тығыз байланысты. Бұл технологиялар оқыту процесін жаңа деңгейге көтеріп, оқушыларға күрделі ұғымдарды визуалды және интерактивті түрде меңгеруге мүмкіндік береді. Мысалы, виртуалды зертханалар арқылы оқушылар тәжірибелер жүргізіп, нақты нәтижелерді көре алады.

Осылайша, цифрлық сауаттылық – келешек мектептің негізгі құзыреттілігі ретінде білім беру жүйесінің барлық деңгейінде жүзеге асырылуы тиіс стратегиялық бағыт болып табылады. Информатика пәні мұғалімі осы процестің негізгі қозғаушы күші ретінде оқушылардың цифрлық мәдениетін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Тек осындай жағдайда ғана біз цифрлық қоғамның талаптарына жауап беретін, бәсекеге қабілетті, шығармашыл және жауапты тұлғаны тәрбиелей аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007. – 68 б.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2020. – 120 б.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2010. – 272 с.
4. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании. – М.: БИНОМ, 2014. – 312 с.
5. Кларин М.В. Инновационные модели обучения. – М.: Академия, 2010. – 192 с.
6. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury, 2016. – 240 p.
7. OECD. Digital Education Outlook 2021. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 180 p.
8. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris, 2018. – 64 p.

Кулбаева Эльмира Муратовна
Кітапханашы
"№75 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетысай қаласы

КІТАПХАНА – БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ ОРТАЛЫҒЫ: ЖАҢА ФОРМАТТАҒЫ ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ

Аннотация. Мақалада қазіргі мектеп кітапханасының білім мен тәрбие кеңістігіндегі орны жаңаша көзқарас тұрғысынан қарастырылады. Ақпараттық қоғам жағдайында кітапхананың дәстүрлі қызметтерімен қатар, оқушы тұлғасын жан-жақты дамытуға бағытталған инновациялық жұмыс түрлерінің маңызы айқындалады. Мектеп кітапханашысының педагогикалық, мәдени-ағартушылық, цифрлық құзыреттерінің үйлесімі арқылы жаңа форматтағы кітапхана қызметін ұйымдастырудың мазмұны мен бағыттары талданады. Кітап оқу мәдениетін қалыптастыру, ұлттық құндылықтарды дәріптеу, оқырман қызығушылығын арттыру, цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану жолдары ғылыми-публицистикалық және әдеби стильде кеңінен сипатталады.

Кілт сөздер: мектеп кітапханасы, оқырман мәдениеті, ақпараттық сауаттылық, инновациялық қызмет, цифрлық ресурстар, тәрбие, ұлттық құндылықтар, кітап оқу.

Қазіргі кезеңде білім беру кеңістігінің мазмұны түбегейлі өзгерістерге ұшырап, оқушы тұлғасын қалыптастыру үдерісі тек сыныптағы сабақпен шектелмей, көпқырлы мәдени-танымдық орталар арқылы жүзеге асырылатын күрделі жүйеге айналды. Осындай орталардың ішінде мектеп кітапханасы ерекше мәнге ие, өйткені ол тек кітап сақтайтын орын ғана емес, рухани-мәдени құндылықтардың тоғысқан, ой мен сана жетілетін, тұлғаның ішкі әлемі қалыптасатын кеңістік ретінде көрінеді. Кітапханадағы тыныштықтың өзінде терең мазмұн бар, ол – ойлануға мүмкіндік беретін, адамды өз-өзімен тілдестіретін ерекше ахуал. Осы тұрғыдан алғанда, кітапхана оқушыны тек біліммен қаруландырып қана қоймай, оның дүниетанымын кеңейтетін, эстетикалық талғамын дамытатын, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыратын тәрбие орталығы болып табылады. Қазіргі оқушы ақпаратты жылдам қабылдайтын, цифрлық ортада еркін бағдарлайтын тұлға болғандықтан, кітапхананың қызметі де осы өзгерістерге сәйкес жаңғыруды талап етеді. Кітапханашы енді тек кітап беруші емес, оқырман мен ақпарат арасындағы байланысты ұйымдастырушы, бағыттаушы, кеңесші ретінде әрекет етеді. Мұндай өзгеріс кітапхананың мазмұнын ғана емес, оның жұмыс формаларын да жаңартуды қажет етеді. Жаңаша форматтағы кітапхана – бұл шығармашылық пен технология үйлескен орта. Оқушы кітапханаға тек міндет үшін емес, қызығушылықпен келетін жағдай жасау – қазіргі кітапханашының басты мақсаты. Осы мақсатқа жету үшін дәстүрлі әдістермен қатар, жаңа тәсілдерді енгізу қажеттілігі айқын байқалады.

Кітапхана қызметінің жаңа форматы ең алдымен оқырманмен қарым-қатынастың өзгеруімен сипатталады, өйткені қазіргі заманғы білім алушы тек ақпарат тұтынушы емес,

сонымен бірге оны талдай алатын, салыстыратын, өзіндік пікір қалыптастыратын белсенді субъект болып табылады. Осыған байланысты кітапханашы оқушыны дайын ақпаратпен қамтамасыз етумен шектелмей, оны ақпаратты іздеуге, іріктеуге, саралауға үйретететін бағытта жұмыс жүргізуі тиіс. Мұндай жұмыс ақпараттық сауаттылықты қалыптастыру арқылы жүзеге асады, ал бұл өз кезегінде оқушының академиялық жетістігіне тікелей ықпал етеді. Кітапхананың жаңа форматтағы қызметінде түрлі интерактивті әдістер кеңінен қолданылады, олардың қатарында пікірталас алаңдары, әдеби квесттер, кітап трейлерлері, буктрейлер жасау, оқырман клубтары ерекше орын алады. Осындай жұмыстар оқушының тек оқу белсенділігін арттырып қана қоймай, оның шығармашылық қабілетін де дамытады. Кітап оқу үдерісі енді пассивті әрекет емес, белсенді, қызықты, эмоциялық тәжірибеге айналады. Бұл өзгеріс кітапқа деген көзқарасты түбегейлі жаңғыртады, оны заман талабына сай тартымды етеді. Кітапханашының кәсіби шеберлігі осындай инновациялық әдістерді тиімді қолдануымен айқындалады. Әрбір өткізілген іс-шараның артында нақты педагогикалық мақсат жатуы тиіс, өйткені кітапхана жұмысы кездейсоқ әрекеттер жиынтығы емес, жүйелі ұйымдастырылған тәрбие мен білім беру үдерісінің құрамдас бөлігі болып табылады.

Кітапханадағы тәрбие жұмысының маңызды бағыттарының бірі – ұлттық құндылықтарды насихаттау болып табылады, себебі жас ұрпақтың рухани негізін қалыптастыруда әдебиеттің орны ерекше. Қазақ әдебиеті мен халық ауыз әдебиетінің үлгілері арқылы оқушының бойында елге, жерге деген сүйіспеншілік, үлкенге құрмет, кішіге қамқорлық сияқты қасиеттер қалыптасады. Бұл бағыттағы жұмыстар тек кітап ұсынумен шектелмей, түрлі әдеби кештер, тақырыптық көрмелер, авторлық оқулар арқылы жүзеге асырылады. Мұндай іс-шаралар оқушының эмоционалдық әлеміне әсер етіп, оның әдебиетке деген қызығушылығын арттырады. Әдеби шығармаларды талдау барысында оқушы өз ойын еркін жеткізуге, пікірін дәлелдеуге дағдыланады. Бұл дағдылар оның тұлғалық дамуына оң ықпал етеді. Кітапханадағы әрбір іс-шараның мазмұны оқушының жас ерекшелігіне сәйкес болуы тиіс, өйткені тиімді тәрбие тек мазмұнның емес, оның берілу формасының да дұрыс таңдалуына байланысты. Кітапханашы осы үдерісте бағыттаушы рөл атқарады, ол оқушыны дұрыс әдебиетті таңдауға, оны түсінуге, одан қажетті қорытынды шығаруға үйретеді. Бұл қызмет үлкен жауапкершілікті талап етеді, өйткені әрбір ұсынылған кітап оқушының дүниетанымына әсер етеді.

Цифрлық технологиялардың дамуы кітапхана қызметіне жаңа мүмкіндіктер алып келді, бұл өз кезегінде кітапхананың жұмыс формаларын түбегейлі өзгертті. Электронды кітаптар, онлайн каталогтар, виртуалды көрмелер, цифрлық платформалар кітапхана қызметінің ажырамас бөлігіне айналды. Мұндай ресурстар оқушының ақпаратқа қолжетімділігін арттырып қана қоймай, оның оқу үдерісін жеңілдетеді. Кітапханашы цифрлық құралдарды тиімді пайдалану арқылы оқырманға жаңа форматтағы қызмет ұсына алады. Онлайн кітап оқу клубтары, вебинарлар, әдеби подкасттар сияқты форматтар қазіргі оқушы үшін аса тартымды. Бұл форматтар уақыт пен кеңістік шектеулерін жоя отырып, білім алудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Дегенмен, цифрлық ресурстарды пайдалану дәстүрлі кітаптың маңызын төмендетпеуі тиіс, керісінше олар бірін-бірі толықтыратын құралдар ретінде қарастырылуы қажет. Кітапханашының басты міндеті – осы екі бағыттың үйлесімділігін қамтамасыз ету. Бұл үйлесім оқушының жан-жақты дамуына мүмкіндік береді.

Кітапхананың білім беру кеңістігіндегі рөлі оның мектептегі басқа құрылымдармен тығыз байланысы арқылы да айқындалады, өйткені тиімді жұмыс тек бір бағытта емес, кешенді түрде ұйымдастырылған жағдайда ғана нәтижелі болады. Мұғалімдермен бірлескен жобалар, пәндік апталықтарға қатысу, ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру кітапхананың білім беру үдерісіндегі маңызын арттырады. Мұндай өзара әрекеттестік оқушының білімін тереңдетіп қана қоймай, оның зерттеушілік қабілетін дамытуға ықпал етеді. Кітапхана осылайша оқу үдерісінің белсенді қатысушысына айналады. Бұл жағдай кітапханашының кәсіби деңгейіне жоғары талап қояды, өйткені ол тек ақпараттық қызмет көрсетуші емес, педагогикалық үдерістің толыққанды мүшесі ретінде әрекет етеді. Әрбір ұйымдастырылған іс-шара оқушының танымдық қызығушылығын арттыруға бағытталуы

тиіс. Мұндай жұмыстардың нәтижесінде кітапхана оқушы үшін тартымды, қажетті, маңызды орынға айналады.

Қазіргі мектеп кітапханасының алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі – оқушының тұрақты кітап оқу әдетін қалыптастыру, өйткені бұл дағды оның өмір бойы өзін-өзі дамытуына негіз болады. Бұл мақсатқа жету үшін кітапханашы оқушының қызығушылығын ескеріп, оған сәйкес әдебиеттер ұсынуы қажет. Жеке оқырманмен жұмыс жүргізу, оның оқу талғамын зерттеу, ұсыныстар беру – кітапханашының кәсіби қызметінің маңызды бөлігі. Мұндай жұмыс оқушы мен кітапхана арасындағы байланысты нығайтады. Оқушы өзін түсінетін, қолдайтын ортада болғанда ғана кітапқа деген қызығушылығы артады. Бұл үдеріс бір күнде қалыптаспайды, ол жүйелі, мақсатты жұмысты талап етеді. Кітапханашы әрбір оқырманның ерекшелігін ескеріп, соған сәйкес жұмыс жүргізуі тиіс. Бұл тәсіл оқушының кітапханаға деген сенімін арттырады. Сенім бар жерде қызығушылық пайда болады, ал қызығушылық білімге жетелейді.

Кітапхана кеңістігінің өзі де оқушыға әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады, өйткені оның ішкі атмосферасы, дизайны, ұйымдастырылуы оқырманның көңіл күйіне тікелей ықпал етеді. Заманауи кітапхана – бұл жай ғана кітап сөрелері орналасқан орын емес, ол – жайлы, эстетикалық тұрғыдан тартымды, шығармашылыққа шабыт беретін орта. Мұндай ортада оқушы өзін еркін сезінеді, бұл оның кітап оқуға деген ынтасын арттырады. Кеңістікті дұрыс ұйымдастыру кітапхананың тартымдылығын арттырудың маңызды шарты болып табылады. Жарық, түстер үйлесімі, демалыс аймақтары, топтық жұмыс орындары – мұның бәрі кітапхананың жаңа форматтағы қызметінің құрамдас бөліктері. Мұндай ортада оқушы тек оқып қана қоймай, ой бөліседі, пікір алмасады, жаңа идеялар тудырады. Бұл кітапхананы тірі, динамикалық кеңістікке айналдырады.

Кітапхананың болашағы оның өзгерістерге бейімделу қабілетіне байланысты, өйткені білім беру жүйесі үнемі жаңарып отырады. Осы өзгерістерге сәйкес кітапхана да өз қызметін жетілдіруі тиіс. Бұл үдерісте кітапханашының кәсіби дамуы ерекше маңызды. Үздіксіз білім алу, жаңа технологияларды меңгеру, заманауи әдістерді қолдану – оның қызметінің ажырамас бөлігі. Кітапханашы жаңашыл, ізденімпаз, шығармашыл тұлға болған жағдайда ғана кітапхана дамиды. Бұл даму оқушыға да оң әсер етеді. Кітапхана осылайша білім мен тәрбиенің орталығы ретінде өзінің маңызын сақтап қалады.

Қорытындылай келе, мектеп кітапханасы қазіргі білім беру кеңістігінде ерекше рөл атқаратын, оқушы тұлғасын жан-жақты дамытуға бағытталған маңызды орталық болып табылады, оның қызметі дәстүр мен жаңашылдықтың үйлесіміне негізделуі тиіс. Кітапхананың жаңа форматтағы жұмысы оқырман қызығушылығын арттыруға, ақпараттық сауаттылықты қалыптастыруға, ұлттық құндылықтарды дәріптеуге бағытталған кешенді жүйе ретінде қарастырылады. Осындай жүйелі жұмыс нәтижесінде кітапхана оқушының өмірінде маңызды орын алады, ол оның интеллектуалдық және рухани дамуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Сейданова Д. Кітапханалық жұмыс тәжірибесіне инновациялар // *«Өрлеу» БАҰО АҚ Жамбыл облысы бойынша кәсіби даму институты*. – 2022. – 5 наурыз.

2. Бейсехулова Э.Қ. *Креативті кітапханашы. Кітапханадағы инновациялық әдістер*: әдістемелік құрал. – Алматы, 2021. – 47 б.

3. «Кітапханадағы инновация: әдістер, жобалар, нәтижелер» семинар-тренингі // *Жетісу облысының С.Сейфуллин атындағы орталық кітапханасы*. – 2024. – 16 мамыр.

Орман Гүлбақыт Әлханқызы
"Шебер қолдар" үйірмесінің жетекшісі, іс-қағаздарын жүргізуші
"№75 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетысай қаласы

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҮЙІРМЕ САБАҚТАРЫНА ЕНГІЗУ ЖОЛДАРЫ

Аннотация: мақалада «Шебер қолдар» үйірмесі сабақтарына цифрлық технологияларды енгізудің заманауи бағыттары қарастырылады. Автор цифрлық өндіріс, дизайн ойлау, коллаборация, шығармашылық брендинг, геймификация және мәдени мұраны цифрландыру арқылы оқушылардың шығармашылық және цифрлық құзыреттіліктерін дамыту жолдарын талдайды.

Кілт сөздер: цифрлық технологиялар, қолөнер, шығармашылық, дизайн ойлау, цифрлық өндіріс, 3D модельдеу, геймификация, цифрлық портфолио, коллаборация, қосымша білім беру.

Қазіргі білім беру кеңістігінің цифрлық трансформациясы қосымша білім беру саласына да терең ықпал етуде, бұл әсіресе шығармашылық бағыттағы «Шебер қолдар» сияқты үйірмелер қызметінің мазмұнын жаңғыртуды талап етеді. Қолөнер мен шығармашылық дәстүрлі түрде материалдық ортаға негізделгенімен, бүгінгі таңда цифрлық технологиялар бұл саланың мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтіп отыр. Осы тұста үйірме жетекшісінің негізгі міндеті тек қол еңбегін үйретумен шектелмей, оқушыларды заманауи технологиялармен үйлесімді жұмыс істеуге бағыттау болып табылады. Сонымен қатар цифрлық құралдарды енгізу шығармашылық процесті визуализациялау, жобалау және нәтижені таныстыру деңгейінде жаңа сапаға көтереді.

Цифрлық технологияларды үйірме сабақтарына енгізудің алғашқы кезеңі – оқу процесін цифрлық тұрғыда жоспарлау және ұйымдастыру болып табылады. Үйірме жетекшісі әрбір сабақтың құрылымын алдын ала жобалап, онда қолданылатын цифрлық ресурстарды анықтауы тиіс. Сонымен бірге цифрлық платформалар арқылы тапсырмаларды ұсыну, нұсқаулықтарды визуалды форматта беру, бейнематериалдарды пайдалану оқушылардың материалды меңгеруін жеңілдетеді. Осы тұста сабақтың әр кезеңін цифрлық қолдаумен қамтамасыз ету оның тиімділігін арттырады.

Сонымен қатар цифрлық модельдеу және жобалау технологияларын қолдану «Шебер қолдар» үйірмесінің мазмұнын айтарлықтай байытады. Оқушылар болашақ бұйымның эскизін алдымен цифрлық форматта жасап, оның пішінін, түсін, өлшемін алдын ала жоспарлай алады. Бұл тәсіл қателіктерді азайтып, уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді. Осы тұста 3D модельдеу, графикалық редакторлар, дизайн бағдарламалары шығармашылық жұмыстың сапасын жаңа деңгейге көтереді.

Осы тұста цифрлық технологиялар оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуда ерекше рөл атқарады. Қолөнер бұйымдарын жасау барысында оқушылар тек дәстүрлі тәсілдермен шектелмей, жаңа идеяларды цифрлық құралдар арқылы жүзеге асыра алады. Сонымен бірге цифрлық ортада түрлі стильдерді, мәдени үлгілерді зерттеу олардың эстетикалық талғамын қалыптастырады және шығармашылық көкжиегін кеңейтеді. Сонымен қатар үйірме сабақтарында цифрлық білім ресурстарын пайдалану оқыту процесін жекелендіруге мүмкіндік береді. Әрбір оқушы өз деңгейіне сәйкес тапсырмаларды орындап, қажетті материалдарды өз қарқынымен меңгере алады. Осы тұста бейнесабақтар, интерактивті нұсқаулықтар, онлайн платформалар оқушылардың өзіндік жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Цифрлық технологияларды қолдану арқылы үйірме жұмысының нәтижелерін көрсету форматы да өзгереді. Дәстүрлі көрмелермен қатар, цифрлық портфолио, онлайн галереялар, әлеуметтік желілердегі жарияланымдар оқушылардың еңбегін кең аудиторияға ұсынуға мүмкіндік береді. Сонымен бірге бұл тәсіл оқушылардың мотивациясын арттырып, олардың еңбегінің маңыздылығын сезінуге көмектеседі.

Сонымен қатар цифрлық технологиялар үйірме барысында қауіпсіздік мәселелерін де тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Мысалы, құралдарды қолдану бойынша бейне нұсқаулықтар, қауіпсіздік ережелерін визуалды түрде түсіндіру оқушылардың қауіпсіз жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады. Осы тұста цифрлық ресурстарды қолдану жазатайым жағдайлардың алдын алуға ықпал етеді.

Осы тұста цифрлық технологиялар арқылы пәнаралық байланысты жүзеге асыру мүмкіндігі кеңейеді. Қолөнер мен информатика, математика, өнер пәндерін біріктіре отырып, кешенді жобалар ұйымдастыру оқушылардың білімін жүйелі түрде дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар бұл тәсіл олардың логикалық және кеңістіктік ойлау қабілетін арттырады.

Сонымен бірге үйірме жетекшісінің цифрлық құзыреттілігі ерекше маңызға ие. Ол жаңа технологияларды меңгеріп қана қоймай, оларды шығармашылық процесте тиімді қолдана білуі тиіс. Осы тұста педагогтың үздіксіз кәсіби дамуы, жаңа құралдарды игеруі және тәжірибе алмасуы маңызды болып табылады.

Цифрлық технологияларды енгізу барысында дәстүрлі қолөнер құндылықтарын сақтау мәселесі де назардан тыс қалмауы тиіс. Қол еңбегінің маңыздылығы, ұлттық мәдени мұра, дәстүрлі техника мен әдістер цифрлық құралдармен үйлесімді түрде қолданылуы қажет. Сонымен қатар бұл үйлесім оқушылардың мәдени сәйкестігін сақтауға мүмкіндік береді.

Осы тұста цифрлық технологиялар үйірме жұмысының ұйымдастырушылық аспектілерін де жетілдіреді. Онлайн тіркеу, сабақ кестесін басқару, ата аналармен байланыс орнату сияқты процестерді автоматтандыру уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен бірге бұл басқару сапасын арттырады. Сонымен қатар цифрлық технологияларды қолдану оқушылардың кәсіптік бағдарын анықтауға ықпал етеді. Дизайн, сән индустриясы, қолөнер өндірісі сияқты салалармен танысу олардың болашақ мамандығын таңдауға әсер етеді. Осы тұста цифрлық ортада кәсіби бағыттағы жобалар орындау маңызды.

Цифрлық технологияларды «Шебер қолдар» үйірмесіне енгізудің келесі маңызды бағыты – цифрлық өндіріс мәдениетін қалыптастыру болып табылады. Бұл ұғым оқушылардың тек дайын бұйым жасаумен шектелмей, оны жобалау, модельдеу, өндіру және таныстыру кезеңдерінің толық циклін меңгеруін білдіреді. Осы тұста цифрлық өндіріс элементтері ретінде лазерлік кесу, 3D басып шығару, сандық кестелеу сияқты технологиялар енгізілуі мүмкін. Сонымен қатар мұндай құралдар оқушылардың инженерлік ойлауын дамытып, дәстүрлі қолөнерді заманауи өндірістік процестермен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Сонымен бірге цифрлық технологияларды қолдану арқылы үйірме сабақтарында дизайн ойлау (design thinking) әдісін енгізу ерекше өзектілікке ие. Бұл тәсіл оқушылардың мәселені анықтау, идеялар ұсыну, прототип жасау және нәтижені сынақтан өткізу кезеңдерінен тұратын шығармашылық циклді меңгеруіне ықпал етеді. Осы тұста цифрлық құралдар әр кезеңде қолдау көрсетіп, идеяларды визуализациялау мен жетілдіруді жеңілдетеді.

Осы тұста үйірме жұмысында цифрлық коллаборацияны дамыту маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Оқушылар онлайн платформалар арқылы бірлескен жобалар жасап, өз идеяларымен бөлісіп, бір бірінің жұмысына кері байланыс бере алады. Сонымен қатар бұл тәсіл олардың коммуникациялық дағдыларын дамытып, топтық жұмыс мәдениетін қалыптастырады.

Сонымен қатар цифрлық технологиялар арқылы оқушылардың жеке шығармашылық брендингін қалыптастыру мүмкіндігі пайда болады. Әрбір оқушы өз жұмыстарының цифрлық портфолиосын құрып, оны әлеуметтік желілерде немесе арнайы платформаларда жариялай алады. Осы тұста бұл әрекет олардың өзін өзі танытуына, шығармашылық жетістіктерін көрсетуіне және болашақ кәсіби дамуына ықпал етеді.

Сонымен бірге цифрлық құралдарды қолдану арқылы үйірме сабақтарында уақыт пен ресурстарды тиімді басқару мүмкіндігі артады. Материалдарды есепке алу, жобаларды жоспарлау, жұмыс кезеңдерін бақылау сияқты процестерді автоматтандыру оқу процесінің ұйымдастырылуын жеңілдетеді. Осы тұста цифрлық басқару жүйелері жетекшінің жұмыс тиімділігін арттырады.

Осы тұста оқушылардың цифрлық қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру да маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Интернет ресурстарын пайдалану барысында авторлық құқықты сақтау, жеке мәліметтерді қорғау, қауіпсіз онлайн әрекет ету дағдылары үйретілуі тиіс. Сонымен қатар бұл дағдылар оқушылардың жауапты цифрлық азамат ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Сонымен қатар цифрлық технологиялар үйірме сабақтарында рефлексия және өзін өзі бағалау процестерін жетілдіруге мүмкіндік береді. Оқушылар өз жұмыстарын фото немесе видео форматта тіркеп, олардың даму динамикасын бақылай алады. Осы тұста цифрлық күнделік немесе портфолио жүргізу олардың жетістіктерін жүйелеуге көмектеседі. Үйірме жұмысында геймификация элементтерін цифрлық технологиялармен біріктіру оқушылардың мотивациясын арттыруда тиімді құрал болып табылады. Балл жинау жүйесі, деңгейлік тапсырмалар, виртуалды марапаттар оқушылардың қызығушылығын сақтап, олардың белсенділігін арттырады. Осы тұста ойын элементтері шығармашылық процесті жандандырады.

Осы тұста цифрлық технологиялар арқылы мәдени мұраны сақтау және жаңғырту мүмкіндігі де кеңейеді. Оқушылар ұлттық қолөнер үлгілерін цифрлық форматта зерттеп, оларды заманауи стильде қайта интерпретациялай алады. Сонымен қатар бұл процесс ұлттық құндылықтарды сақтауға және оларды жаңа буынға жеткізуге ықпал етеді.

Осылайша, цифрлық технологияларды «Шебер қолдар» үйірмесіне енгізу – шығармашылық білім берудің жаңа кезеңіне өтуінің көрінісі болып табылады. Сонымен қатар бұл процесс оқушылардың шығармашылық, цифрлық және коммуникативтік құзыреттіліктерін кешенді түрде дамытуға мүмкіндік береді. Осы тұста үйірме жетекшісінің кәсіби шеберлігі мен жаңашыл көзқарасы ғана бұл бағыттың тиімді жүзеге асуын қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. – Астана, 2007. – 68 б.
2. ҚР «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2018. – 90 б.
3. Пейперт С. Переворот в сознании: дети, компьютеры и плодотворные идеи. – М.: Педагогика, 1989. – 224 с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 2008. – 256 с.
5. Brown T. Change by Design. – New York: Harper Business, 2009. – 272 p.
6. Resnick M. Lifelong Kindergarten. – Cambridge: MIT Press, 2017. – 208 p.
7. UNESCO. Digital Skills in Education. – Paris, 2019. – 75 p.
8. OECD. The Future of Education and Skills 2030. – Paris, 2018. – 120 p.

Байбек Ақбота Еркінқызы
Бастауыш сынып мұғалімі
"Бақдәулет бастауыш мектебі"
Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Қасымбек Датқа ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді жолдары қарастырылады. Оқушылардың мәтінді түсіну, талдау, негізгі ойды анықтау және өз ойын жеткізу дағдыларын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер ұсынылады. Сонымен қатар оқу сауаттылығын дамытудағы заманауи педагогикалық технологиялардың тиімділігі көрсетіледі.

Түйін сөздер: оқу сауаттылығы, бастауыш сынып, мәтін, түсіну, оқыту әдістері

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастыру ерекше маңызға ие. Өйткені оқу сауаттылығы – білім алудың негізі болып табылатын әмбебап құзыреттілік. Ол оқушының мәтінді түсінуі, ақпаратты саралап талдауы, алынған мәліметті өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана алуы арқылы сипатталады. Бүгінгі таңда білім беру мазмұнының жаңаруы оқушыдан тек білімді меңгеруді ғана емес, оны практикада қолдана білуді талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда оқу сауаттылығы – білім сапасының негізгі көрсеткіштерінің бірі.

Бастауыш сынып – оқу сауаттылығының іргетасы қаланатын аса маңызды кезең. Дәл осы уақытта оқушының оқу техникасы, мәтінді түсіну қабілеті, ойлау және сөйлеу дағдылары қалыптасады. Оқушы әріп танып, буындап оқудан бастап, мәтін мазмұнын түсініп, оны талдауға дейінгі дағдыларды меңгереді. Егер осы кезеңде оқу сауаттылығы жеткілікті деңгейде қалыптаспаса, бұл оқушының кейінгі оқу жетістіктеріне кері әсерін тигізеді. Сондықтан бастауыш білім беру деңгейінде оқу сауаттылығын жүйелі түрде дамыту – басты педагогикалық міндеттердің бірі.

Қазіргі таңда дәстүрлі оқыту тәсілдері оқушылардың оқу сауаттылығын толық деңгейде қалыптастыруға жеткіліксіз екендігі байқалады. Оқушылар мәтінді механикалық түрде оқығанымен, оның мазмұнын терең түсінбеуі, өз ойын еркін жеткізе алмауы жиі кездеседі. Осыған байланысты оқыту үдерісінде тиімді, оқушыға бағытталған, белсенді әдіс-тәсілдерді қолдану қажеттілігі туындайды.

Оқу сауаттылығын дамыту – тек мәтінді оқыту емес, ол оқушыны ойландыру, талдату, өз пікірін қалыптастыру және оны дәлелдей білуге үйрету үдерісі. Сондықтан сабақ барысында мәтінмен жұмыс жүйелі және мақсатты түрде ұйымдастырылуы тиіс.

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді жолдары қарастырылып, тәжірибеде қолданылған әдіс-тәсілдердің нәтижелері сипатталады.

Мақаланың мақсаты – оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған тиімді әдістерді айқындау және олардың практикалық маңызын көрсету.

Әдістеме

Оқу сауаттылығын қалыптастыруда мәтінмен жұмыс негізгі әдістемелік құрал ретінде қарастырылады. Себебі мәтін – оқушының ойлауын, түсінуін және талдау қабілетін дамытудың басты құралы. Сабақ барысында оқушылардың мәтінді түсіну, ақпаратты талдау және өз ойын жүйелі жеткізу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған кешенді әдістер қолданылды.

Мәтінмен жұмыс үш негізгі кезең бойынша ұйымдастырылды: мәтінге дейінгі, мәтінмен жұмыс және мәтіннен кейінгі кезеңдер.

Мәтінге дейінгі кезеңде оқушылардың қызығушылығын ояту және олардың алдын ала білімдерін белсендіру мақсатында түрлі әдістер қолданылды. Атап айтқанда, жетекші сұрақтар қою, болжам жасату, тақырып бойынша пікір айту сияқты тапсырмалар берілді.

Мәтінмен жұмыс кезеңінде оқушылар мәтінді оқып, оның мазмұнын түсінуге бағытталған тапсырмаларды орындады. Олар мәтіннің негізгі ойын анықтап, маңызды ақпараттарды белгілеп, кейіпкерлердің іс-әрекеттерін талдады. Сонымен қатар мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріп, ақпаратты жүйелеу дағдыларын қалыптастырды.

Мәтіннен кейінгі кезеңде оқушылар өз ойларын еркін жеткізіп, мәтін бойынша қорытынды жасады. Олар мәтін мазмұнына қатысты өз пікірлерін білдіріп, оны дәлелдеуге тырысты. Сонымен қатар шығармашылық тапсырмалар орындалып, оқушылардың сөйлеу және жазу дағдылары дамытылды.

Оқыту үдерісінде топтық және жұптық жұмыстар кеңінен қолданылды. Оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырып, өзара пікір алмасуына мүмкіндік берді. Сонымен қатар саралап оқыту әдісі қолданылып, әр оқушының жеке ерекшеліктері ескерілді.

Практикада қолдану

Зерттеу жұмысы бастауыш сыныпта жүргізіліп, оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған тапсырмалар жүйелі түрде сабақтарға енгізілді. Сабақ барысында оқушыларға мазмұны жағынан әртүрлі мәтіндер ұсынылып, олармен жұмыс кезең-кезеңімен ұйымдастырылды. Мысалы, бір сабақта оқушыларға қысқа мазмұнды мәтін ұсынылып, оның негізгі ойын анықтау тапсырылды. Оқушылар мәтінді мұқият оқып, маңызды ақпараттарды бөліп көрсетіп, өз түсініктерін ортаға салды.

Келесі сабақта оқушылар мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріп, өз пікірлерін білдіру тапсырмаларын орындады. Олар тек дайын жауап беріп қана қоймай, өз көзқарастарын дәлелдеуге тырысты. Сонымен қатар сабақтарда топтық жұмыс ұйымдастырылып, оқушылар бірлесіп мәтінді талдады. Олар бір-бірімен пікір алмасып, өз ойларын салыстырып, ортақ шешім қабылдауға үйренді. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға және өз ойын еркін жеткізуіне мүмкіндік берді.

Практика барысында әртүрлі деңгейдегі оқушылардың белсенділігі артқаны байқалды. Әсіресе бастапқыда ойын жеткізуде қиындық көрген оқушылар біртіндеп сабаққа белсенді қатысып, өз пікірін білдіре бастады.

Жалпы алғанда, жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың мәтінді түсіну деңгейі едәуір артты. Олар мәтіннің негізгі идеясын анықтап, ақпаратты талдауға және өз ойын жүйелі түрде жеткізуге дағдыланды. Сонымен қатар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артып, оқу үдерісіне белсенді қатысуы қамтамасыз етілді.

Ұсыныстар

Оқу сауаттылығын қалыптастыру үшін:

– мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу.

– оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету.

– топтық және жұптық жұмыстарды ұйымдастыру.

– оқушылардың пікір айтуына мүмкіндік беру қажет.

Қорытынды

Қорыта келгенде, бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын қалыптастыру – білім беру үдерісінің аса маңызды және басым бағыттарының бірі болып табылады. Оқу сауаттылығы оқушының тек мәтінді дұрыс оқып шығуымен шектелмей, оның мазмұнын терең түсінуін, ақпаратты талдай алуын, өз ойын жүйелі түрде жеткізуін және алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана білуін қамтиды.

Зерттеу барысында қолданылған әдіс-тәсілдер оқу сауаттылығын дамытуда тиімді екенін көрсетті. Әсіресе мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу, оқушыларды белсенді әрекетке тарту, топтық және жұптық жұмыстарды ұйымдастыру олардың оқу үдерісіне қызығушылығын арттырды. Оқушылар мәтінді тек оқып қана қоймай, оның мазмұнын түсініп, талдап, өз пікірлерін білдіруге дағдыланды. Сонымен қатар жүргізілген жұмыстар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың өз бетінше ойлау, қорытынды жасау және шешім қабылдау қабілеттерін дамытуға ықпал етті. Оқушылардың сөйлеу мәдениеті қалыптасып, өз ойын еркін жеткізу дағдылары жетілді.

Оқу сауаттылығын дамыту – үздіксіз және жүйелі жұмысты талап ететін үдеріс. Сондықтан мұғалімдер сабақ барысында тиімді әдіс-тәсілдерді орынды қолдана отырып, әр оқушының жеке ерекшелігін ескеруі тиіс. Тек осындай жағдайда ғана оқыту үдерісі нәтижелі болып, сапалы білім беруге қол жеткізуге болады. Бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын қалыптастыру – оқушылардың тұлғалық дамуының, олардың болашақтағы оқу жетістіктерінің және өмірге бейімделуінің маңызды шарты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.
2. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 1982.
4. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – Москва: Интеграл, 1996.
5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Бастауыш білім беру деңгейінің оқу бағдарламалары. – Астана, 2020.

Тунубаева Айымгүл Жұмабайқызы
Бастауыш сынып мұғалімі
№48 жалпы орта білім беретін мектебі
Павлодар қаласы

«БАСТАУЫШТЫҢ ЕҢ ҮЗДІК СЫНЫБЫ»

Елімізде Мемлекет басшысының бастамасымен жүзеге асырылып жатқан «Келешек мектептері» ұлттық жобасы аясында Павлодар қаласындағы «Достық» мөлтек ауданында №48 жалпы орта білім беру мектебі 2025 жылдың қыркүйек айында өз есігін айқара ашты. Бүгінде мектебімізде 1050-ден астам оқушы білім алуда, оның ішінде 540-тан астамы – бастауыш сынып оқушылары.Мектебіміз жарық, жылы, заманауи материалдық-техникалық базамен толық қамтамасыз етілген, оқушылардың сапалы білім алып, жан-жақты дамуына барлық жағдай жасалған білім ордасы. Мұнда әрбір оқушының қабілетін ашуға, қызығушылығын дамытуға ерекше көңіл бөлінеді.Мектебімізде қараша айынан бастап ұйымдастырылған «Бастауыштың ең үздік сыныбы» атты байқау бірнеше кезеңнен тұратын мазмұнды әрі ауқымды жобаға айналды. Бұл жоба оқушылардың тек білімін ғана емес, олардың өнерін, шығармашылығын, ізденімпаздығын, ұйымшылдығын жан-жақты дамытуға бағытталды. Қазіргі таңда байқау өз мәресіне жақындап келеді.

Жобаның мақсаты: Оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыру, шығармашылық және зияткерлік қабілеттерін дамыту, заманауи технологияларды меңгеруге баулу, сондай-ақ мейірімділік пен қайырымдылық қасиеттерін қалыптастыру арқылы жан-жақты дамыған тұлға тәрбиелеу.

Байқау кезеңдері төмендегідей бағыттарды қамтыды:

1-кезең – Өнер мен шығармашылық әлемі:

– «Менің сүйікті әнім»

– «Би әлемі»

– «Өнерлілер әлемі»

Бұл кезеңде оқушылар өз өнерлерін ортаға салып, сахна мәдениетін меңгеріп, шығармашылық қабілеттерін көрсете білді.

2-кезең – Робототехника және цифрлық зертхана:

– LEGO робот құрастыру

– Цифрлық зертханада тәжірибе жасау

– «Смарт идея» жобалары

Оқушылар заманауи технологиялармен жұмыс жасап, логикалық ойлау мен зерттеушілік дағдыларын дамытты.

3-кезең – Көрініс пен өнер кеші:

– «Бастауыш жұлдыздары»

– «Болашақ мектебі»

– «LEGO қалашығындағы экологиялық апат»

Бұл кезеңде оқушылар түрлі тақырыпта көріністер қойып, өз ойларын сахна арқылы жеткізе білді.

4-кезең – Қайырымдылық бағыты («Жақсылықтар апталығы»):

– «Жақсылық жүректен басталады»

– «Қол ұшын бер»

– «Жақсылық қолыңнан басталсын»

– «Жүректен жүрекке»

Оқушылар мейірімділік пен жанашырлық танытып, айналасына қамқорлық жасаудың маңызын түсінді.

5-кезең – «Кітаптан алған бір сабақ»:

Сынып болып журнал, газет беттеріне мақалалар жазып, өз ойларын ортаға салу. Бұл кезең оқушылардың сауаттылығын арттырып, ойлау қабілетін жетілдіруге ықпал етті.

Осы кезеңдерден құралған жоба оқушылардың жан-жақты дамуына, шығармашылық қабілеттерінің артуына, сондай-ақ білімге деген қызығушылығы мен құштарлығын арттыруға зор ықпал етті. Қараша айынан бастау алған бұл игі бастама өз жалғасын таба отырып, бүгінде қорытынды кезеңіне де жетіп отыр.

Алдағы уақытта байқаудың қорытындысы шығарылып, үздік сыныптар анықталып, жеңімпаздар марапатталатын болады. Бұл – оқушылар үшін үлкен мотивация, ал ұстаздар үшін нәтижелі еңбектің көрінісі.Мұндай ауқымды жобалар арқылы оқушылар шыңдалып, өз мүмкіндіктерін танып, білімге деген құлшынысын арттыра түседі. Бұл – болашаққа нық қадам басқан, білімді де саналы жас ұрпақтың жарқын көрінісі.

Мұратбаева Толқын Абайқызы
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
“Жібек жолы ауылындағы жаңа қазақ орта мектебі” КММ
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Жібек жолы ауылы

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНЕ ДАЙЫНДЫҒЫ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДАРЫТУ ЖӘНЕ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация

Бұл мақалада оқушылардың дене дайындығы белсенділігін арттыруда ұлттық құндылықтарды қолданудың педагогикалық маңызы қарастырылады. Зерттеу барысында дене шынықтыру сабағында қазақтың ұлттық ойындарын және дәстүрлі қимыл-қозғалыс элементтерін қолданудың тиімділігі талданды. Ұлттық ойындар арқылы оқушылардың қозғалыс белсенділігі артып, олардың салауатты өмір салтына деген қызығушылығы қалыптасатыны анықталды. Сонымен қатар ұлттық ойындарды сабақ барысында пайдалану оқушылардың ұлттық мәдениетке деген құрметін арттырып, патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Түйін сөздер: ұлттық ойындар, дене дайындығы, оқушы белсенділігі, ұлттық құндылықтар, салауатты өмір салты.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың денсаулығын сақтау және нығайту маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Жас ұрпақтың белсенді өмір салтын қалыптастыру, олардың дене дайындығын дамыту және ұлттық құндылықтарға құрметін арттыру – білім беру саласының басты міндеттерінің бірі.

Оқушылардың дене дайындығы белсенділігін арттыруда дене шынықтыру сабақтарының рөлі ерекше. Бұл сабақтар арқылы оқушылар тек қана қозғалыс дағдыларын меңгеріп қана қоймай, сонымен қатар тәрбие мен мәдени құндылықтарды да бойына сіңіреді.

Қазақ халқының ұлттық ойындары – ғасырлар бойы қалыптасқан мәдени мұра. Олар балалардың ептілігін, шапшаңдығын, төзімділігін дамытумен қатар, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады. Сондықтан дене шынықтыру сабақтарында ұлттық ойындарды пайдалану оқушылардың дене дайындығы белсенділігін арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады.

Зерттеу әдістері

Зерттеу барысында педагогикалық бақылау, тәжірибелік сабақтар ұйымдастыру, салыстырмалы талдау және ғылыми әдебиеттерді зерделеу әдістері қолданылды.

Дене шынықтыру сабақтарында ұлттық ойын элементтерін қолдану арқылы оқушылардың белсенділігі мен сабаққа қызығушылығы зерттелді. Сабақ барысында «Асық ату», «Арқан тарту», «Ақсерек-көксерек», «Теңге ілу» сияқты ұлттық ойындар пайдаланылды.

Негізгі бөлім

Ұлттық ойындар – халықтың мәдени мұрасы және тәрбиелік маңызы жоғары құндылықтардың бірі. Олар оқушылардың қозғалыс белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына да ықпал етеді.

Дене шынықтыру сабақтарында ұлттық ойындарды қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, «Асық ату» ойыны оқушылардың дәлдігін және зейінін дамытады. «Арқан тарту» ойыны күш пен төзімділікті жетілдіреді. Ал «Ақсерек-көксерек» ойыны топтық жұмыс дағдыларын қалыптастырады.

Ұлттық ойындарды сабақ барысында қолдану бірнеше бағытта жүзеге асырылады:

• сабақтың кіріспе бөлімінде жылыну жаттығулары ретінде;

• негізгі бөлімде қозғалыс ойындары арқылы;

• қорытынды бөлімде топтық жарыстар ұйымдастыру арқылы.

Бұл тәсіл оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына және олардың қозғалыс белсенділігінің артуына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар ұлттық ойындарды пайдалану оқушылардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырады. Олар өз халқының салт-дәстүрін танып, ұлттық құндылықтарды құрметтеуге үйренеді.

Нәтижелер

Жүргізілген тәжірибелік сабақтар нәтижесінде келесі көрсеткіштер анықталды:

• оқушылардың дене белсенділігі артты;

• сабаққа деген қызығушылық деңгейі жоғарылады;

• оқушылардың ұлттық мәдениетке деген құрметі қалыптасты;

• ұжымдық жұмыс дағдылары дамыды.

Бұл нәтижелер ұлттық ойындарды дене шынықтыру сабақтарында қолданудың тиімді екенін көрсетеді.

Қорытынды

Ұлттық құндылықтарды дене шынықтыру сабақтарында тиімді пайдалану оқушылардың дене дайындығы белсенділігін арттырудың маңызды тәсілі болып табылады. Ұлттық ойындар арқылы оқушылардың қозғалыс белсенділігі артып қана қоймай, олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығы мен құрметі қалыптасады.

Сондықтан білім беру үдерісінде ұлттық ойындарды жүйелі түрде қолдану – салауатты өмір салтын қалыптастырудың және жас ұрпақты жан-жақты тәрбиелеудің тиімді жолдарының бірі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы.
2. Баймағамбетов Ә.Ұ. Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі. – Алматы, 2016.
3. Аманжолов Б. Қазақтың ұлттық ойындары және дене тәрбиесі. – Астана, 2017.
4. Қазақстан Республикасының жалпы білім беру стандарты. – Астана, 2021.

Ерназарова Мұқаддас
Қалалық білім бөлімі кітапхана ісі жөніндегі әдіскер
Түркістан облысы, Кентау қаласы

КІТАП – РУХАНИ БАЙЛЫҚТЫҢ ШАМШЫРАҒЫ

Қазіргі заманда технология дамып, ақпарат ағыны толастамай тұрған уақытта адамның рухани әлемін байытатын ең құнды қазынаның бірі – кітап.

Бүгінде «кітап оқу сәнге айналды» деген ұғым жиі айтылып жүр.

Бұл – қоғам үшін аса қуанышты құбылыс. Осы үрдісті қолдау мақсатында елімізде барлық білім беру ұйымдарында кітап апталығы кең көлемде ұйымдастырылып, оқырман мәдениетін дамытуға ерекше серпін беріп келеді.

Кітап апталығы – тек шара ғана емес, бұл – ұлттың рухани жаңғыруының айқын көрінісі. Әсіресе, жас ұрпақтың кітапқа деген қызығушылығын арттыру, олардың ой-өрісін кеңейту – бүгінгі күннің басты міндеттерінің бірі.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев бұл жөнінде:

«Кітап оқу – ұлттың зияткерлік әлеуетін арттыратын негізгі факторлардың бірі» деп атап өткен болатын.

Бұл сөздің астарында үлкен мән жатыр. Шын мәнінде, кітап оқыған адам – терең ойлайтын, саналы, бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасады.

Кітап – үнсіз ұстаз. Ол адамды тәрбиелейді, рухани байытады, өмірге деген көзқарасын қалыптастырады. Әсіресе, бүгінгі жастар үшін кітап – бағыт-бағдар беретін шамшырақ іспетті. Кітап оқыған жас ешқашан адаспайды, себебі оның ойы жүйелі, танымы кең болады.

Қазіргі таңда Кентау қалалық білімбөліміне қарасты 23 мектеп бар .

Әр мектепте өз мамандығын сүйетін білікті де білімді кітапханашылар еңбек етуде.

Барлық мектептерде кітап апталығы аясында түрлі әдеби кездесулер, авторлармен сұхбаттар, кітап көрмелері мен танымдық шаралар ұйымдастырылуда. Мұндай игі бастамалар оқырман мен кітап арасындағы байланысты нығайтып, қоғамда оқу мәдениетін қалыптастыруға зор ықпал етеді.

Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаев тағы бір сөзінде:

«Біз оқитын ұлтқа айналуымыз керек» деп нақты бағыт көрсеткен еді. Бұл – әрбір азаматқа жүктелген үлкен жауапкершілік.

Шынында да, кітап оқитын қоғам – ойлы қоғам.

Ал ойлы қоғам – дамыған мемлекет негізі.

Сондықтан кітап оқу – тек жеке адамның әдеті емес, бұл – ұлттық деңгейдегі маңызды құндылық.

Қорытындылай келе, кітап апталығы – руханият мерекесі. Бұл апталық әр адамның жүрегінде кітапқа деген сүйіспеншілікті оятып, білімге деген құштарлығын арттырады. Ендеше, кітап оқуды сәнге емес, өмір салтына айналдырайық дегім келеді.

Бижігітова Айсұлу Жанайдарқызы
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
№243 жалпы орта білім беретін мектебі
Қызылорда облысы, Шиелі ауданы

PRACTICAL ENGLISH LESSONS IN GRADE 5 WITH CONSIDERATION OF INCLUSIVE EDUCATION

(5-сынып оқушыларына арналған авторлық бағдарлама)

Түсіндірме жазба

«Practical English Lessons in Grade 5 with Consideration of Inclusive Education» («Практикалық ағылшын тілі сабақтары 5-сыныпта инклюзивті білім беруді ескере отырып») атты бағдарлама барлық деңгейлерге арналған мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарға сәйкес әзірленді. Бағдарлама жаңартылған білім мазмұны аясында оқу жоспарының вариативті бөлігінің және элективті курстардың оқу бағдарламаларын әзірлеу мен әдістемелік қамтамасыз ету, сондай-ақ сараптамадан өткізу туралы Ережеге сүйене отырып жасалған. Бағдарламаның құқықтық негізі — Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі №319-III «Білім туралы» Заңы (2020 жылғы 6 мамырдағы толықтырулар мен өзгерістерді ескере отырып). Бағдарламаның мазмұны аптасына 1 сағат, жылына 34 сағат көлеміндегі оқу жүктемесіне негізделген. Бағдарлама жаратылыстану-математика бағытындағы 5-сынып оқушыларына арналған ағылшын тілі сабағында пайдалануға арналған.

Бағдарламаның мақсаты – мұғалімдерге инклюзивті білім беруді ескере отырып, жеке қажеттіліктері бар балалармен мақсатты сараланған жұмысты ұйымдастыруға көмектесу.

Міндеттері:

1. Мектеп оқушыларының сөйлеу мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ауызша (тыңдау және сөйлеу) және жазбаша (оқу және жазу) түрлерінде шет тілінде коммуникативтік дағдыларды дамыту;
2. Сөйлеу клишелерін меңгеру, сөздік қорын қалыптастыру үшін таңдалған тақырыптар мен коммуникация салаларына сәйкес тілдік құралдарды меңгеруге жағдай жасау;
3. Балалардың әлеуметтік бейімделуіне ықпал ететін білім мен дағдыларды дамыту, оқушылардың жалпы даму деңгейін, шет тілін үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру;
4. Балаларды жаңа әлеуметтік тәжірибемен таныстыру;
5. Тұлғалық қасиеттерді дамыту;
6. Зейінін, ойлауын, есте сақтауын дамыту;
7. Әр оқушыға эмоционалды қолайлы ортаны қамтамасыз ету, сәттілік, ынтымақтастық және қолдау жағдайларын жасау;
8. Оқу процесіне ойын әдістерін, әндерді, көрнекі және интерактивті элементтерді қосу арқылы ағылшын тілін үйренуге мотивацияны дамыту.

Бағдарламаның өзектілігі Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру бүкіл әлемде сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз етудің маңызды тетігі ретінде мойындалуда. ЮНЕСКО және басқа да халықаралық ұйымдар барлық оқушылардың ерекшеліктерін ескере

отырып оқытуды білім беру саясатының басым бағыты деп таниды. Әсіресе шет тілін оқытуда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға өз әлеуетін іске асыруға мүмкіндік беретін орта құру өзекті болып отыр.

Қазақстанда бұл бастама ұлттық деңгейде қолдау тауып, Инклюзивті білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған жол картасы аясында жүзеге асырылып жатыр. Қазіргі таңда білім беру ұйымдары, соның ішінде шағын жинақты ауыл мектептері де, ерекше білім алуға мұқтаж оқушыларды қолдауға бағытталған икемді әрі бейімделген бағдарламалар жасауда.

Бағдарлама ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды қолдауға, оқу мотивациясын арттыруға және барша балаға белсенді қатысуға мүмкіндік беруге бағытталған. Сонымен қатар, бұл бағдарлама оқушылар арасында түсіністік пен ынтымақтастықты дамытуға, мектептегі психологиялық және әлеуметтік ахуалды жақсартуға ықпал етеді.

Бағдарламаның жаңалығы: Бағдарлама оқушылардың деңгейі мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып, ағылшын тілін инклюзивті ортада практикалық жолмен меңгеруге бағытталған.

Педагогикалық жаңалық: Сабақтарда саралап оқыту, визуалды және интерактивті әдістер арқылы мұғалімнің фасилитатор ретіндегі рөлі күшейтіледі.

Психологиялық жаңалық: Бағдарлама әр оқушының өзін сенімді сезінуіне, құрдастарымен тең қарым-қатынас орнатуына және жағымды оқу ортасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Күтілетін нәтижелер:

1. Мектеп оқушыларының сөйлеу мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, ауызша (тыңдау және сөйлеу) және жазбаша (оқу және жазу) түрлерінде шет тілінде коммуникативтік дағдыларды дамыту жүзеге асырылды;
2. Сөйлеу клишелерін меңгеру, сөздік қорын қалыптастыру үшін таңдалған тақырыптар мен коммуникация салаларына сәйкес тілдік құралдарды меңгеруге жағдай жасалды;
3. Балалардың әлеуметтік бейімделуіне ықпал ететін білім мен дағдыларды дамыту, оқушылардың жалпы даму деңгейін, шет тілін үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру қамтамасыз етілді;
4. Балалар жаңа әлеуметтік тәжірибемен таныстырылды;
5. Тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған жұмыстар жүргізілді;
6. Оқушылардың зейіні, ойлауы және есте сақтау қабілеттері дамытылды;
7. Әр оқушыға эмоционалды қолайлы орта қамтамасыз етіліп, сәттілік, ынтымақтастық және қолдау жағдайлары жасалды;
8. Оқу процесіне ойын әдістері, әндер, көрнекі және интерактивті элементтер енгізілу арқылы ағылшын тіліне деген мотивациясы арттырылды.
9.

Мазмұндық бөлімі

Бұл бағдарламада дәрістік сабақтар мен тәжірибелік сабақтар араластырып берілген.

№	Тақырып	Сағат саны	Нәтиже
1	Hello!	1	Амандасып, өзін таныстыра алады.
2	My Family	1	Отбасы мүшелерін атап, қарапайым сөйлемдер құрастыра алады.
3	My Friends	1	Досы туралы қарапайым ақпарат бере алады.
4	My School	1	Мектеп пен пәндер туралы айта алады.
5	My Classroom	1	Сыныптағы заттарды атап, олардың орнын сипаттай алады.
6	My Day	1	Күн тәртібін сипаттай алады.
7-8	Hobbies and Free Time	2	Хобби түрлерін атап, өз қызығушылығын сипаттай алады.
9-10	My Favourite Food	2	Тағам атауларын атап, сүйікті асы туралы айта алады.

11-12	In the City	2	Қала нысандарын атап, орналасуын сипаттай алады.
13-14	Weather and Seasons	2	Ауа райы мен жыл мезгілдерін сипаттай алады.
15-16	Clothes	2	Киім атауларын атап, адамның сырт келбетін сипаттай алады.
17-18	Animals	2	Жануарлар туралы айтып, сипаттай алады.
19-20	My House	2	Үй бөлмелері мен жиһаз атауларын атап, олардың орнын сипаттай алады.
21-22	Holidays	2	Мерекелер мен дәстүрлер туралы айта алады.
23-24	The world of work	2	Мамандық атауларын атап, жұмыс түрлерін сипаттай алады; өз армандаған мамандығы туралы айта алады.
25-26	London is my city	2	Лондон қаласының көрікті жерлері туралы ақпарат беріп, қарапайым сипаттама жасай алады.
27-28	Projects II: Let's Travel! / Inclusive Task	2	Көлік түрлерін атап, қозғалыс бағытын сипаттай алады
29-31	Final Review + Self-Assessment + Reflection	3	Оқушылар өз жетістігін сипаттап, шағын жобасын қысқаша таныстырады, диалог арқылы өзара пікір алмасады және ағылшын тіліне қызығушылық танытып, бір-бірін қолдауға дайын болады.
32-34	Speaking Club: About Me / Role-play / Culture Sharing	3	Оқушылар өзін және отбасын таныстырып, тақырыпқа сай шағын әңгіме құрастырады, жағдаяттық рөлдік ойын арқылы сөйлеу дағдысын дамытады және өзге ұлт өкілдеріне құрметпен қарым-қатынас жасауға бейімделеді.

Нормативті бөлім

№	Тақырыбы	Оқу мақсаты.	Сағат саны			Нәтиже
			Барлығы	Лекция	Тәжірибе	
1	Hello!	5.1.1.1 – Амандасу және өзін таныстыру үшін қарапайым сөздер мен тіркестерді қолдану	1		1	Амандасып, өзін таныстыра алады.
2	My Family	5.3.1.1 – Отбасы мүшелерін атай алады және олардың кім екенін сипаттайды	1		1	Отбасы мүшелерін атап, қарапайым сөйлемдер құрастыра алады.
3	My Friends	5.3.3.1 – Досы туралы қарапайым ақпарат айта алады	1		1	Досы туралы қарапайым ақпарат бере алады.
4	My School	5.4.1.1 – Мектеп пен пәндер туралы қысқаша сипаттай алады	1		1	Мектеп пен пәндер туралы айта алады.
5	My Classroom	5.2.3.1 – Кеңістіктік ұғымдарды қолдана отырып, сынып ішіндегі заттарды сипаттай алады	1		1	Сыныптағы заттарды атап, олардың орнын сипаттай алады.
6	My Day	5.3.5.1 – Күнделікті әрекеттерді сипаттай алады	1		1	Күн тәртібін сипаттай алады.
7-8	Hobbies and Free Time	5.1.4.1 – Қарапайым сұрақтарға жауап беру; 5.3.6.1 – Өз хоббиі мен бос уақытын сипаттай алады	2	1	1	Хобби түрлерін атап, өз қызығушылығын сипаттай алады.
9-10	My Favourite Food	5.4.4.1 – Тағам атауларын қолданып, өз пікірін жаза алады	2	1	1	Тағам атауларын атап, сүйікті асы туралы айта алады.

		5.1.6.1 – Қарапайым сөйлеу үлгілерін қолдана отырып, өз талғамын білдіреді				
11-12	In the City	5.3.1.1 – Қала нысандары мен олардың орналасуын сипаттай алады 5.2.1.1 – Мазмұны таныс тақырыптағы тыңдалым материалдарындағы негізгі ақпаратты түсінеді	2	1	1	Қала нысандарын атап, орналасуын сипаттай алады.
13-14	Weather and Seasons	5.2.6.1 – Ауа райы мен жыл мезгілдерін сипаттау үшін қарапайым сөздерді қолдану 5.4.6.1 – Белгілі бір тақырып бойынша визуалды материалдарды сипаттай алады	2	1	1	Ауа райы мен жыл мезгілдерін сипаттай алады.
15-16	Clothes	5.4.5.1 – Суреттегі адамның сырт келбеті мен киімін сипаттай алады 5.1.8.1 – Жеке және қоғамдық мәнмәтіндегі қарапайым сөздер мен тіркестерді түсінеді	2	1	1	Киім атауларын атап, адамның сырт келбетін сипаттай алады.
17-18	Animals	5.3.3.1 – Жануарлар туралы қарапайым мәлімет бере алады 5.4.7.1 – Қысқа мәтіндер бойынша сұрақтарға жауап бере алады	2	1	1	Жануарлар туралы айтып, сипаттай алады.
19-20	My House	5.4.2.1 – Үй және жиһаз атауларын пайдаланып, қысқаша мәтін жаза алады 5.2.4.1 – Қысқа тыңдалым материалдарының мазмұнын түсінеді	2	1	1	Үй бөлмелері мен жиһаз атауларын атап, олардың орнын сипаттай алады.
21-22	Holidays	5.3.4.1 – Мерекелер мен дәстүрлер туралы әңгімелесе алады 5.1.5.1 – Мерекелік жағдайларға сай сөйлесім үлгілерін қолдана алады	2	1	1	Мерекелер мен дәстүрлер туралы айта алады.
23-24	The world of work	**5.3.4.1** – Түрлі тақырыптар бойынша шағын диалог/монолог құрастыра алады. **5.4.1.1** – Тірек сөздер мен үлгі бойынша тақырыпқа қатысты қарапайым сипаттама жаза алад	2	1	1	Оқушылар мамандық атауларын атап, жұмыс түрлерін сипаттай алады; өз армандаған мамандығы туралы айта алады.
25-26	London is my city	**5.4.3.1** – Қала, мекендер мен көрікті жерлер туралы қарапайым сипаттама жаза алады. **5.3.1.1** – Қаладағы орындардың атауын айтып, олардың орналасуын сипаттай алады.	2	1	1	Оқушылар Лондон қаласының көрікті жерлерін сипаттай алады және қарапайым түрде бағыт сұрап, жол сілтей алады.

27-28	Projects II: Let's Travel! / Inclusive Task	5.3.2.1 – Туризм тақырыбында қысқа әңгіме құрастыра алады	2		2	Саяхат туралы шағын жоба жасап, оны таныстыра алады.
29-31	Final Review + Self-Assessment + Reflection	5.4.8.1 – Өз жетістіктерін сипаттай алады; 5.4.9.1 – Қысқаша рефлексия жаза алады	3	1	2	Оқушылар өз жетістігін сипаттап, шағын жобасын қысқаша таныстырады, диалог арқылы өзара пікір алмасады және ағылшын тіліне қызығушылық танытып, бір-бірін қолдауға дайын болады.
32-34	Speaking Club: About Me / Role-play / Culture Sharing	5.1.7.1 – Сұрақ-жауап арқылы өз ойын жеткізеді; 5.3.8.1 – Диалог пен рөлдік ойын жүргізеді	3	1	2	Оқушылар өзін және отбасын таныстырып, тақырыпқа сай шағын әңгіме құрастырады, жағдаяттық рөлдік ойын арқылы сөйлеу дағдысын дамытады және өзге ұлт өкілдеріне құрметпен қарым-қатынас жасауға бейімделеді.
			34	12	22	

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әдістемелік құрал / И.В. Карпенкова, Е.В. Самсонова, С.В. Алехина, Е.Н. Кутепова; под ред. Е.В. Самсоновой. – М. : МГППУ, 2017. – 173 с.

2. «Inclusive education: Making sense of everyday practice» V Plows, B Whitburn - 2017 - books.google.com

3. «Defining the scope of inclusive education» R Slee - 2018 - repositorio.minedu.gob.pe

4. «International perspectives and trends in research on inclusive education»: A systematic review AM Amor, M Hagiwara, KA Shogren… - … of inclusive education, 2019 - Taylor & Francis

5. «Practice and Innovations of Inclusive Education at School» LV Kozibroda, OP Kruhlyk, LS Zhuravlova… - … of Higher Education, 2020 – ERIC

6. «Theories-Based Inclusive Education Practice». Z Al-Shammari, PE Faulkner, C Forlin - Education Quarterly Reviews, 2019 – ERIC

7. «Research about inclusive education in 2020–How can we improve our theories in order to change practice?» C Nilholm - European Journal of Special Needs Education, 2021 - Taylor & Francis

8. «The development of inclusive education practice: A review of literature»
N Alzahranı - … Journal of Early Childhood Special Education, 2020 - dergipark.org.t

9. «ANALYSIS OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF THE PHILOSOPHY OF INDEPENDENT LIVING». AK Abdina, AA Uyzbayeva… - Journal of Philosophy …, 2023 - search.ebscohost.com

10. «Inclusive education reform in Kazakhstan: Civil society activism from the bottom-up» K Rollan, M Somerton - International Journal of Inclusive Education, 2021 - Taylor & Francis

11. 2The Path to Inclusive Education in Kazakhstan: Barriers to Overcome».
M Maulsharif, Z Nurbekova… - … Journal of Educational …, 2022 - search.ebscohost.com

12. « Language, terminology, and inclusive education: A case of Kazakhstani transition to inclusion» TM Makoelle - Sage Open, 2020 - journals.sagepub.com

13. Инклюзивті оқыту[мәтін: электрондық ресур]:дәрістер жинағы/З.Ү.Адильшинова, А.М.Сугуралиева.- Ақтөбе: Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,2017.- 93 б

Абдуллаева Светлана Қайырбекқызы
Бастауыш сынып мұғалімі
№243 жалпы орта білім беретін мектебі
Қызылорла облысы, Шиелі ауданы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМ ДЕҢГЕЙІ МЕН БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМЫТУДА ОЙЫННЫҢ АТҚАРАТЫН ФУНКЦИЯСЫ

Авторлық бағдарлама

Түсінік хат

Қоғамдағы өзгерістерге сәйкес оқушыларға бүгінгі таңда тиянақты білім беріп, танымдық қабілетін дамыту, танымдық белсенділігін арттыру үшін олардың әр пәнге қызығушылығын, өздігінен даму дағдыларын қалыптастыру, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеу – мектептің басты міндеті. Бастауыш сынып оқушыларын жан - жақты дамытып, қоғам құрылысына белсене қатысуға әзірлеу мектепте оқыту және тәрбиелеу арқылы жүзеге асады.

Оқушылардың оқу - танымдық іс - әрекеті белсенділігін қалыптастыруда олардың қабілеттерін дамытуға, танымдық жан қуаттарының оянуына ықпал етіп, ізденіс, талабын ұштауға білім деңгейін жетілдірудің маңызы ерекше. Оқушылардың оқу - танымдық іс - әрекеті – күрделі процесс. Ол іс - әрекет мақсатын, мазмұны мен қорытындысын, түрлері мен әдістерін, мотивтерін, деңгейлерін қамтиды.

Оқушылардың білім жүйесін сапалық жаңа деңгейге көтеру үшін ұстаздан терең білімділік, кәсіптік шеберлік талап етілері сөзсіз. Осы талаптарға сай мұғалім оқушыларға білімді игертуде бар мүмкіндіктерді тиімді пайдалана отырып, әр түрлі әдіс-тәсілдерді жетілдіріп отыруда жүзеге асады. Бала қоршаған орта туралы шындықты белсендік әрекеттің нәтижесінде танып біледі. Ол-ойын.

Ойын балалардың сабақ үстіндегі жұмысын түрлендіре түседі, олардың пәнге қызығушылығын оятып ,ынта-ықылас қоюына баулиды және оқушылардың зейінін, ойлау қабілеттерін дамытады. ***Ұлы Абайдың «Ойын ойнап, ән салмай өсер бала болама?»*** деген пікірінен бала өмірінде ойынның маңыздылығын көруге болады.

Авторлық бағдарламаның мақсаты: бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген танымдық белсенділігін ойындар арқылы арттыру

Курстың міндеттері:

- ойын түрлерін пайдалана отырып, оқушыларды өздігімен жұмыс істей білуге үйрету
- ой белсенділігімен тіл байлығын арттыра түсуге баулу
- түрлі дағды мен шеберлікті меңгетуге қол жеткізу

Теориялық әдіснамалық негіздері мен практикалық негізі: Зерттеу әдістері зерттеу пәнінің ерекшеліктеріне сәйкес таңдап алынды және оқу және әдістемелік әдебиеттерді оқу

мен талдаудың теориялық әдістері, отандық және шетелдік практикаға салыстырмалы талдаудан тұрады.

Сабақтың жүргізу әдістері теориялық, таңғарлық тәжірибелер, интерактивті тақта, компьютер.

Күтілетін нәтиже:

- оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады;
- зерттеушілік қабілеті дамиды;
- әртүрлі тиімді тәсілмен тапсырмаларды орындайды;
- теориялық білімдерін іс жүзінде қолданады
- қажетті нақты тақырыптар бойынша білімдері тереңдейді;
- есте сақтау қабілеті артады.

Жұмыстың ғылыми-әдістемелік деңгейі: жаңашылдық немесе қолданыстағы бағдарламалармен салыстырғанда осы бағдарламаға енгізілген жаңа түсініктемені қалпына келтіру мақсатында ұсынылған авторлық бағдарлама жаңартылған білім мазмұнына негізделіп типтік-үлгілі бағдарлама мақсаттарына сүйене отырып құрастырылған.

Бағдарламаның ғылыми табиғаты – оның жаңа білім беру парадигмасы философиясына, әдіснамасына, психологиясына және педагогикалық ғылым мен практиканың соңғы жетістіктеріне сәйкес әзірленген.

Бағыттылығы:

- оқушыларда ББД қалыптастыру ғана емес, жеке тұлғасын дамыту және тәрбиелеу;
- алалардың психофизиологиялық және әлеуметтік денсаулығын сақтау;
- білім беру процесінің экономикалық, экологиялық, этнопедагогикалық, психологиялық бағыттылығын қамтамасыз ету;
- білім беру мазмұнының гуманистік, интеграциялық және инновациялық тәсілдерге сәйкестігін қамтамасыз ету және т.б.;
- ғылым талаптарына сәйкестікті қамтамасыз ету (проблеманың болуы, ғылыми гипотеза, проблеманы гипотетикалық шешу, ғылыми негізделген зерттеу жүргізу, зерттеу нәтижелерін зерттеу алдында алынған мәліметтермен салыстыру);

Ішкі бірлікті бағалау және жұмыстың әдіснамалық негізінің сипаттамасы: Бағдарлама «Оқу жоспарының вариативті бөлігінің оқу бағдарламалары мен элективті курстарды сараптамадан өткізу және оларды жаңартылған білім беру мазмұны аясында әдістемелік қамтамасыз ету туралы ереже» (бұдан әрі – Ереже) Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III «Білім туралы» Заңына - *ҚР БҒМ 16.09.2021 жылғы № 472 бұйрығы) негізінде әзірленді.*

Жұмыстың практикалық маңыздылығы: Жаңа білім беру парадигмасы философиясына, әдіснамасына, психологиясына және педагогикалық ғылым мен практиканың соңғы жетістіктеріне сәйкес әзірленген.

Жұмыстың аралық және қорытынды нәтижелерін ұсыну (апробациялау) формалары мен тәсілдері (мақалалар, баяндамалар, шығармашылық жұмыстар, оқу-әдістемелік қамтамасыз етумен ашық сабақтар, әдістемелік құралдар, ұсынымдар, диаграммалар, кестелер, талдаулар және т.б.).

Ресімдеу талаптарына сәйкестігі. Жұмыстың рәсімделуі талапқа сай.

Жұмысты пайдалану бойынша қорытындылар мен ұсыныстар (апробациялау, жалпылау, тарату, жариялау, бекіту, аттестаттау, кемшіліктерді жою, пысықтау, бекіту және т. б.) оқушыларды білім сапасын арттыруда ойлауды жандандыру, зияткерлік дамуда және олардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруда, белсенділікті жеке тұлғаның жағымды қасиеті ретінде тәрбиелеуде авторлық бағдарламаның пайдасы бар.

2-құрылым

Тұрақтылау мазмұндық – бөлім

Оқу пәнінің құрылымы мен мазмұны барынша толық және нақты бейнеленген курстан тұрады. Бағдарламаның бұл бөлімінің негізі нақты пәннің мазмұндық құрылымы мен

теориялық аспектісін таңдау болып табылады. Оқу пәнінің мазмұнын тұрақтылау курсы нақты және бағдарламаның түсінік хатында көрсетілген барлық мақсат пен міндеттерді жүзеге асыру бойынша ұсынылылған.

- Кітап оқи аламын - 1 сағат. Мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқу, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу
- Үйдегі бір күнім - 1 сағат. Шығарманың мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беру
- Жаңалыққа құмармын - 1 сағат. Шығарманың тақырыбы мен үзіндісіне (бастапқы бөліміне) сүйеніп, оқиғаның соңын болжау
- Менің сүйіп тыңдайтын әндерім - 1 сағат. Шығарманың мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беру
- Менің отбасымдағы адамдар - 1 сағат. Мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқу, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу
- Сөйлеу мәдениеті - 1 сағат. Оқушылардың сөйлеу мәдениеті туралы алған білімдерін жетілдіру.
- Амандасу – ата салтым - 1 сағат. Оқушыларды халық ауыз әдебиетінің түрлері: қанаты сөздер туралы таныстыру.
- Әдептілік әліппесі - 2 сағат. Әдептілік туралы ұғым қалыптастыру, әдептілік, инабаттылық жайында оқушылардың ойын дамыту,
- Бабалар сөзі-даналық көзі - 1 сағат. Қазақ даласында өмір сүрген орақ тілді шешендердің асыл сөздерімен таныстыра отырып, сөз қадірін түсінуге, туған тілінің құдіретін сезінуге, ана тілін, ұлтын,отанын қастерлеуге тәрбиелеу
- Астана – арман қала - 1 сағат. Оқушылардың қисынды ойлау қабілетін кеңейту, сөздік қорын молайту, сауатты оқу дағдысын күшейту, топпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру.
- Евразияның кіндігі - 1 сағат. Астананың бұрынғы атауы мен қазіргі маңызды мақтаныштары, қазақ жерінің кіндігіне Ақордасын тіккен жаңа Астана тарихы туралы айта отырып, халқымыздың өткені мен бүгінгі күндеріне қысқаша шолу жасау арқылы оқушылардың білімдерін кеңейту.
- «Ғылым таппай мақтанба». Абай - 1 сағат. Әдеби шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені идеясы арқылы түсіндіреді.
- Таза бұлақ. Ы. Алтынсарин - 1 сағат. Мәтіннің ішінен бұлақтың сипатталған жерін тауып оқуы,білуі. Өз ойы мен сезімін көркем-бейнелі сөздерді қолдана отырып, жеткізе алу
- Күш – білімде Мақал-мәтелдер - 1 сағат. Оқушылардың мақал – мәтелдер туралы білім, білігін тереңдету, салыстыру, ажырата біліу дағдылары мен оқу, таладау машықтарын қалыптастыру
- Абайдың табиғат лирикасы - 2 сағат. Туындыларды тақырыбына, мазмұндық құрылымына сүйене отырып, түрлерін салыстыру
- Табиғат – алтын бесік - 1 сағат. Туған жердің табиғатына қамқорлықпен қарау, тірі және өлі табиғат туралы түсінік қалыптастыру.
- Ғажайып әлем - 1 сағат. Табиғат байлығын қорғауға, табиғаттың адам өміріндегі маңызына аса мән беруге үйренеді
- Өнегелі ертегілер - 1 сағат. Ертегілердің мәнін терең білу, оқушыларды жақсылыққа, адамгершілікке тәрбиелеу. Жаман жақсыны айыра білу.
- Айтыс түрлері - 1 сағат. Айтыс туралы білімдерін шығармашылыққа жинақтап, ойлау қабілеттері мен тіл байлықтарын молайтады
- Аңыз әңгімелер - 2 сағат. Аңыз әңгімелер және олардың түрлерімен танысын,түсініп оқуға,мәтіннің негізгі ойын табуға үйрету
- Әдебиет әлемінде - 1 сағат. Қосымша деректер арқылы әдеби дүниетанымдарын кеңейту

• Ұстаз мерейі - 1 сағат. Білім беру, білімді қалыптастыру. Оқушыларды білімнен хабардар етіп қана қомай, оларға тың мәліметтер, беріп білімді қалыптастыру.

• Еңбек туралы мақал - мәтел құрастыру - 1 сағат. Балаларға еңбек туралы мақалдарды үйретіп,мағынасын түсіндіру.

• Мамандықтың бәрі жақсы - 2 сағат. Әр түрлі мамандықтардың түрлері туралы түсінік беру. Мамандық иелерінің қызметі және олардың еңбегімен таныстыра отырып, олардың маңыздылығы туралы білім беру.

• Шешендік шиыры - 2 сағат. Шешендік сөздер арқылы атадан қалған сыйластық, инабаттылық достық, жолдастық сияқты асыл мұраларды үйренеді

• Отан үшін от кешкендер - 1 сағат. Оқушыларға батылдық таныта білу, өжеттік көрсету әдептерінің адами қарым – қатынастағы маңыздылығын әңгімелей отырып, дұрыс әрекет құндылығының мәнін ашу.

• Жеті атамды білемін. Б. Момышұлы. Елтанудың басы - 1 сағат. Күнделікті өмірде кездесетін жағдаяттарға байланысты сөйлеу мәдениетін сақтап, диалогке қатысу

• Мәдени мұра мәңгілік сыр шертеді - 2 сағат. Сұхбаттасының жасын, жай-күйін-ескере отырып, белгілі бір тақырып аясында сөйлеу мәдениетін сақтап, диалогке қатысу. Ел қорғаған - ер бабам. Отан үшін от кешкендер. Ереулі атқа ер салмай.

3 - құрылым
Нормативті бөлімі
Күнтізбелік тақырыптық жоспары аптасына
1-4- сынып, аптасына – 1 сағат, барлығы – 36 сағат)

Р/с	Тақырып	Оқу мақсаты	Сағат саны			Білім – өнімі мен нәтижесі
			Бар-лығы	Лекция/ теория/ Прак-тика1	Прак-тика /прак-тика2	
1	Кітап оқи аламын	Мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқу, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу	1	1	1	Мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтай алады
2	Үйдегі бір күнім	Шығарманың мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беру	1	1	1	Өз ойы мен сезімін тірек сөздерді пайдалана отырып жеткізе алады
3	Жаңалыққа құмармын	Шығарманың тақырыбы мен үзіндісіне (бастапқы бөліміне) сүйеніп, оқиғаның соңын болжау	1	1	1	Шығармашылық жұмысын мұғалімнің көмегімен сурет, каллиграмма, аппликация, фотосуреттер арқылы ұсынады
4	Менің сүйіп тыңдайтын әндерім	Шығарманың мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беру	1	1	1	Мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтайды
5	Менің отбасымдағы адамдар	Мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқу, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу	1	1	1	Кейіпкердің сыртқы келбетін сипаттау, мінез-құлқы мен іс-

						әрекетін бағалай алады
6	Сөйлеу мәдениеті	Оқушылардың сөйлеу мәдениеті туралы алған білімдерін жетілдіру.	1	1	1	Оқу - танымдық бағдарлы құзыреттілігін арттыруға дағдыланады
7	Амандасу – ата салтым	Оқушыларды халық ауыз әдебиетінің түрлері: қанаты сөздер туралы таныстыру.	1	1	1	Өмірге қажетті білік-дағдыларын тереңдете отырып, ұлттық әдеп-ғұрып пен салт-дәстүрге баулу, сәлемдесу, қонақ күту, сыйластық, үлкенге құрмет көрсету, кішіге қамқор болу тәрізді әдептілік қағидаларын меңгереді
8-9	Әдептілік әліппесі	Әдептілік туралы ұғым қалыптастыру, әдептілік, инабаттылық жайында оқушылардың ойын дамыту,	2	1	1	Қоғамдық ортада өзін - өзі ұстай білуге, оқушыларды адамгершілікке, әдептілікке, қарапайымдылыққа және кішіпейілділікке, әдептікке, ізгілік пен мәдениеттілікке баулиды.
10	Бабалар сөзі-даналық көзі	Қазақ даласында өмір сүрген орақ тілді шешендердің асыл сөздерімен таныстыра отырып, сөз қадірін түсінуге, туған тілінің құдіретін сезінуге, ана тілін, ұлтын,отанын қастерлеуге тәрбиелеу	1	1	1	Бабалардың даналық сөздерімен сусындап, тәрбиеленеді.
11	Астана – арман қала	Оқушылардың қисынды ойлау қабілетін кеңейту, сөздік қорын молайту, сауатты оқу дағдысын күшейту, топпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру.	1	1	1	Өз еліне, жеріне деген мақтаныш сезіміне тәрбиелеу, бір – біріне сыйластық сезімдерін молайтады
12	Евразияның кіндігі	Астананың бұрынғы атауы мен қазіргі маңызды мақтаныштары, қазақ жерінің кіндігіне Ақордасын тіккен жаңа Астана тарихы туралы айта отырып, халқымыздың өткені мен бүгінгі күндеріне қысқаша шолу жасау арқылы оқушылардың білімдерін кеңейту.	1	1	1	Оқушыларды екі ғасыр тоғысында Еуразия құрлығындағы ірі тарихи оқиға болып, тарихқа енген жаңа астанамыз – Астана қаласымен мақтануға тәрбиеленеді
13	«Ғылым таппай мақтанба». Абай	Әдеби шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені идеясы арқылы түсіндіреді.	1	1	1	Кейіпкерлер жүйесінің заманауи жаңашылдығын өзара салыстырып баға береді.
14	Таза бұлақ. Ы. Алтынсарин	Мәтіннің ішінен бұлақтың сипатталған жерін тауып	1	1	1	Жақсы болсаң, жердей бол, бәрін шыдап

		оқуы,білуі. Өз ойы мен сезімін көркем-бейнелі сөздерді қолдана отырып, жеткізе алу				көтерген.Таза болсаң,судай бол,бәрін жуып кетірген» мақалын мәтіндегі айтар оймен сәйкестендіруі,түсінуі
15	Күш – білімде Мақал-мәтелдер	Оқушылардың мақал – мәтелдер туралы білім, білігін тереңдету, салыстыру, ажырата біліу дағдылары мен оқу, таладау машықтарын қалыптастыру	1	1	1	Мақал – мәтелдерді салыстыру, ажырата біліу дағдылары мен оқу, таладау машықтарын қалыптастырады
16-17	Абайдың табиғат лирикасы	Туындыларды тақырыбына, мазмұндық құрылымына сүйене отырып, түрлерін салыстыру	2	1	1	Абай Құнанбайұлының табиғат лирикасына арнап шығарған өлеңдерінің мағынасын түсінеді.
18-19	Табиғат – алтын бесік	Туған жердің табиғатына қамқорлықпен қарау, тірі және өлі табиғат туралы түсінік қалыптастыру.	2	1	1	Табиғат байлығын қорғауға, табиғаттың адам өміріндегі маңызына аса мән беруге үйренеді
20	Ғажайып әлем	Табиғат байлығын қорғауға, табиғаттың адам өміріндегі маңызына аса мән беруге үйренеді	1	1	1	Туған жердің табиғатына қамқорлықпен қарау, тірі және өлі табиғат туралы түсінік қалыптастыру.
21	Өнегелі ертегілер	Ертегілердің мәнін терең білу, оқушыларды жақсылыққа, адамгершілікке тәрбиелеу. Жаман жақсыны айыра білу.	1	1	1	Ертегі мазмұнын айтқызу арқылы сөздік қорын молайтып, тілін дамытады
22	Айтыс түрлері	Айтыс туралы білімдерін шығармашылыққа жинақтап, ойлау қабілеттері мен тіл байлықтарын молайтады	1	1	1	Айтыс туралы ойларын тереңдету. Оқушыларды ізденімпаздылыққа, шығармашылыққа деген ынталарын арттырып, білімдерін кеңейту
23-24	Аңыз әңгімелер	Аңыз әңгімелер және олардың түрлерімен танысын,түсініп оқуға,мәтіннің негізгі ойын табуға үйрету	2	1	1	Дұрыс сөйлеу қабілетін,ой-өрісін дамытуға дағдыланады
25	Әдебиет әлемінде	Қосымша деректер арқылы әдеби дүниетанымдарын кеңейту	1	1	1	Ойлауды дамыту. Зейінді дамыту.
26	Ұстаз мерейі	Білім беру, білімді қалыптастыру. Оқушыларды білімнен хабардар етіп қана қомай, оларға тың мәліметтер, беріп білімді қалыптастыру.	1	1	1	Еріктілікті дамыту, қабілеттілік пен белсенділік, танымдық қиыншылықты жеңуге тырысу.
27	Еңбек туралы мақал - мәтел құрастыру	Балаларға еңбек туралы мақалдарды үйретіп,мағынасын түсіндіру.	1	1	1	Балалардың сана-сезімін,ақыл ойын дамыту.

28-29	Мамандықтың бәрі жақсы	Әр түрлі мамандықтардың түрлері туралы түсінік беру. Мамандық иелерінің қызметі және олардың еңбегімен таныстыра отырып, олардың маңыздылығы туралы білім беру.	2	1	1	Әңгіме құрастыруда өз ойын, өз армандарын нақты және түсінікті етіп жеткізе білу қабілеттерін дамыту.
30-31	Шешендік шиыры	Шешендік сөздер арқылы атадан қалған сыйластық, инабаттылық достық, жолдастық сияқты асыл мұраларды үйренеді	1	1	1	Оқушыларға шешендік сөздер арқылы зерделі, білікті де, білімді, ой –қиялы ұшқыр, ақылды, парасатты тапқыр болуға баулу.
32-33	Отан үшін от кешкендер	Оқушыларға батылдық таныта білу, өжеттік көрсету әдептерінің адами қарым – қатынастағы маңыздылығын әңгімелей отырып, дұрыс әрекет құндылығының мәнін ашу.	2	1	1	Оқушыларды қазақстандық ұлы адамдардың ерлік істерімен таныстыру, үлгі ету, батыр тұлғалар ерлігіне тереңірек үңіле отырып оқушылардың ой – өрісін дамыту.
34	Жеті атамды білемін. Б. Момышұлы. Елтанудың басы.	Күнделікті өмірде кездесетін жағдаяттарға байланысты сөйлеу мәдениетін сақтап, диалогке қатысу	1	1	1	Мәтінді дауыстап дұрыс әрі түсініп оқу, рөлге бөліп, мәнерлеп оқу өнеріне үйренеді

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Бітібаева Қ. «Әдебиетті оқыту әдістемесі», -Алматы: «Рауан», 1997 ж. -283 б. ISBN 5-625-030-58-8

2. Жұмақаева Б.Д. «Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі»: Оқулық, -Алматы, «Қыздар университеті» баспасы, 2015. -242 б.

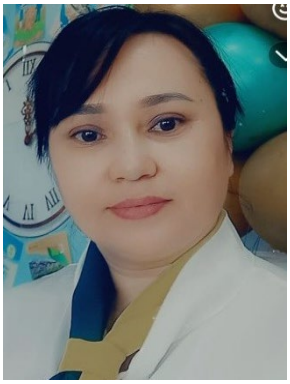
3. Қалшабек А. «Әдебиеттану ғылымына кіріспе», Оқулық. –Астана: Фолиант, 2016. -208 б.

4. Қожагелдиева С. Бастауыш сынып оқушыларын ана тілі арқылы адамгершілікке тәрбиелеу жолдары. Түркістан, 2007 ж. 136 б.

5. Байтұрсынов А. Әдебиет танытқыш. Алматы: Ана тілі, 1992. – 169 б.

6. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. Т.1. – М., 1997. Әуезов М. Таңдамалы шығармалары. 11-том. – Алматы: Жазушы, 1969. 478 б.

Мекенбек Илмира Сериковна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
"Бақдәулет бастауыш мектебі"
Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Қасымбек Датқа ауылы

МАТЕМАТИКА ПӘНІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын математика пәні арқылы қалыптастыру жолдары қарастырылады. Оқушылардың алған білімдерін өмірлік жағдаяттарда қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер ұсынылады. Практикаға бағытталған тапсырмалардың тиімділігі талданып, олардың оқыту сапасына әсері көрсетіледі.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, математика, бастауыш сынып, өмірлік есептер, оқыту әдістері

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тек теориялық білімді меңгеруі жеткіліксіз. Басты міндет – оқушының алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілетін қалыптастыру. Бұл талап білім беру мазмұнының жаңаруымен және қоғам сұранысымен тікелей байланысты. Осы тұрғыдан алғанда функционалдық сауаттылық – білім сапасының негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Бастауыш сынып – оқушы тұлғасының қалыптасуындағы маңызды кезең. Дәл осы кезеңде баланың оқу, есептеу, ойлау дағдылары дамып, білімді қабылдау және қолдану қабілеті қалыптасады. Сондықтан бастауыш сыныпта функционалдық сауаттылықты дамыту – мұғалімнің басты міндеттерінің бірі.

Математика пәні функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Себебі математика оқушыларды логикалық ойлауға, талдауға, салыстыруға және шешім қабылдауға үйретеді. Сонымен қатар математикалық білім күнделікті өмірмен тығыз байланысты. Уақытты есептеу, ақша санау, өлшем бірліктерін қолдану сияқты әрекеттер математикалық сауаттылықтың көрінісі болып табылады.

Математика сабақтарында оқытуды өмірмен байланыстыра отырып ұйымдастыру қажеттілігі туындайды. Мұндай тәсіл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың білімді практикада қолдану дағдыларын дамытады.

Мақаланың мақсаты – математика пәнінде бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді жолдарын анықтау және оны практикада қолдану тәжірибесін көрсету.

Әдістеме

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда математика пәнін оқытуда практикаға бағытталған әдіс-тәсілдер қолданылды.

Сабақ барысында келесі әдістер қолданылды: проблемалық оқыту, өмірлік есептерді шешу, диалогтық оқыту және топтық жұмыс. Әсіресе өмірмен байланысты тапсырмаларға ерекше көңіл бөлінді. Мысалы, оқушыларға дүкендегі сатып алу, уақытты жоспарлау, қаражатты бөлу сияқты нақты жағдайлар ұсынылды.

Әдістеме барысында оқушылардың деңгейі ескеріліп, саралап оқыту жүзеге асырылды. Тапсырмалар жеңілден күрделіге қарай құрылып, әр оқушының мүмкіндігіне сай ұсынылды. Оқушыларға кері байланыс беріліп, олардың жетістіктері мен қиындықтары анықталды.

Практикада қолдану

Зерттеу жұмысы бастауыш сыныптың 3-сыныбында ұйымдастырылды және математика пәні аясында жүргізілді. Зерттеудің негізгі мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылығын өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмалар арқылы дамыту және олардың алған білімдерін күнделікті өмірде қолдану дағдыларын қалыптастыру болды.

Сабақтар барысында оқыту үдерісі дәстүрлі тәсілдерден гөрі практикаға бағытталған әдістерге негізделіп ұйымдастырылды. Әр сабақта оқушыларға нақты өмірмен байланысты тапсырмалар ұсынылып, олардың математикалық білімдерін тәжірибеде қолдануына жағдай жасалды. Мысалы, «Ақша және есеп» тақырыбы бойынша өткізілген сабақта оқушыларға белгілі бір қаржылық жағдай ұсынылды. Әр оқушыға шартты түрде ақша мөлшері беріліп, олардан дүкеннен қажетті заттарды таңдау, олардың жалпы құнын есептеу және қаржыны тиімді пайдалану тапсырылды. Бұл тапсырма оқушыларға тек есеп шығару емес, сонымен қатар таңдау жасау, салыстыру және шешім қабылдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік берді. Оқушылар нақты өмірдегі жағдайды модельдеу арқылы өз білімдерін тәжірибеде қолдануға үйренді. Сонымен қатар «Уақыт және оны жоспарлау» тақырыбы бойынша өткізілген сабақта оқушыларға күнделікті өмірмен байланысты тапсырмалар берілді. Олар өздерінің күн тәртібін құрып, белгілі бір уақыт аралығында атқарылатын әрекеттерді жоспарлады. Бұл тапсырма арқылы оқушылар уақытты дұрыс есептеуді ғана емес, оны тиімді ұйымдастырудың маңыздылығын түсінді. Нәтижесінде оқушылардың уақытты бағалау және жоспарлау дағдылары қалыптаса бастады.

Сабақ барысында оқушылардың белсенділігін арттыру мақсатында топтық және жұптық жұмыстар кеңінен қолданылды. Оқушылар бірлесіп жұмыс істеу арқылы өз ойларын ортаға салып, бір-бірінің пікірін тыңдауға және құрметтеуге үйренді. Мұндай жұмыс түрлері олардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға, өз ойын дәлелдеп жеткізуге және ұжымда жұмыс істеу қабілеттерін қалыптастыруға оң әсер етті.

Зерттеу барысында әртүрлі деңгейдегі оқушылардың оқу әрекетіне ерекше назар аударылды. Кейбір оқушылар тапсырмаларды өз бетінше орындаса, енді біреулері топтық жұмыс барысында қолдау арқылы нәтижеге жетті.

Жүргізілген сабақтардың нәтижесінде оқушылардың математика пәніне деген қызығушылығының артқаны байқалды. Олар есептерді механикалық түрде шығарудан гөрі, оны түсініп, өмірмен байланыстыра отырып шешуге ұмтылды. Практикаға бағытталған тапсырмаларды қолдану оқыту үдерісінің тиімділігін арттырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға оң ықпал етті.

Ұсыныстар

Математика пәнінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін келесі ұсыныстарды ескеру қажет:

– тапсырмаларды өмірмен байланыстыру.

– оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету.

– саралап оқыту әдісін қолдану.

– топтық және жұптық жұмысты ұйымдастыру.

– қалыптастырушы бағалауды тиімді пайдалану.

Қорытынды

Жалпы алғанда, математика пәні арқылы бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру қазіргі білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі болып табылады. Бұл бағыт оқушылардың тек теориялық білімді

меңгеруімен шектелмей, сол білімді нақты өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана алу қабілетін дамытуға негізделеді. Осы тұрғыдан алғанда, оқу үдерісін практикаға бағыттау – білім сапасын арттырудың маңызды шарты.

Зерттеу барысында қолданылған практикаға негізделген тапсырмалар оқушылардың математикалық білімді күнделікті өмірмен байланыстыра алуына мүмкіндік берді. Мұндай тапсырмалар оқушылардың ойлау әрекетін жандандырып, оларды тек есеп шығаруға ғана емес, сонымен қатар талдауға, салыстыруға және дұрыс шешім қабылдауға жетелейді. Нәтижесінде оқушылардың білімді саналы түрде меңгеруі қамтамасыз етіліп, оқу үдерісі анағұрлым тиімді және нәтижелі ұйымдастырылды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері көрсеткендей, практикаға бағытталған тәсілдерді жүйелі қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға оң әсер етеді. Оқушылар сабақ барысында белсенді қатысып, өз ойларын еркін жеткізуге, дәлелдеуге және түрлі жағдаяттарда шешім қабылдауға үйренеді.

Бұдан бөлек, математика сабақтарында өмірлік мазмұндағы тапсырмаларды қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оқуға деген ішкі уәжін күшейтеді. Оқушылар математиканың тек оқу пәні ғана емес, күнделікті өмірде қажет болатын маңызды құрал екенін түсіне бастайды.

Аталған тәсіл оқушылардың коммуникативтік дағдыларының дамуына да ықпал етеді. Топтық және жұптық жұмыстар барысында оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, өз ойларын дәлелдеуге, өзгенің пікірін тыңдауға үйренеді.

Қорыта келгенде, математика пәнінде функционалдық сауаттылықты дамыту – оқушыларды өмірге бейімдеудің, олардың тұлғалық және зияткерлік дамуын қамтамасыз етудің тиімді жолы. Практикаға бағытталған тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану арқылы оқыту үдерісін жетілдіруге, білім сапасын арттыруға және қазіргі қоғам талаптарына сай, функционалды ойлай алатын тұлға қалыптастыруға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.

2. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016.

3. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 1982.

4. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. – Москва: Интеграл, 1996.

5. OECD. PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do. – Paris: OECD Publishing, 2019.

6. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Бастауыш білім беру деңгейінің оқу бағдарламалары. – Астана, 2020.

7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. – №2.

Умирзакова Лала Артукваевна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
№52 мектеп-лицейі
Шымкент қаласы, Абай ауданы

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА БАЯУ ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Аннотация: мақалада ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жасаудың тиімді әдістері қарастырылады. Зерттеу барысында когнитивтік жүктемені басқару, метатанымдық дағдыларды дамыту, спиральді оқыту, инклюзивті тәсілдер, цифрлық технологияларды қолдану және эмоционалдық қолдаудың маңыздылығы ғылыми тұрғыда талданады. Автор баяу оқушылардың оқу үдерісін оңтайландыруға бағытталған педагогикалық стратегияларды ұсынады.

Кілт сөздер: баяу оқушылар, ағылшын тілі, дифференциация, метатаным, когнитивтік жүктеме, инклюзивті білім беру, мотивация, тілдік дағдылар, оқыту әдістері, педагогикалық қолдау.

Қазіргі білім беру жүйесінде әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру – сапалы білім берудің басты қағидаларының бірі болып табылады. Әсіресе шет тілін оқыту барысында оқушылардың қабылдау жылдамдығы, есте сақтау қабілеті, тілдік дағдыларды меңгеру қарқыны әртүрлі болатыны айқын байқалады. Осы тұрғыдан алғанда баяу оқушылармен жүйелі әрі мақсатты жұмыс жүргізу – ағылшын тілі мұғалімінің кәсіби шеберлігін талап ететін маңызды бағыттардың бірі.

Баяу оқушылар – бұл оқу материалын меңгеру қарқыны төмен, жаңа ақпаратты қабылдау мен өңдеуде қосымша уақыт пен қолдауды қажет ететін оқушылар тобы. Олар көбінесе жаңа сөздерді есте сақтауда, грамматикалық құрылымдарды түсінуде және ауызша сөйлеуде қиындықтарға тап болады. Алайда бұл олардың қабілетсіздігін білдірмейді, керісінше, оқыту әдістерінің бейімделуін қажет ететінін көрсетеді. Сондықтан мұғалімнің негізгі міндеті – осындай оқушыларға қолайлы оқу ортасын құру және олардың әлеуетін ашуға бағытталған тиімді әдістерді қолдану.

Ағылшын тілін оқытуда баяу оқушылармен жұмыстың тиімділігі ең алдымен дифференциация және даралау қағидаларына негізделеді. Сабақ барысында тапсырмаларды күрделілік деңгейіне қарай саралау, әр оқушының мүмкіндігіне сай жүктеме беру маңызды. Мысалы, бір топ оқушыларға мәтінді толық аудару тапсырылса, баяу оқушыларға негізгі мазмұнын түсіну немесе тірек сөздер арқылы сөйлем құрастыру ұсынылады. Бұл әдіс оқушылардың өзіне деген сенімін арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Баяу оқушылармен жұмыста визуалды және аудиовизуалды құралдарды қолдану ерекше нәтиже береді. Суреттер, бейнематериалдар, инфографикалар және интерактивті тақта арқылы ұсынылған ақпарат оқушының есте сақтау қабілетін арттырады және материалды жеңіл

қабылдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, тыңдалым дағдыларын дамыту үшін қысқа әрі түсінікті аудиожазбаларды бірнеше рет тыңдату әдісі тиімді болып табылады.

Тіл үйретуде ойын технологияларын пайдалану да баяу оқушылар үшін өте маңызды. Ойын барысында оқушы өзін еркін сезінеді, қателесуден қорықпайды және белсенді қатысады. Рөлдік ойындар, сөздік ойындар, карточкалармен жұмыс, «matching» және «guessing» сияқты әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, тілдік дағдыларын табиғи жолмен дамытуға ықпал етеді.

Қайталау – баяу оқушылармен жұмыстың негізгі элементтерінің бірі. Жаңа материалды бірнеше рет әртүрлі формада қайталау (ауызша, жазбаша, ойын арқылы) оқушылардың білімін бекітуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар «step-by-step» (қадамдық) оқыту әдісі арқылы күрделі тапсырмаларды шағын бөліктерге бөліп ұсыну оқушының түсінуін жеңілдетеді.

Баяу оқушылар үшін қолайлы психологиялық орта қалыптастыру аса маңызды. Мұғалім тарапынан қолдау, мадақтау, жетістіктерін атап өту оқушының өзіне деген сенімін арттырады. Сын айту немесе салыстырудан гөрі, жетістікке бағытталған кері байланыс беру тиімдірек. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын сақтауға және белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыста жұптық және топтық жұмыстарды дұрыс ұйымдастыру да маңызды. Мұндай жағдайда баяу оқушылар белсенді оқушылармен бірге жұмыс істей отырып, үлгі алады, тілдік ортаға бейімделеді. Алайда топтарды құру кезінде әр оқушының рөлі нақты анықталып, барлығының қатысуына жағдай жасалуы тиіс.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар баяу оқушылармен жұмыс жасауда үлкен мүмкіндік береді. Түрлі мобильді қосымшалар, онлайн платформалар (Quizlet, Kahoot, Duolingo) арқылы сөздік қорды дамыту, грамматиканы бекіту, тыңдалым дағдыларын жетілдіру тиімді жүзеге асырылады. Бұл құралдар оқушының өз бетінше жұмыс жасауына мүмкіндік беріп, оқу процесін қызықты әрі қолжетімді етеді.

Баяу оқушылармен жұмыста ата-анамен байланыс орнату да маңызды факторлардың бірі болып табылады. Мұғалім ата-анаға баланың ерекшеліктерін түсіндіріп, үй жағдайында қандай қолдау көрсету керектігі жөнінде кеңес беруі тиіс. Мұндай ынтымақтастық оқушының оқу жетістіктерін арттыруға оң әсер етеді. Сонымен қатар формативті бағалау әдістерін қолдану баяу оқушылардың оқу жетістіктерін бақылауда тиімді болып табылады. Бағалау тек нәтиже емес, оқу процесінің бір бөлігі ретінде қарастырылып, оқушының ілгерілеуін көрсетуге бағытталуы тиіс. Қысқа кері байланыс, жетістік критерийлері, өзін-өзі бағалау элементтері оқушының оқуына жауапкершілікпен қарауына ықпал етеді.

Ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жүргізудің тиімділігін арттыру мақсатында когнитивтік жүктемені басқару мәселесіне ерекше назар аудару қажет. Когнитивтік жүктеме теориясына сәйкес, оқушының жұмыс жадында ақпаратты өңдеу мүмкіндігі шектеулі болғандықтан, оқу материалының құрылымы мен ұсынылу формасы ерекше маңызға ие. Баяу оқушылар үшін ақпаратты шағын бөліктерге бөліп беру, артық ақпараттан арылту, негізгі мазмұнды айқындау және көрнекілік арқылы қолдау көрсету олардың оқу үдерісін жеңілдетеді. Мұндай тәсіл оқушының зейінін шоғырландыруға, жаңа материалды жүйелі түрде қабылдауға және ұзақ мерзімді жадқа тиімді бекітуге мүмкіндік береді.

Метатанымдық дағдыларды дамыту баяу оқушылармен жұмыстың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Метатаным – оқушының өз оқу үдерісін түсінуі, бақылауы және реттеуі. Ағылшын тілі сабағында мұғалім оқушыларды «мен қалай үйренемін?», «маған не қиын?», «қандай әдіс маған көмектеседі?» деген сұрақтарға жауап беруге үйретуі тиіс. Бұл тәсіл оқушының өзін-өзі реттеу қабілетін дамытып, оқу жауапкершілігін арттырады. Баяу оқушылар үшін арнайы оқу стратегияларын (мысалы, сөздерді ассоциация арқылы жаттау, тірек схемаларды пайдалану) үйрету олардың оқу тиімділігін айтарлықтай арттырады.

Тілдік дағдыларды қалыптастыруда спиральді оқыту принципін қолдану да ерекше маңызға ие. Бұл принцип бойынша оқу материалы белгілі бір уақыт аралығында қайталанып,

әр кезеңде тереңдетіліп беріледі. Баяу оқушылар үшін бұл тәсіл өте тиімді, себебі олар бір тақырыпқа қайта оралып, оны жаңа деңгейде меңгеруге мүмкіндік алады. Мысалы, бастапқыда қарапайым сөз тіркестерін үйренген оқушы кейін сол құрылымдарды сөйлемде, одан әрі мәтінде қолдануды меңгереді. Бұл тәсіл білімнің біртіндеп қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында баяу оқушылармен жұмыс жүргізу ерекше әдістемелік икемділікті талап етеді. Мұғалім әр оқушының оқу стилін, психологиялық ерекшеліктерін, тілдік дайындық деңгейін ескере отырып, оқыту әдістерін бейімдеуі тиіс. Сонымен қатар, оқу ортасының қолжетімділігі, тапсырмалардың түсініктілігі және бағалау жүйесінің икемділігі де маңызды рөл атқарады. Инклюзивті тәсіл оқушылардың тең мүмкіндіктерін қамтамасыз етіп, олардың әлеуметтенуіне оң әсер етеді.

Ағылшын тілі сабағында тілдік орта қалыптастыру баяу оқушылар үшін ерекше маңызға ие. Табиғи тілдік ортада оқушы тілдік бірліктерді механикалық түрде емес, мағыналық тұрғыда меңгереді. Мұғалім сабақ барысында ағылшын тілін мүмкіндігінше жиі қолдану, қарапайым әрі түсінікті сөйлеу, ым-ишара, визуалды қолдау арқылы түсіндіру сияқты әдістерді қолдануы тиіс. Бұл оқушының тілге үйренуін жеделдетіп, сөйлеу дағдысын дамытуға ықпал етеді.

Баяу оқушылармен жұмыста уақыт факторы да ерекше рөл атқарады. Оларға тапсырмаларды орындау үшін қосымша уақыт беру, жауап беруге асықтырмау, қателерді түзету кезінде уақыт беру – оқу сапасын арттыратын маңызды шарттар. Уақыт қысымы оқушының мазасыздануына, өзіне деген сенімсіздіктің қалыптасуына әкелуі мүмкін. Сондықтан мұғалім оқу қарқынын икемді түрде реттеуі қажет.

Эмоционалдық қолдау мен мотивацияны арттыру стратегиялары да баяу оқушылармен жұмыстың ажырамас бөлігі болып табылады. Ішкі мотивацияны қалыптастыру үшін оқушының қызығушылығына негізделген тапсырмалар беру, жетістіктерін жүйелі түрде атап өту, оқу үдерісін жағымды эмоциялармен байланыстыру маңызды. Сонымен қатар, жетістікке жету жағдайларын әдейі ұйымдастыру арқылы оқушының өзіндік тиімділік сезімін дамытуға болады. Тілдік қателермен жұмыс істеу әдістемесі де ерекше назар аударуды қажет етеді. Баяу оқушылардың қателері – олардың даму процесінің табиғи бөлігі. Сондықтан мұғалім қателерді жазалау құралы ретінде емес, оқыту мүмкіндігі ретінде қарастыруы тиіс. Қателерді түзету барысында жұмсақ, қолдаушы стильді қолдану, дұрыс нұсқаны үлгі ретінде көрсету, өзін-өзі түзетуге мүмкіндік беру тиімді болып табылады.

Сараланған үй тапсырмаларын ұйымдастыру да маңызды бағыттардың бірі. Баяу оқушыларға үйде орындауға ыңғайлы, нақты әрі түсінікті тапсырмалар беру қажет. Сонымен қатар, ата-аналарға әдістемелік ұсыныстар беру арқылы үйдегі қолдауды күшейтуге болады. Бұл мектеп пен отбасы арасындағы байланысты нығайтып, оқушының оқу жетістіктеріне оң әсер етеді.

Қазіргі педагогикада рефлексия процесін ұйымдастыру ерекше маңызға ие. Сабақ соңында оқушылардан «не үйрендім?», «не қиын болды?», «қай тапсырма ұнады?» деген сұрақтарға жауап алу олардың оқу үдерісін түсінуіне көмектеседі. Баяу оқушылар үшін рефлексия олардың жетістіктерін сезінуге, өз мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Осылайша, ағылшын тілі сабағында баяу оқушылармен жұмыс жасау – мұғалімнен кәсіби шеберлік пен шығармашылықты талап ететін күрделі үдеріс. Тиімді әдістерді дұрыс таңдап, әр оқушының ерекшелігін ескере отырып ұйымдастырылған сабақ қана сапалы білім беруге мүмкіндік береді. Баяу оқушыларға қолдау көрсету арқылы біз олардың білім алу құқығын қамтамасыз етіп қана қоймай, тұлғалық дамуына да жол ашамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 2004. – 384 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2005. – 352 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.

Сали Гульбаршын
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
№48 Келешек мектебі
Павлодар облысы, Павлодар қаласы

КІТАП – БІЛІМ БҰЛАҒЫ: «ҮЗДІК СЫНЫП» САЙЫСЫ МӘРЕГЕ ЖАҚЫН

Павлодар қаласының №48 Келешек мектебінде биылғы оқу жылы бойы жалғасқан **«Оқуға құштар мектеп»** жобасы аясындағы «Үздік сынып» сайысы өз мәресіне жетуге жақын қалды. Осы жоба аясында ұйымдастырылған **«Үздік сынып»** сайысы оқушылардың кітапқа деген сүйіспеншілігін оятып, мектеп қабырғасында нағыз интеллектуалды жарыс алаңын қалыптастырды. **Сайыстың мақсаты мен барысы:** Бұл байқау тек кім көп шығарма оқығанын анықтау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамыту, оқыған шығармаларын талдау қабілетін арттыру, сынып болып бірлесіп жұмыс істеу дағдысын қалыптастыруды көздеді.

Жыл бойы әр сынып мектеп кітапханасымен тығыз байланыста болып, көркем әдебиеттерді оқуда белсенділік танытты. Сайыс барысында оқушылар әр ай сайын оқыған кітаптары бойынша сынақ тапсырып, нәтижесі шығарылып марапатталып отырды. Сонымен қатар ертегіні сахналау, «Қуыршақ LIVE» қуыршақтар қойылымы, «Шын жүректен кітап сыйла» челлендж, «Адал азамат» бағдарламасына сәйкес «Өнегелі 15 минут» шарасы, «Қайырымдылық жаса!» акциясы, ұйымдастырылып, 2 «А» сыныбының оқушылары белсене қатысты. «Кітап оқу – тек ақпарат алу емес, бұл рухани байып, қиялыңды ұштау. Биылғы сайыс оқушыларымыздың бәсекеге қабілеттілігін ғана емес, олардың ішкі мәдениетінің өскенін де көрсетті.«Оқуға құштар мектеп» жобасы аясындағы бұл сайыс мектебіміздің дәстүрлі шарасына айналмақ. «Үздік сынып» сайысын келесі жылы бұдан да қызықты, заманауи және нәтижелі өткізу үшін цифрлық формат енгізілсе. Мысалы «BookTok» форматы оқушыларға оқыған кітаптары туралы TikTok немесе Reels стилінде 60 секундтық қысқа, қызықты видео-шолулар түсірсе, ең көп «лайк» немесе қаралым жинаған видео сыныпқа қосымша ұпай берілсе деген бірнеше креативті ұсынысымыз да бар. Кітап беттерін парақтаудан жалықпайтын, білімге құштар шәкірттеріміз көп болсын!

Сулейменов Муктар Молдахметович
Директор
«Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің білім басқармасы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің «Қызылжар ауданының білім бөлімі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Чапаево негізгі мектебі» КММ
Солтүстік Қазақстан облысы, Қызылжар ауданы, Чапаево ауылы

МЕКТЕП ДИРЕКТОРЫНЫҢ МЕКТЕПТІК КЛИМАТ ПЕН ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Аңдатпа

Мақалада білім беру ұйымында қолайлы мектептік климат пен құндылықтар жүйесін қалыптастыру арқылы басқарудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Әкімшілік басқару моделінен құндылыққа бағытталған көшбасшылыққа көшу қажеттілігі негізделеді. Қауіпсіз, қолдаушы және дамытушы білім беру ортасын құрудың теориялық негіздері мен практикалық құралдары ұсынылады. Білім беру ұйымында бөлінген көшбасшылық қағидаларын енгізу және педагогтердің эмоционалдық интеллектісін дамыту мәселелеріне ерекше назар аударылады.

Түйінді сөздер: мектептік климат, мектеп директоры, құндылықтар, білім беру ортасы, көшбасшылық, бөлінген көшбасшылық, эмоционалдық интеллект, педагогикалық менеджмент.

Кіріспе

Қазіргі мектеп әлеуметтік өзгерістердің қарқынды жағдайында қызмет атқарады, бұл білім беру үдерісін басқаруға деген көзқарасты қайта қарауды талап етеді. Бүгінде мектеп тек білім беру орны ғана емес, сонымен қатар тұлғаның қалыптасуына, құндылықтар мен әлеуметтік тәжірибенің дамуына ықпал ететін күрделі әлеуметтік жүйе ретінде қарастырылады.

Осы тұрғыда мектептік климаттың маңызы арта түседі, себебі ол білім сапасына, оқушылардың мотивациясына және педагогтердің кәсіби әл-ауқатына тікелей әсер етеді. Сондықтан мектеп климатын қалыптастыру білім беру ұйымы басшысының негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Мектептік климатты қалыптастырудың теориялық негіздері

Мектептік климат – бұл білім беру ортасындағы қауіпсіздік деңгейін, сенім мен өзара әрекеттестікті анықтайтын әлеуметтік-психологиялық жағдайлардың жиынтығы. Ол келесі құрамдас бөліктерден тұрады:

- тұлғааралық қарым-қатынастар сипаты;
- эмоционалдық атмосфера;
- қатысушылардың белсенділік деңгейі;
- ортақ құндылықтардың қалыптасуы.

Зерттеулер көрсеткендей, қолайлы мектептік климат қақтығыстардың азаюына, оқу мотивациясының артуына және білім беру нәтижелерінің жақсаруына ықпал етеді. Осыған байланысты мектептік климатты басқару директор қызметінің маңызды бағыты болып табылады.

Құндылыққа бағытталған көшбасшылық

Қазіргі білім беру жүйесінде басқарудың маңызды бағыттарының бірі – құндылыққа негізделген басқаруға көшу. Бұл модельде мектептің миссиясын, көрінісін және құндылықтарын қалыптастыруға ерекше мән беріледі.

Құндылықтар формалды ұрандардан нақты тәжірибеге айналады. Олар:

- сабақ мазмұнында;
- бағалау жүйесінде;
- педагогтердің қарым-қатынасында;
- мектеп дәстүрлерінде көрініс табады.

Бұл ретте «Адал азамат» тұжырымдамасын енгізудің маңызы зор, ол оқушылардың адалдық, жауапкершілік және еңбекқорлық қасиеттерін дамытуға бағытталған.

Бөлінген көшбасшылық – дамудың ресурсы

Білім беруді басқарудың заманауи тәсілдері бөлінген көшбасшылық моделін енгізуді көздейді. Бұл – мектепті дамыту жауапкершілігін барлық қатысушылар арасында бөлу деген сөз.

Осы жағдайда бастамашыл топтар қалыптасып, олар мектептегі өзгерістерді жүзеге асырады. Бұл:

- педагогтердің кәсіби белсенділігін арттыруға;
- командалық мәдениетті дамытуға;
- ұжымдық бірлікті нығайтуға ықпал етеді.

Мектеп басшысы бұл процесте үйлестіруші және фасилитатор рөлін атқарады.

Мектептік климатты қалыптастырудың практикалық құралдары

Қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру үшін келесі құралдар қолданылады:

- мектептік климатты диагностикалау (сауалнама, сұхбат, «360 градус» әдісі);
- стратегиялық сессиялар өткізу;
- фасилитация және коучинг әдістерін енгізу;
- диалог алаңдарын ұйымдастыру;
- мектеп медиациясын дамыту;
- буллингтің алдын алу.

Сонымен қатар педагогтердің эмоционалдық интеллектісін дамыту маңызды рөл атқарады, бұл өз кезегінде қарым-қатынас сапасын арттырып, қақтығыстарды азайтады.

Іске асыру нәтижелері

Ұсынылған тәсілді тәжірибеде қолдану келесі нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берді:

- педагогтердің жұмысқа қанағаттану деңгейінің артуы;
- қақтығыстар санының азаюы;
- оқушылар мен ата-аналардың белсенділігінің өсуі;
- ұжым ішіндегі сенімнің нығаюы.

Бұл нәтижелер мектептік климатты жүйелі түрде қалыптастыру білім беру сапасын арттыруға ықпал ететінін көрсетеді.

Қорытынды

Қолайлы мектептік климат қалыптастыру – білім беру ұйымының табысты қызметінің негізгі шарты болып табылады. Қазіргі жағдайда мектеп директоры сенімге, ынтымақтастыққа және ортақ құндылықтарға негізделген ортаны қалыптастыратын өзгерістер көшбасшысы ретінде әрекет етеді.

Құндылыққа бағытталған және бөлінген көшбасшылық моделіне көшу мектептің тұрақты дамуын қамтамасыз етеді және оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасайды.

Айтимова Бахыткуль Замашевна
Директор, учитель-дефектолог, педагог-модератор
КГУ «Центр поддержки детей, с особыми образовательными потребностями» УО ОА
область Абай, г.Семей

ЦЕНТР ПОДДЕРЖКИ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ – ТЕРРИТОРИЯ УСПЕШНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ И ПРОФОРИЕНТАЦИИ ВОСПИТАННИКОВ

Аннотация

Актуальность: Современное общество предъявляет высокие требования к выпускникам школ с особыми образовательными потребностями. Сегодня необходимо не просто работать, но и взаимодействовать в коллективе, решать возникающие проблемы, выбирать лучшие варианты. Даже обычному выпускнику общеобразовательной школы сложно найти свою социальную среду. А выпускнику с ООП это сложнее вдвойне. В центре поддержки о особыми образовательными потребностями в процессе обучения и воспитания формируются необходимые компетенции, особенно социально-трудовые, направленные на максимальное развитие и социально-трудовую адаптацию.

Цель: приобщить каждого растущего человека к основам культуры и цивилизации, сделать способным адаптироваться в обществе, обеспечить успешную ориентацию в будущей профессии, подготовить воспитанников к самостоятельной жизнедеятельности.

Ключевые слова: особые образовательные потребности**,** социальная среда, компетенции, социально-трудовая адаптация.

Рисунок 1

Для любого общества проблема воспитания и социализация подрастающего поколения является одной из важнейших задач образования. Концепция модернизации образования в РК

определяет в качестве одной из приоритетных задач общеобразовательных школ и школ-интернатов обеспечение успешной социализации учащихся.

Дети и подростки, с ограниченными возможностями здоровья, воспитывающиеся в школе-интернате, обладают гораздо меньшими возможностями, чем их нормально развивающиеся сверстники. Они затрудняются самостоятельно принимать, осмысливать, сохранять и перерабатывать информацию, полученную из окружающей среды. У них значительно снижена познавательная активность, весьма узок круг интересов. Воспитанники нашей школы – интерната отличаются проблемами эмоционально – личностного развития, подвержены любому влиянию, особенно негативному влиянию.

Такое нарушение психического развития как УО снижает возможность ребенка в приобретении им социального опыта, его подготовку к самостоятельной жизни. Процесс вхождения в самостоятельную жизнь выпускников специальных (коррекционных) школ труден.

Часто выпускники не владеют необходимыми для самостоятельной жизни житейскими знаниями и навыками. Сложившаяся практика обучения и воспитания детей с интеллектуальными проблемами не всегда отвечает задаче формирования необходимых в жизни личностных качеств, таких как самостоятельность, готовность к самообеспечению на основе труда, а также уточнения их жизненной перспективы. Воспитанники школы-интерната испытывают трудности при формировании системы ценностных ориентаций, профессиональном и личностном самоопределении, установлении эмоциональных связей с другими людьми, овладение досуговой, общественной, бытовой деятельностью. В этой связи возникает необходимость переориентирования целей социального образования детей с ООП в сторону поддержки их социально-эмоционального развития и повышения жизненной компетенции. Вопросы социализации весьма актуальны и значимы для обучающихся, воспитанников специальной (коррекционной) школы-интерната.

Процесс обучения и воспитания социализации в нашем учреждении осуществляется с учетом индивидуальных особенностей познавательной деятельности школьников. Конечным результатом является интеграция в общество.

С этой целью в школе-интернате разработана целостная система подготовки обучающихся воспитанников к самостоятельной жизни в условиях интернатного учреждения, как в урочное, так и во внеурочное время.

Одним из приоритетных направлений специального (коррекционного) обучения детей с отклонениями в развитии наряду с общим образованием является обеспечение для них реальной возможности получения трудовой подготовки. Трудовое обучение в коррекционной школе-интернате не просто один из предметов школьного курса. Значение его гораздо шире и влияние на дальнейшую судьбу воспитанников неизмеримо больше. Обусловлено это тем, что большинству выпускников только трудовое обучение в специальных (коррекционных) школах-интернатах, направлено не только на профессиональную подготовку, коррекцию и компенсацию их умственного и физического развития, но обеспечивает возможность трудоустройства в сфере материального производства.

Уроки трудового обучения дают возможность учащимся овладения профессией. Коррекционная направленность и четкая организация трудового обучения позволяют дать такое образование, воспитание и сопровождение воспитанникам, которое позволило бы им адаптироваться к условиям жизни в современном мире, получить доступную для них степень независимости и самостоятельность в труде, быту и в свободное время.

Таким образом, на уроках трудового обучения у обучающихся с легкой степенью умственной отсталости формируются трудовые компетентности, что способствует их социализации в современном обществе.

Для повышения интереса и активности умственно отсталых детей в процессе обучения необходимо, чтобы они осознали важность и полезность того, что они делают, понимали, что результаты их деятельности имеют известное практическое и общественное значение.

Наряду с уроками трудового обучения в формировании трудовых компетенций играют немаловажную роль – экскурсии на производство.

Экскурсия — одна из распространенных форм получения профессиональной информации. Не зря говорят, лучше один раз увидеть, чем сто раз услышать. Во время экскурсии на предприятия школьники имеют возможность ознакомиться с организацией производства, наблюдать представителей разных профессий в рабочей обстановке, в процессе деятельности…

ТОО «Семипалатинская обувная фабрика».

Рисунок 9

ТОО «Семипалатинская кожевенно-меховой комбинат».
ТОО «Роза – валяльно-войлочный комбинат».
ТОО «Семипалатинская обувная фабрика».

Рисунок 10

Рисунок 11

ТОО «Семипалатинский метизный завод».
Швейное предприятие «УПП КОГ», общество глухих.

Для того, чтобы развивать профессиональное мышление, умения у учащихся необходимо их систематически ставить в такие условия, которые позволили бы им упражняться в том или ином виде деятельности.

На сегодняшний день в учебном процессе необходимо широко использовать прохождение производственной практики, где можно будет ставить перед учащимися производственных ситуаций, с которыми они столкнутся в своей будущей профессиональной деятельности.

Производственная практика является важнейшим компонентом формирования трудовых компетенций у детей с особыми возможностями здоровья и является заключительным периодом практического профессионально-трудового обучения учащихся.

Учителями трудового обучения была организованна и проводится производственная практика на предприятия г. Семей для учащихся 10 «А» и 10 «Б» классов:

Практика последних лет показала, что только грамотно организованное коррекционно-развивающее обучение и воспитание является гарантом становления совокупности качеств личности, его социальной адаптации, подготовки к профессиональному образованию и труду.

Список литературы:

1. Об образовании Закон РК ОТ 27.2007 г
2. Гаврилов В.Е. Использование модульного подхода для психологической классификации профессий в целях профориентации. // Вопросы психологии. – 1997. – № 1. – С. 22-28.
3. Коркунов Е.П. Социально-трудовая адаптация учащихся и выпускников вспомогательных школ. М., 1990.
4. Шипицына Л. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. – СПб.: 2002,

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРДЫ ҚОЛДАУ ОРТАЛЫҒЫ – ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ТАБЫСТЫ ӘЛЕУМЕТТЕНУІ МЕН КӘСІБИ БАҒДАРЛАНУ АУМАҒЫ

Өзектілігі: Қазіргі қоғам ерекше білім беру қажеттіліктері бар мектеп түлектеріне жоғары талаптар қояды. Бүгінде тек жұмыс істеу ғана емес, ұжымда өзара әрекеттесу, туындаған проблемаларды шешу, үздік нұсқаларды таңдау қажет. Жалпы білім беретін мектептің қарапайым түлегі үшін де өзінің әлеуметтік орнын табу қиын. Ал ЕҚБ түлектерге бұл екі есе қиын. Қолдау орталығында оқыту және тәрбиелеу процесінде ерекше білім беру қажеттіліктері туралы қажетті құзыреттер, әсіресе барынша дамытуға және әлеуметтік-еңбекке бейімделуге бағытталған әлеуметтік-еңбек құзыреттері қалыптастырылады

Мақсаты: әрбір өсіп келе жатқан баланы мәдениет пен өркениет негіздеріне баулу, қоғамға бейімделуге қабілетті ету, болашақ мамандыққа табысты бағдарлануды қамтамасыз ету, тәрбиеленушілерді өз бетінше өмір сүруге дайындау..

Түйінді сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктер, әлеуметтік орта, құзыреттер, әлеуметтік-еңбекке бейімдеу.

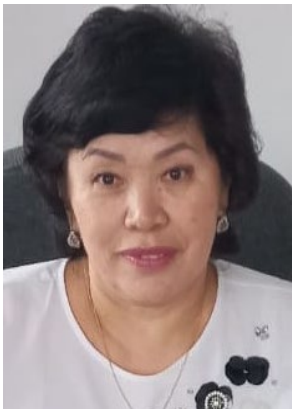
CENTER FOR SUPPORTING CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS – A SPACE FOR SUCCESSFUL SOCIALIZATION AND CAREER GUIDANCE OF STUDENTS

Relevance: Modern society places high demands on graduates of schools with special educational needs. Today it is necessary not only to work, but also to interact in the team, solve emerging problems, choose the best options. Even an ordinary graduate of a comprehensive school is difficult to find his social niche. And it is doubly more difficult for a graduate from the special educational needs. In the center of support for special educational needs in the process of education and upbringing, the necessary competencies are formed, especially social and labor, aimed at maximum development and social and labor adaptation.

Goal: to introduce every growing person to the basics of culture and civilization, to make it able to adapt in society, to ensure successful orientation in the future profession, to prepare pupils for independent life.

Keywords special educational needs, social environment, competencies, social and labor adaptation.

Омарова Айгуль Турсинбековна
Учитель-дефектолог, педагог-эксперт, заместитель директора по учебной работе
КГУ «Центр поддержки детей, с особыми образовательными потребностями» УО ОА область Абай, г.Семей

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНОЙ ПАНЕЛИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация

Актуальность: С каждым годом современные информационные технологии все плотнее входят в нашу жизнь. Для повышения эффективности образовательного процесса, качества обучения, познавательного интереса у детей педагоги используют в образовательном процессе информационно - коммуникативные технологии (компьютер, интернет, телевизор, видео, DVD, CD, мультимедиа, аудиовизуальное оборудование, развивающие образовательные программы на интерактивной доске.

Цель: познакомить педагогов с возможностями интерактивной доски, её применением для повышения качества образования через активное внедрение информационных технологий в образовательный процесс.

Ключевые слова: интерактивная панель, интернет-ресурсы, виртуальная доска.

Сегодня, когда весь мир с самого раннего возраста развивается в условиях новой информационной среды: использование телевидения, Интернета, компьютерных программ, сформировался новый тип восприятия информации, так называемая «экранная культура». Для современного учащегося традиционные источники получения информации, такие, как учебник или речь учителя утрачивают свое прежнее значение, что приводит к снижению интереса к процессу обучения.

Не секрет, что компьютер в последнее время занимает одно из главных мест в жизни детей, именно за ним, они проводят большую часть, свободного времени. При этом, дети с особыми образовательными потребностями не являются исключением, так как компьютер дает возможность идти в ногу со временем.

Перспективным направлением развития коррекционного образования в рамках специальной школы является использование новых информационных технологий. Разумеется, информационные технологии не способны избавить больного ребенка от его недостатка и снять все возникающие в связи с этим проблемы. Однако осознание того, что ему становятся доступны неведомые ранее знания, умения, формы общения, игры, управление непосредственно окружающей его обстановкой, дает ребенку с ООП веру в свои силы.

Использование новых информационных технологий:

- Формирует навыки самостоятельной продуктивной деятельности
- Содействует повышению познавательного интереса к предмету
- Способствует пониманию более сложного материала
- Способствует созданию ситуации успеха для каждого ученика

• Позволяет учащимся проявить себя в новой роли

Воспитанники нашего центра - это дети, для которых характерен основной общий недостаток – нарушение интеллекта. Эмоционально-волевая сфера, познавательная деятельность у этих детей в ряде случаев нарушена и проявляется в примитивности чувств и интересов, недостаточной выразительности и адекватности эмоциональных реакций, слабости побуждений их к деятельности, особенно к познанию окружающего. Во многом дефектна и моторно-двигательная сфера учащихся с ограниченными умственными возможностями, у всех без исключения наблюдаются более или менее выраженные отклонения в речевом развитии, *но* их характеризует то, что у данной категории детей сохранны слуховое внимание и зрительное восприятие. Благодаря использованию информационных технологий зрительное восприятие и слуховое внимание обостряются и дают положительный результат, что дает возможность лучше усваивать учебный материал.

Нашим воспитанникам, живущим в эпоху инновационных технологий и новейших открытий, просто необходимо уметь им пользоваться.

В данном случае имеется ввиду современные интерактивные доски. Как сейчас их называют интерактивные панели. **Интерактивные панели** уже стали неотъемлемой частью не только общеобразовательной школы, но и организации для детей с ООП. Интерактивные панели в настоящее время, особенно. в рамках стратегии «Цифровая школа», активно вытесняют школьные доски, компьютеры т.к имеют ряд неоспоримых преимуществ.

Таких как:

1. Управлять компьютером у доски
2. Делать записи и стирать их
3. Делать видеозаписи с урока
4. Сохранять запись в электронном виде
5. Использовать компьютерные приложения
6. Использовать онлайн-сервисы
7. Управлять объектами на уроке

Использование современных интерактивных панелей на уроках позволяют сделать урок интересным, с одной стороны, за счет новизны и необычности, а с другой, сделать его увлекательным и ярким, разнообразным по форме ;

– эффективно решать проблему наглядности обучения, расширить возможности визуализации учебного материала, делая его более понятным и доступным для обучающихся, воспитанников;

– индивидуализировать процесс обучения за счет наличия разноуровневых заданий, за счет погружения и усвоения учебного материала в индивидуальном темпе, самостоятельно, используя удобные способы восприятия информации, что вызывает у них положительные эмоции и формирует положительные учебные мотивы;

– раскрепостить учеников при ответе на вопросы;

– самостоятельно исправлять допущенные ошибки.

Уроки с использованием ИКТ особенно актуальны в нашей школе.

Онлайн-сервисов, для использования в образовательном процессе, очень много.

Нашими педагогами чаще всего используются следующие платформы: Так как они дают возможность:

WORD WALL – это сервис по созданию интерактивных упражнений. С помощью данного ресурса можно организовать дифференциальное и индивидуальное обучение, создавая разные типы упражнений, например, печатные или интерактивные, с учетом возможностей каждого отдельного ребёнка. Сервис предлагает не только создание своего контента, так и возможность использовать задание, которые предложены в библиотеке сервиса. Таким образом, интерактивные задания, созданные с помощью данного сервиса, помогают сделать уроки интересными, делают всех учащихся активными участниками процесса обучения, повышают мотивацию учебной деятельности и создают условия для повышения качества обучения.

LINO IT - виртуальная онлайн доска совместного использования, которая позволяет размещать стикеры с необходимыми записями, картинки (фотографии), видео, ссылки на файлы различных форматов. Все объекты, размещенные на этой доске, могут редактировать не только еѐ создатели. Если необходимо, то вы можно предоставить доступ к доске всем, кому пожелаете, и работать коллективно. Также существует возможность работать над полотном, холстом совместно, осуществляя проектную деятельность с обучающимся, что указывает на социальный характер ресурса.

PADLET— это интерактивная доска или стена, которая может быть создана учителем или учеником. Стена всегда имеет определённую тему, согласно которой и происходит наполнение стены. На стену можно помещать аудио и видеофайлы, фото, документы. Данный ресурс поможет создать доску обсуждения, рассуждения, головоломки, ленты времени, инструкционные карты и так далее. В данном случае педагоги трудового обучения используют эту платформу в качестве создания инструкционных карт по изготовлению того или иного швейного изделия.

Интерактивные панели в нашем учреждении активно используются не только на уроках математики, русского языка, но и на уроках профессионально-трудового обучения, т.к,:

– во-первых, одним из приоритетных направлений специального (коррекционного) обучения детей с отклонениями в развитии наряду с общим образованием является обеспечение для них реальной возможности получения трудовой подготовки;

– во-вторых, трудовое обучение не просто один из предметов школьного курса - значение его гораздо шире и влияние на дальнейшую судьбу воспитанников неизмеримо больше. Обусловлено это тем, что большинству наших выпускников профессионально-трудовое обучение дает возможность на профессиональную подготовку, и обеспечивает возможность трудоустройства в сфере материального производства.

Таким образом, применение интерактивных панелей в учебном процессе является средством формирования ключевых предметных компетенции учащихся: интеллектуальные, коммуникативные, информационные, организационные, социокультурные, компенсаторные. В процессе обучения детей с помощью интерактивных панелей, дети учатся работать с текстом, создавать графические объекты и базы данных, использовать электронные таблицы. Ученик узнает новые способы сбора информации и учится пользоваться ими, расширяется его кругозор. Ключевые компетенции необходимы нашим воспитанникам для успешной социализации в быстроменяющемся мире.

Вывод. Отличаясь высокой степенью интерактивности, информационные образовательные технологии способствуют созданию эффективной учебно-познавательной среды, т.е. среды, используемой для решения различных дидактических задач.

Список литературы:

1. Об образовании Закон РК ОТ 27.2007 г
2. Гейкер, Л.А. Использование интерактивных досок в образовательном процессе. Из практики использования интерактивных досок разных типов [Текст] – с. Троицкое: РМК. – 2014. – 40 с.
3. Интерактивные методы обучения. [Электронный ресурс] -http://apruo.ru/statyi/obrazovatelnie-statyi/314-interaktivnie-metodi-obucheniya.html
4. Интерактивные методы обучения. [Электронный ресурс] - http://pwpt.ru/presentation/pedagogika/interaktivnyie_metodyi_obucheniya/
5. Как работает интерактивная доска SMART Board? [Электронный р
6. Как работает интерактивная доска SMART Board? [Электронный ресурс] - https://pandia.ru/text/78/268/38373.php
7. Павлова, Е. В. Мультимедийные технологии и их роль в интерактивной среде
8. [Электронный ресурс] -http://interaction.ucoz.ru/forum/11-75-1

Сыдыкова Асель Хамитовна
Тарих, құқық және экономика негіздерінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
№93 жалпы білім беретін мектеп
Алматы қаласы, Бостандық ауданы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аннотация: мақалада жасанды интеллект технологияларын тарих сабағында қолданудың заманауи бағыттары қарастырылады. Автор метатанымдық дағдыларды дамыту, адаптивті оқыту, оқу аналитикасы, цифрлық контент генерациясы және интердисциплинарлық тәсілдер арқылы тарихи білімді меңгерудің тиімді жолдарын талдайды. Жасанды интеллекттің білім беру сапасын арттырудағы рөлі ғылыми тұрғыда негізделеді.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, тарих пәні, адаптивті оқыту, метатаным, оқу аналитикасы, цифрлық тарих, интердисциплинарлық тәсіл, тарихи модельдеу, академиялық адалдық, білім беру технологиялары.

Қазіргі жаһандық цифрлану дәуірінде білім беру жүйесі тек мазмұндық жаңарумен шектелмей, танымдық әрекетті ұйымдастырудың жаңа парадигмаларын қалыптастыруды талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары білім беру кеңістігінде тек құралдық функция атқарып қоймай, білімді өндіру, қайта құрылымдау және тарату үдерістерінің логикасын түбегейлі өзгертетін әмбебап механизм ретінде қарастырылады. Тарих пәнін оқытуда ЖИ-ді енгізу – тарихи танымды репродуктивті деңгейден продуктивті және конструктивті деңгейге көтерудің тиімді жолы. Бұл оқушылардың тарихи шындықты тек қабылдаушы емес, оны талдаушы, интерпретациялаушы және қайта құрастырушы субъект ретінде қалыптасуына мүмкіндік береді.

Жасанды интеллекттің білім беру процесіндегі әдіснамалық әлеуетін түсіну үшін оны когнитивтік ғылымдармен байланыстыра қарастыру қажет. ЖИ жүйелері адамның ойлау модельдерін имитациялау арқылы ақпаратты өңдейді, сондықтан оларды оқу процесінде қолдану оқушылардың танымдық стратегияларын дамытуға ықпал етеді. Тарих сабағында бұл әсіресе деректерді құрылымдау, тарихи себеп-салдар байланыстарын анықтау, гипотезалар құру және оларды дәлелдеу сияқты күрделі интеллектуалдық әрекеттерді жүзеге асыруда маңызды. ЖИ оқушыларға тарихи ақпаратты тек сызықтық емес, көпқабатты жүйе ретінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Тарихи білімнің ерекшелігі – оның интерпретациялық сипатында. Бір тарихи оқиға әртүрлі дереккөздерде әрқалай сипатталуы мүмкін. Осы тұрғыдан алғанда ЖИ негізіндегі көпдереккөзді талдау (multi-source analysis) құралдары оқушыларға тарихи шындықтың көпқырлылығын түсінуге мүмкіндік береді. ЖИ алгоритмдері әртүрлі мәтіндерді, көзқарастарды және деректерді салыстырып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын анықтауға көмектеседі. Бұл оқушылардың тарихи релятивизмді түсінуіне және сыни ойлау қабілетін дамытуына ықпал етеді.

Жасанды интеллекттің тағы бір маңызды мүмкіндігі – тарихи білімді визуализациялау. Деректерді графиктер, интерактивті карталар, уақыт сызықтары (timeline) арқылы көрсету оқушылардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді. Әсіресе күрделі тарихи процестерді визуалды түрде көрсету олардың динамикасын түсінуге көмектеседі. Мысалы, империялардың кеңеюі, миграциялық процестер немесе экономикалық өзгерістер ЖИ арқылы жасалған визуализациялар арқылы айқын көрсетіледі.

Тарих сабағында ЖИ-ді қолдану арқылы оқушылардың зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру жаңа деңгейге көтеріледі. Оқушылар деректерді өз бетінше іздеп, оларды өңдеп, нәтижелерін интерпретациялайды. ЖИ бұл процесте көмекші құрал ретінде әрекет етіп, ақпаратты сұрыптау, жүйелеу және талдау жұмыстарын жеңілдетеді. Бұл оқушыларды

ғылыми зерттеу әдістерімен таныстырып, олардың академиялық құзыреттілігін дамытады. Сондай-ақ, ЖИ технологияларының көмегімен тарихи болжам жасау (historical forecasting) мүмкіндігі де пайда болады. Бұл әдіс оқушыларға белгілі бір тарихи жағдайларды талдай отырып, ықтимал даму сценарийлерін құруға мүмкіндік береді. Мұндай тапсырмалар оқушылардың аналитикалық ойлауын дамытып, тарихи заңдылықтарды түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушыларды қазіргі заманғы мәселелерді тарихи тұрғыда бағалауға үйретеді.

Тарихи білімді меңгеруде ЖИ негізіндегі диалогтық жүйелер (chatbots) ерекше рөл атқарады. Мұндай жүйелер оқушылармен интерактивті диалог жүргізіп, олардың сұрақтарына жауап береді, қосымша түсіндірмелер ұсынады. Бұл оқушылардың өздігінен білім алу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, ЖИ жүйелері оқушылардың қателерін талдап, жеке ұсыныстар беру арқылы оқу процесін дербестендіреді.

Жасанды интеллекттің көмегімен тарихи деректерді сандық өңдеу (quantitative history) әдістерін қолдану да өзекті бағыттардың бірі. Статистикалық мәліметтерді талдау арқылы оқушылар тарихи процестердің сандық көрсеткіштерін зерттеп, олардың динамикасын анықтай алады. Бұл тәсіл тарихты тек гуманитарлық пән ретінде емес, пәнаралық ғылым ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

ЖИ технологияларын қолдану барысында оқушылардың ақпараттық қауіпсіздік және деректер этикасы бойынша білімін қалыптастыру ерекше маңызды. ЖИ жүйелерімен жұмыс істеу барысында деректердің сенімділігі, алгоритмдердің объективтілігі және ақпараттың бұрмалану мүмкіндігі сияқты мәселелерді түсіндіру қажет. Бұл оқушылардың цифрлық жауапкершілігін қалыптастырады.

Тарих сабағында ЖИ-ді қолдану мұғалімнің рөлін де өзгертеді. Мұғалім енді тек ақпарат жеткізуші емес, оқу процесін ұйымдастырушы, бағыттаушы және кеңесші ретінде әрекет етеді. Ол ЖИ құралдарын тиімді пайдалану арқылы оқушылардың танымдық әрекетін басқаруға және олардың жеке оқу траекториясын қалыптастыруға мүмкіндік алады. Сонымен қатар, ЖИ технологиялары инклюзивті білім беруді дамытуға да ықпал етеді. Әртүрлі оқу қажеттіліктері бар оқушыларға бейімделген оқу материалдарын ұсыну, арнайы қолдау көрсету – білім беру процесінің қолжетімділігін арттырады. Бұл білім беру жүйесінде тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектті қолдану тарих пәнін оқытуда мәдени-өркениеттік көзқарасты қалыптастыруға да ықпал етеді. Оқушылар әртүрлі өркениеттердің дамуын, олардың өзара байланысын және ықпалын талдай отырып, әлемдік тарихтың тұтастығын түсінеді. Бұл олардың жаһандық ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектті тарих сабағында қолданудың перспективалық бағыттарының бірі – білім алушылардың метатанымдық дағдыларын дамыту болып табылады. Метатаным – бұл адамның өз ойлау процесін түсінуі, бақылауы және реттеуі. ЖИ негізіндегі жүйелер оқушылардың оқу әрекеттерін талдап, олардың қандай тапсырмаларда қателесетінін, қандай стратегияларды қолданатынын анықтай алады. Бұл мәліметтер негізінде оқушылар өз оқу тәсілдерін жетілдіруге мүмкіндік алады. Тарих пәнінде бұл әсіресе күрделі деректерді талдау, тарихи интерпретация жасау кезінде маңызды, себебі оқушы өз ойлау процесін саналы түрде басқаруға үйренеді.

Жасанды интеллектті қолданудың тағы бір маңызды аспектісі – білім беру контентін генерациялау мүмкіндігі. ЖИ құралдары тарихи тақырыптар бойынша әртүрлі деңгейдегі мәтіндер, тапсырмалар, тесттер және кейс-стадилер құрастыра алады. Бұл мұғалімге оқу материалдарын жекелендіруге және әртүрлі деңгейдегі оқушыларға бейімдеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ арқылы жасалған тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін динамикалық етеді.

Тарих сабағында ЖИ-ді қолдану арқылы адаптивті оқыту жүйелерін енгізу де тиімді болып табылады. Мұндай жүйелер оқушының білім деңгейіне сәйкес тапсырмаларды автоматты түрде өзгертіп отырады. Егер оқушы белгілі бір тақырыпты жақсы меңгерсе, жүйе

күрделірек тапсырмалар ұсынады, ал қиындық туындаған жағдайда қосымша түсіндіру материалдарын береді. Бұл тәсіл оқыту процесін тиімді әрі нәтижелі етеді.

ЖИ технологиялары тарихи білімді интердисциплинарлық тұрғыда игеруге мүмкіндік береді. Мысалы, тарих пен деректер ғылымын, лингвистиканы, геоинформатиканы біріктіре отырып, күрделі зерттеулер жүргізуге болады. Оқушылар тарихи мәтіндерді талдау барысында лингвистикалық әдістерді қолданса, географиялық деректерді зерттеуде картографиялық технологияларды пайдаланады. Бұл олардың кешенді ойлау қабілетін дамытады. Сонымен қатар, ЖИ-ді қолдану арқылы тарих сабағында болжамды модельдер құруға болады. Мысалы, белгілі бір тарихи жағдай өзгерген жағдайда оқиғалардың қалай өрбитінін модельдеу оқушылардың тарихи заңдылықтарды түсінуіне көмектеседі. Бұл тәсіл тарихи процестердің баламалы сценарийлерін қарастыруға мүмкіндік береді және оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытады.

Жасанды интеллекттің көмегімен тарихи білімді интерактивті форматта ұсыну да өзекті болып табылады. Виртуалды экскурсиялар, интерактивті хроникалар, цифрлық карталар арқылы оқушылар тарихи оқиғаларды «көру» және «сезіну» мүмкіндігіне ие болады. Бұл олардың оқу процесіне эмоционалдық тұрғыдан тартылуын арттырып, білімді терең меңгеруіне ықпал етеді.

ЖИ технологиялары оқушылардың академиялық адалдық мәдениетін қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады. ЖИ арқылы плагиатты анықтау, дереккөздерді тексеру, цитаталарды дұрыс рәсімдеу сияқты дағдыларды үйрету мүмкіндігі бар. Бұл оқушылардың ғылыми жұмыс жүргізу мәдениетін қалыптастырады.

Тарих сабағында ЖИ-ді қолдану мұғалімнің кәсіби рефлексиясын дамытуға да ықпал етеді. Оқу аналитикасы арқылы мұғалім әрбір оқушының жетістіктерін, қиындықтарын талдап, өзінің оқыту әдістерін жетілдіре алады. Бұл педагогикалық процестің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектті қолдану барысында білім беру мазмұнын жаңарту мәселесі де өзекті. Дәстүрлі мазмұнмен қатар, жаңа тақырыптар – цифрлық тарих, деректер тарихы, технологиялардың тарихи дамуы сияқты бағыттарды енгізу қажет. Бұл оқушылардың қазіргі әлемді тарихи тұрғыда түсінуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ технологиялары білім беру жүйесінде халықаралық ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді. Оқушылар әртүрлі елдердің оқушыларымен бірлескен жобалар жүргізіп, тарихи мәселелерді жаһандық деңгейде талқылай алады. Бұл олардың мәдениетаралық коммуникация дағдыларын дамытады.

Жасанды интеллекттің тарих сабағындағы әлеуетін толық пайдалану үшін педагогикалық кадрларды даярлау мәселесі де маңызды. Мұғалімдер ЖИ құралдарын тиімді қолдану үшін арнайы дайындықтан өтуі тиіс. Бұл олардың кәсіби құзыреттілігін арттырып, білім беру сапасын жақсартады.

Осылайша, жасанды интеллектті тарих сабағында қолдану – білім беру жүйесінің сапалы жаңа деңгейге көтерілуінің маңызды факторы. Бұл технология оқушылардың тарихи ойлауын, зерттеушілік қабілеттерін, сыни талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. ЖИ-ді тиімді қолдану арқылы тарих пәні заманауи талаптарға жауап беретін, инновациялық және интерактивті пәнге айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – New Jersey: Prentice Hall, 2016. – 1132 p.
2. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence. – London: UCL Institute of Education Press, 2018. – 256 p.
3. Siemens G. Learning Analytics and Knowledge. – New York: Springer, 2013. – 210 p.
4. Mayer-Schönberger V., Cukier K. Big Data. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2013. – 256 p.
5. Wineburg S. Why Learn History (When It’s Already on Your Phone). – Chicago: University of Chicago Press, 2018. – 224 p.

Садирмекова Айгерим Рустембековна
Тарих пәні мұғалімі
«Сұлтанбек Қожанов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
Түркістан облысы, Арыс қаласы

ТАРИХ ПӘНІНДЕ КОНТЕКСТІК ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аннотация: мақалада тарих пәнінде контекстік тапсырмаларды қолданудың заманауи әдістемелік негіздері қарастырылады. Автор тарихи реконструкция, көпаспектілі талдау, микро-тарих, цифрлық гуманитаристика және нарративтік әдістер арқылы оқушылардың сыни ойлауын, зерттеушілік дағдыларын дамыту жолдарын талдайды. Контекстік тапсырмалардың білім беру сапасын арттырудағы рөлі ғылыми тұрғыда негізделеді.

Кілт сөздер: контекстік тапсырмалар, тарих пәні, тарихи ойлау, микро-тарих, тарихи реконструкция, цифрлық гуманитаристика, сыни ойлау, тарихи деректер, пәнаралық байланыс, жаһандық құзыреттілік, нарратив.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тек білімді меңгеруі ғана емес, оны өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана білуі басты талаптардың біріне айналып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, тарих пәнін оқытуда контекстік тапсырмаларды қолдану – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған заманауи әдістемелік тәсілдердің бірі болып табылады. Контекстік тапсырмалар оқушылардың тарихи білімін нақты әлеуметтік, мәдени және саяси жағдайлармен байланыстыра отырып, олардың сыни ойлау қабілетін, талдау және интерпретация жасау дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Контекстік тапсырмалар дегеніміз – оқу материалын нақты өмірлік жағдайлармен, тарихи оқиғалармен немесе әлеуметтік контекстпен байланыстыра отырып ұсынатын тапсырмалар түрі. Мұндай тапсырмалар оқушылардың тек фактілерді жаттап қана қоймай, тарихи құбылыстардың себеп-салдарын түсінуіне, олардың мәнін терең ұғынуына ықпал етеді. Сонымен қатар, контекстік тапсырмалар оқушыларды тарихи деректермен жұмыс істеуге, түрлі көзқарастарды салыстыруға және өз пікірін негіздеуге үйретеді.

Тарих сабағында контекстік тапсырмаларды қолданудың тиімділігі ең алдымен олардың оқушының танымдық белсенділігін арттыруымен байланысты. Оқушы тарихи оқиғаны тек өткеннің фактісі ретінде емес, қазіргі заманмен байланысы бар құбылыс ретінде қабылдайды. Бұл тәсіл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың оқу мотивациясын күшейтеді. Мысалы, белгілі бір тарихи кезеңді қазіргі әлеуметтік мәселелермен байланыстыра отырып талдау оқушылардың ойлау көкжиегін кеңейтеді.

Контекстік тапсырмаларды құрастыру барысында мұғалім тарихи деректердің шынайылығын, олардың мазмұнын және оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеруі тиіс. Тапсырмалар оқушылардың деңгейіне сәйкес келіп, олардың ойлау қабілетін дамытуға бағытталуы қажет. Сонымен қатар, тапсырмаларда ашық сұрақтар, проблемалық жағдайлар, салыстыру және талдау элементтері болуы маңызды.

Тарих пәнінде контекстік тапсырмаларды қолдану дереккөздермен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға ерекше ықпал етеді. Оқушылар тарихи құжаттарды, карталарды, суреттерді, статистикалық мәліметтерді талдау арқылы ақпаратты интерпретациялауды үйренеді. Бұл дағдылар олардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып, тарихи білімді терең меңгеруіне мүмкіндік береді.

Контекстік тапсырмалар оқушылардың сыни ойлауын дамытуда маңызды құрал болып табылады. Мұндай тапсырмалар арқылы оқушылар тарихи оқиғаларды әртүрлі көзқарас тұрғысынан қарастырып, олардың себептері мен салдарын талдайды. Сонымен қатар, олар өз пікірін дәлелдеуге, аргументтер келтіруге және қорытынды жасауға үйренеді.

Тарих сабағында контекстік тапсырмаларды қолдану пәнаралық байланысты жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, тарих пен география, экономика, әдебиет пәндерін байланыстыра отырып тапсырмалар құрастыру оқушылардың білімін кешенді түрде дамытуға ықпал етеді. Бұл тәсіл оқушылардың әлемді тұтас қабылдауына және әртүрлі пәндер арасындағы байланысты түсінуіне мүмкіндік береді.

Контекстік тапсырмалар арқылы оқушылардың коммуникативтік дағдылары да дамиды. Топтық жұмыстар, пікірталастар, рөлдік ойындар барысында оқушылар өз ойларын жеткізуге, басқа пікірлерді тыңдауға және ортақ шешім қабылдауға үйренеді. Бұл дағдылар олардың әлеуметтік бейімделуіне және тұлғалық дамуына әсер етеді.

Қазіргі таңда цифрлық технологияларды пайдалану контекстік тапсырмалардың мүмкіндіктерін кеңейтеді. Онлайн ресурстар, интерактивті карталар, виртуалды мұражайлар арқылы оқушылар тарихи материалдарды тереңірек зерттей алады. Бұл тәсіл оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

Контекстік тапсырмаларды бағалау барысында қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану тиімді болып табылады. Оқушылардың ойлау процесін, талдау қабілетін, аргументация деңгейін бағалау – олардың оқу жетістіктерін жан-жақты көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың өз білімін жетілдіруге деген ынтасын арттырады. Сонымен қатар, контекстік тапсырмалар оқушылардың азаматтық позициясын қалыптастыруға ықпал етеді. Тарихи оқиғаларды талдау арқылы оқушылар қоғамдағы өзгерістерді түсінеді, өз көзқарасын қалыптастырады және әлеуметтік жауапкершілікті сезінеді. Бұл қазіргі қоғам үшін маңызды құндылықтардың бірі болып табылады.

Тарих пәнінде контекстік тапсырмаларды қолданудың терең әдіснамалық негіздерінің бірі – тарихи реконструкция элементтерін енгізу болып табылады. Бұл тәсіл оқушыларға өткен дәуірдің әлеуметтік, саяси және мәдени жағдайларын қайта құрастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, белгілі бір тарихи кезеңдегі қоғам мүшесінің рөлін қабылдап, сол заманның құндылықтары мен нормаларына сүйене отырып шешім қабылдау тапсырмалары оқушылардың тарихи эмпатиясын дамытады. Мұндай жұмыстар оқушыларды тек ақпарат қабылдаушы емес, тарихи процестің «қатысушысы» ретінде қалыптастырады.

Контекстік тапсырмалардың тағы бір маңызды бағыты – тарихи деректерді көпаспектілі талдау (multi-perspective analysis) болып табылады. Бұл әдіс оқушыларды бір тарихи оқиғаға әртүрлі әлеуметтік топтардың, мемлекеттердің немесе тұлғалардың көзқарасы тұрғысынан қарастыруға үйретеді. Мысалы, бір оқиғаны билеуші топ, қарапайым халық және шетелдік бақылаушылар тұрғысынан талдау оқушылардың тарихи ойлауын тереңдетеді. Бұл тәсіл қазіргі қоғамдағы плюрализм мен толеранттылықты түсінуге де ықпал етеді.

Тарих сабағында контекстік тапсырмаларды қолдану барысында тарихи уақыт пен кеңістік категорияларын интеграциялау да ерекше мәнге ие. Оқушылар тарихи оқиғаларды тек уақыттық реттілікпен емес, географиялық, экономикалық және мәдени контексте қарастыруы тиіс. Бұл үшін картографиялық тапсырмалар, тарихи карталарды салыстыру, белгілі бір аймақтың даму динамикасын талдау сияқты әдістер тиімді болып табылады. Мұндай тапсырмалар оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамытып, тарихи процестердің кешенді сипатын түсінуге мүмкіндік береді.

Контекстік тапсырмаларды тиімді қолданудың тағы бір инновациялық бағыты – микро-тарих (microhistory) элементтерін енгізу. Бұл тәсіл үлкен тарихи процестерді жеке тұлғалар,

шағын қауымдастықтар немесе нақты оқиғалар арқылы түсіндіруге негізделеді. Мысалы, бір отбасының тарихын зерттеу арқылы белгілі бір кезеңдегі әлеуметтік өзгерістерді талдау оқушылардың тарихты «адам тағдыры» арқылы түсінуіне мүмкіндік береді. Бұл тарихи білімді эмоционалдық деңгейде қабылдауға ықпал етеді. Сонымен қатар, контекстік тапсырмаларда тарихи нарратив құру (storytelling) әдісін қолдану да маңызды. Оқушылар тарихи оқиғаларды белгілі бір құрылым бойынша баяндап, себеп-салдар байланыстарын анықтайды, оқиғалардың логикалық дамуын көрсетеді. Бұл тәсіл олардың тілдік және логикалық қабілеттерін дамытып, тарихи материалды жүйелі түрде меңгеруге көмектеседі.

Қазіргі білім беру тәжірибесінде контекстік тапсырмаларды сандық гуманитаристика (digital humanities) элементтерімен ұштастыру ерекше өзектілікке ие. Оқушылар цифрлық архивтермен, онлайн мұражайлармен, тарихи деректер базаларымен жұмыс істей отырып, ақпаратты іздеу, іріктеу және талдау дағдыларын меңгереді. Бұл тәсіл тарихи зерттеу әдістерін меңгеруге және оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыруға ықпал етеді.

Тарих пәнінде контекстік тапсырмаларды қолдану арқылы дәлелді пікір қалыптастыру мәдениетін дамытуға ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Оқушылар тарихи фактілерге сүйене отырып, өз көзқарасын дәлелдеуді, аргументтер келтіруді және қарсы пікірлерді талдауды үйренеді. Бұл дағдылар олардың академиялық жазу қабілетін және ғылыми ойлауын қалыптастырады.

Контекстік тапсырмалар аясында бағалау критерийлерін жаңғырту да маңызды мәселе болып табылады. Дәстүрлі білімді тексеру тәсілдерінен айырмашылығы, мұнда оқушының ойлау процесі, талдау тереңдігі, дәлелдеу сапасы бағаланады. Бұл бағалау жүйесі оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік белсенділігін арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, тарих сабағында контекстік тапсырмаларды қолдану арқылы оқушылардың жаһандық құзыреттіліктерін дамытуға болады. Әлемдік тарихтағы оқиғаларды талдау, халықаралық қатынастарды түсіну, мәдени айырмашылықтарды бағалау – оқушыларды жаһандық азамат ретінде қалыптастырады. Бұл қазіргі жаһандану жағдайында ерекше маңызды.

Осылайша, тарих пәнінде контекстік тапсырмаларды қолдану – оқыту процесін жаңғыртудың тиімді жолы. Бұл тәсіл оқушылардың тарихи білімін тереңдетіп қана қоймай, олардың сыни ойлауын, зерттеушілік қабілеттерін және функционалдық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік дайындығы ғана бұл технологияны тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. История развития высших психических функций. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с.
2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М.: Академия, 2004. – 288 с.
3. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. – М.: Народное образование, 2006. – 816 с.
4. Полат Е.С. Новые педагогические технологии. – М.: Академия, 2010. – 272 с.

Елеуханова Жұлдыз Қанатқызы[1], қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Ушқынқызы Дина[2], қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Ауесхан Даулетберди[3], қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
[1,2,3]Өскемен қаласының математика-жаратылыстану бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі ШҚО, Өскемен қаласы

OREO ӘДІСІ – ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰРЫЛЫМДЫ, ЛОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ДӘЛЕЛДІ СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ТИІМДІ СТРАТЕГИЯ

Аңдатпа. Мақалада қазіргі білім беру үдерісінде оқушылардың құрылымды, логикалық және дәлелді сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың тиімді құралы ретінде OREO стратегиясының ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады. Зерттеудің мақсаты – OREO әдісінің эссе жазу, пікір айту және пікірталас жүргізу барысында оқушылардың ойды жүйелеу, дәлелдеу және қорытынды жасау қабілеттерін дамытудағы тиімділігін анықтау. Зерттеу педагогикалық тәжірибеге сүйене отырып жүргізіліп, қазақ тілі сабақтарында ауызша сөйлеу тапсырмалары, мәтін талдау, жұптық және топтық жұмыстар арқылы іске асырылды. Зерттеу қорытындылары OREO стратегиясының қазақ тілі сабақтарында тәжірибеге бағытталған, инновациялық және тиімді педагогикалық әдіс екенін дәлелдейді.

Түйінді сөздер: OREO әдісі, қазақ тілі сабағы, дәлелді сөйлеу, құрылымды ойлау, коммуникативтік құзыреттілік.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың логикалық ойлауы, дәлелді сөйлеуі және ойын жүйелі жеткізе алуы маңызды дағдылар қатарына жатады. Алайда зерттеулер оқушылардың ойларын нақты, дәлелді және нанымды тұжырымдай алмайтынын, дәлелдемесіз пікір айтатынын және жазба мәтіндерін логикалық тізбексіз құрастыратынын жүйелі түрде көрсетуде. Осы олқылықты жою үшін халықаралық педагогикалық тәжірибеде OREO (Opinion – Reason – Example/Evidence – Opinion) стратегиясы тиімді педагогикалық интервенция ретінде кеңінен танылып келеді.

Коммуникативтік дағдылардың қалыптасуы — қазіргі білім берудің басымдықтарының бірі. Алайда тәжірибе көрсеткендей, оқушылардың едәуір бөлігі өз пікірін жеткізе алғанымен, оны дәлелдемемен бекіту, логикалық тізбек құру және нақты мысал арқылы растау дағдылары жеткілікті деңгейде қалыптаспай қалады. Бұл мәселе қазақ тілі сабақтарында, ауызша сөйлеу тапсырмалары мен пікірталас кезінде айқын байқалады.

Осы олқылықты жою мақсатында сабақ үдерісіне OREO әдісі енгізілді. OREO — Opinion (Пікір), Reason (Себеп), Example/Evidence (Мысал/Дәлел), Opinion (Қорытынды пікір) компоненттерінен тұратын құрылымдалған сөйлеу жүйесі. Бұл тізбек оқушыға ойын хаотикалық емес, логикалық ретпен жеткізуге нақты «жол картасын» береді.

Зерттеу әдістері

Зерттеу жұмысы педагогтің тікелей сынып тәжірибесіне негізделді. OREO әдісі қазақ тілі сабақтарында жүйелі түрде қолданылды: ауызша сөйлеу тапсырмаларында, мәтін талдауда, пікірталас форматтарында, жұптық және топтық жұмыстар барысында. Деректер мынадай әдістер арқылы жинақталды:

бақылау — сабақ үдерісінде оқушылардың сөйлеу мінез-құлқын тіркеу;

салыстырмалы талдау — OREO енгізілгенге дейінгі және кейінгі жауаптарды салыстыру;

ауызша жауаптарды саралау — пікір – себеп – мысал – қорытынды тізбегінің сақталу деңгейін бағалау.

Әдістеме

OREO стратегиясы жеке авторлық идеядан туындаған тәсіл емес, ол дәлелдеу теориясы, когнитивті психология және педагогика салаларында жүргізілген көпжылдық ғылыми

зерттеулерге негізделген. Дәлелді ойлаудың құрылымын жүйелеу мәселесін алғаш терең қарастырған ғалымдардың бірі – Stephen Toulmin. Оның The Uses of Argument атты еңбегінде пікір мен дәлел арасындағы логикалық байланыстың маңыздылығы айқындалып, дәлелдеу құрылымын нақты компоненттерге бөлу қажеттігі көрсетілген. Бұл тұжырым OREO стратегиясының құрылымдық негізімен тікелей үндеседі.

OREO әдісі дегеніміз не?

OREO әдісі – оқушылардың пікірін жүйелі, логикалық және дәлелді түрде жеткізуге бағытталған дәлелдеу стратегиясы. Аталған әдіс ағылшын тіліндегі Opinion (пікір), Reason (себеп), Example (мысал) және Opinion (қорытынды пікір) ұғымдарының бас әріптерінен құралған аббревиатура болып табылады. Бұл құрылым оқушыға өз ойын бейберекет емес, нақты мақсатпен және логикалық бірізділікпен жеткізуге мүмкіндік береді.

OREO әдісінің басты ерекшелігі – оқушыны дайын жауап беруге емес, ойлау үдерісін саналы түрде құруға бағыттауы. Әдіс арқылы оқушы алдымен өз ұстанымын анықтайды, кейін оны неге солай ойлайтынын түсіндіреді, нақты мысалдармен дәлелдейді және соңында бастапқы пікірін жинақтап, қорытынды жасайды. Осылайша, OREO стратегиясы пікір айту мен дәлелдеуді жүйелі дағды деңгейіне көтереді[1].

OREO компоненттерінің мазмұндық талдауы

Әріп	Компонент	Сипаттамасы	Мысал сөйлем
O	Opinion (Пікір)	Өз ойыңды / ұстанымыңды анық айт	*«Менің ойымша, оқу маңызды, себебі...»*
R	Reason (Себеп)	Неге солай деп есептейсің? Дәлелде	*«Өйткені білім адамды дамытады...»*
E	Example (Мысал)	Нақты мысалмен немесе дәлелмен растат	*«Мысалы, Альберт Эйнштейн...»*
O	Opinion (Қорытынды)	Пікіріңді қайта баса айт, тұжырымда	*«Сондықтан мен оқудың маңыздылығына сенемін»*

OREO стратегиясының тиімділігі когнитивті және педагогикалық бірнеше маңызды принциптерге негізделген. Біріншіден, әдіс когнитивті тіреуіш (scaffold) қызметін атқарады. Ол оқушыға ойын ұйымдастырудың нақты құрылымын ұсынып, «не айтарымды білмеймін» деген кедергіні жояды. Екіншіден, әдіс метакогнитивті ойлауды дамытады, себебі оқушы өз пікірінің себебін саналы түрде түсіндіруге үйренеді. Үшіншіден, OREO арқылы қалыптасқан логика жазбаша сөйлеуден ауызша сөйлеуге, пікірталасқа және академиялық коммуникацияға оңай ауысады. Сонымен қатар, оқушы өз пікірінің тыңдалып, дәлелденуіне мүмкіндік алғандықтан, ішкі мотивациясы артады.

Когнитивті даму тұрғысынан дәлелдеу дағдыларының қалыптасуын Deanna Kuhn зерттеген. Оның The Skills of Argument еңбегінде оқушылардың дәлелді ойлау қабілеті арнайы үйрету мен жүйелі жаттығулар арқылы дамитыны, әрі бұл үдерісті ерте жастан бастаудың тиімді екені дәлелденеді. Бұл OREO стратегиясын мектеп тәжірибесінде қолданудың педагогикалық негізділігін күшейтеді.

Жоғары білім саласында Richard Andrews дәлелдеу үлгілерінің академиялық жазу мен сөйлеуді жеңілдететінін атап көрсетеді. Оның Argumentation in Higher Education зерттеуінде OREO тәрізді шаблондардың студенттердің логикалық ойлауын жүйелеуге ықпал ететіні көрсетілген. Сонымен қатар, Martin Nystrand және әріптестері диалогтік оқытудың оқушылардың ойлау деңгейін арттырып, жазбаша және ауызша тіл сапасына тікелей әсер ететінін дәлелдеген [3].

Дәлелді жазу стратегияларының тиімділігі ең жоғары деңгейде Steve Graham мен Dolores Perin жүргізген Writing Next мета-талдауында көрсетілген. Аталған зерттеуде дәлелдеу үлгілерінің тиімділік коэффициенті 0.82 екені анықталып, бұл педагогикалық интервенциялар арасындағы ең жоғары көрсеткіштердің бірі ретінде бағаланған. Сонымен бірге, Ralph Ferretti

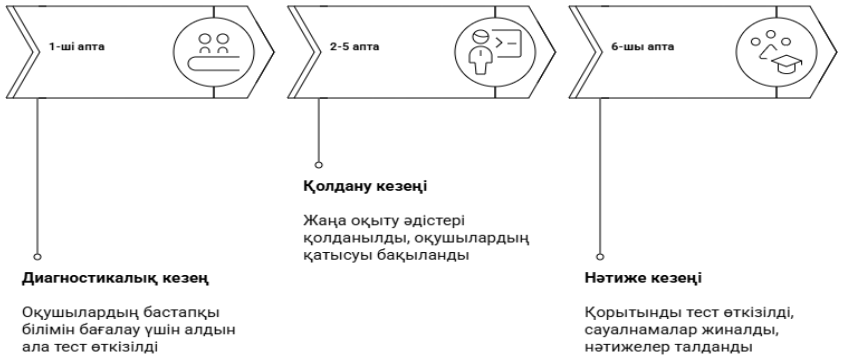
бастаған зерттеулер OREO типтес scaffold стратегиялары оқушылардың сенімді мәтін құрау қабілетін айтарлықтай арттыратынын дәлелдейді [5].

Осы зерттеулерді жинақтай келе, логикалық дәлелдеу дағдыларын нақты құрылымдалған стратегиялар арқылы оқыту оқушылардың академиялық тіліне, жазу сапасына және сыни ойлау қабілетіне статистикалық тұрғыдан маңызды оң әсер ететіні анық байқалады. Бұл OREO стратегиясының ғылыми-теориялық тұрғыдан негізделген, тиімді педагогикалық тәсіл екенін көрсетеді.

Практикада қолдану

Зерттеу жұмысы сандық деректерге негізделген квази-эксперименттік тәсіл арқылы жүргізілді. Зерттеудің мақсаты — қазақ тілі сабақтарында OREO әдісін қолданудың оқушылардың құрылымды және дәлелді сөйлеу дағдыларына ықпалын анықтау. Зерттеу нысаны — оқушылардың ауызша сөйлеу әрекеті; зерттеу пәні — OREO әдісінің осы дағдыларды дамытудағы тиімділігі.

Квази-эксперименттік зерттеу кезеңдері

Зерттеудің бірінші кезеңінде 7А, 7В, 7Д сыныптарының 48 оқушысының бастапқы сөйлеу деңгейін анықтау мақсатында алдын ала бағалау жүргізілді. Оқушыларға құрылымды ауызша жауап беруді талап ететін тапсырмалар ұсынылды. Жауаптар төрт критерий бойынша 5 балдық жүйемен бағаланды:

- Пікірдің нақтылығы — ұстанымды анық тұжырымдай алу;
- Себеп келтіру — пікірін логикалық негіздеу;
- Мысал қолдану — нақты дерекпен немесе мысалмен растау;
- Қорытынды жасау — ойды логикалық аяқтай алу.

Диагностикалық кезеңнің нәтижелері үш сыныпта да оқушылардың ауызша сөйлеу барысында ойды логикалық тізбекпен жеткізуде, дәлелдемені орынды таңдауда жүйелі қиыншылықтар бар екенін көрсетті. Жалпы орташа балл — 2,3 (5 балдан), бұл «жеткіліксіз» деңгейге сәйкес келеді.

Екінші кезеңде OREO әдісі 6 апта бойы қазақ тілі сабақтарына жүйелі түрде енгізілді. Стратегия мынадай тапсырма форматтары арқылы іске асырылды:

- Мәтін талдау — оқыған шығарма бойынша OREO тізбегінде пікір жазу/айту;
- Пікір білдіру — берілген тақырып бойынша ауызша аргументтелген жауап;
- Пікірталас — топтық форматта қарама-қарсы пікірлерді дәлелдеу;
- Жұптық/топтық жұмыс — OREO критерийлері бойынша өзара бағалау.

Әр сабақта оқушылардың жауаптары алдын ала әзірленген бағалау парақтары арқылы сандық түрғыда тіркеліп отырды. Бұл жинақталған деректер динамиканы апта сайын бақылауға мүмкіндік берді.

Үшінші кезеңде қорытынды бағалау жүргізіліп, алынған нәтижелер диагностикалық кезеңнің базалық көрсеткіштерімен салыстырылды. Сонымен қатар, барлық 48 оқушыға арналған жақылмалы сауалнама жүргізілді. Мәліметтер орташа балл динамикасы мен пайыздық өсім арқылы талданды.

Алдын ала тест және қорытынды тест нәтижелері

1-кестеде 7А, 7В, 7Д сыныптары бойынша алдын ала тест пен қорытынды тест орташа балдарының салыстырмалы нәтижелері берілген:

Сынып	Алдын ала тест	Қорытынды тест	Өсім (балл)	Өсім (%)	Маңыздылық
7А (n=16)	2,3	3,9	+1,6	+70%	$p < 0,01$
7В (n=16)	2,1	4,0	+1,9	+90%	$p < 0,001$
7Д (n=16)	2,5	3,8	+1,3	+52%	$p < 0,05$
ЖАЛПЫ ОРТАША (n=48)	2,3	3,9	+1,6	+70%	$p < 0,001$

Жалпы қорытынды: Үш сыныпта да орташа балл айтарлықтай өсті. Ең жоғары нәтиже 7В сыныбында байқалды (+90%), ең төменгі — 7С сыныбында (+52%). Жалпы орташа өсім — +70% (2,3-тен 3,9-ға). Статистикалық маңыздылық барлық сыныпта расталды ($p < 0,05$).

Критерийлер бойынша нәтижелер:

2-кестеде барлық 48 оқушының алты бағалау критерийі бойынша жалпы орташа нәтижелері берілген:

Бағалау критерийі	Алдын ала (орт.)	Қорытынды (орт.)	Өсім (%)
Пікірдің нақтылығы	2,1	4,2	+100%
Себеп келтіру	1,9	3,8	+100%
Мысал қолдану	2,0	4,0	+100%
Қорытынды жасау	2,4	3,7	+54%
Логикалық байланыс	1,8	3,9	+117%
Сөйлеу белсенділігі	2,6	4,3	+65%

Ең үлкен өсім «Логикалық байланыс» критерийі бойынша байқалды (+117%) — оқушылар ойдың ішкі тізбегін құруды ең жылдам меңгерді. «Себеп келтіру» мен «Мысал қолдану» критерийлері де екі есеге өсті (+100%). «Қорытынды жасау» критерийі салыстырмалы түрде аз өскен (+54%) — бұл аймақта қосымша жаттығу қажеттілігін көрсетеді.

Зерттеудің нәтиже кезеңінде барлық 48 оқушыға алты сұрақтан тұратын жасырын сауалнама жүргізілді. Нәтижелер OREO әдісіне оқушылардың жоғары оң баға бергенін растады:

Сұрақ	Иә	Ішінара	Жоқ
Ауызша жауапты жеңілдетеді	88%	10%	2%
Ойымды реттей аламын	85%	13%	2%
Себеп пен мысал келтіруді үйрендім	81%	15%	4%
Пікірталаста да пайдалы	79%	17%	4%
Басқа пәндерде де қолданар едім	75%	19%	6%
Сабаққа деген қызығушылығымды арттырды	83%	12%	5%

Сауалнаманың жалпы қорытындысы: Оқушылардың 88%-ы OREO әдісінің ауызша жауапты жеңілдететінін растады. 75%-ы стратегияны басқа пәндерде де қолданатынын білдірді. Тек 2–6% ғана әдісті тиімсіз деп бағалады — бұл оның жалпы қабылданушылығының жоғары екенін дәлелдейді.

Жалпы тұжырым

Сипаттама	Тұжырым 1	Тұжырым 2	Тұжырым 3
Нәтиже	Орташа балл өсті (+70%)	Алты критерий жақсарды	OREO әдісі тиімді
Статистикалық маңыздылық	Расталды (p < 0,05)	Қосымша жұмысты қажет ететін аймақ — қорытынды жасау дағдысы	Стратегия жазбаша және ауызша жұмыс жасайды
Гипотеза	Нөлдік гипотеза жоққа шығарылды	Ең жылдам дамыған дағды — логикалық байланыс пен себеп келтіру	Оқушылардың 80–88%-ы OREO әдісін тиімді деп бағалады

Зерттеу нәтижелері OREO әдісінің қазақ тілі сабақтарында — 7-сынып деңгейінде — оқушылардың құрылымды, логикалық және дәлелді сөйлеу дағдыларын дамытуда статистикалық тұрғыдан маңызды, тәжірибеге бағытталған инновациялық стратегия екенін дәлелдейді.

Қорытындылар мен ұсыныстар

Зерттеу нәтижелері қазақ тілі сабақтарында OREO әдісін жүйелі қолдану оқушылардың құрылымды және дәлелді сөйлеу дағдыларын дамытуда тиімді екенін көрсетті. Диагностикалық және қорытынды кезеңдердегі сандық деректерді салыстыру барысында оқушылардың пікірін нақты тұжырымдау, себеп келтіру және мысал арқылы дәлелдеу көрсеткіштерінің айтарлықтай артқаны байқалды. Бұл өзгерістер OREO әдісінің сөйлеу әрекетін жүйелеуге бағытталған құрылымдық сипатының нәтижесі екенін көрсетеді.

Сонымен қатар, зерттеу барысында OREO әдісінің оқушылардың метакогнитивті дағдыларына оң әсері байқалды. Оқушылар «неге солай ойлаймын?» деген сұраққа жиі жүгініп, өз пікірін бағалауға және түзетуге үйренді. Бұл жағдай оқушылардың тек сөйлеу сапасын ғана емес, сыни ойлау қабілетін де дамытқанын көрсетеді.

Нәтижелер:

Зерттеу нәтижелері бірнеше маңызды өзгерісті айқын көрсетті.

Біріншіден, оқушылардың сөйлеу барысында ойды құрылымдау қабілеті айтарлықтай артты. Алғашқы кезеңде сөйлемдерін хаотикалық ретпен жеткізген оқушылар кейіннен пікір → себеп → мысал → қорытынды тізбегін өздігінен ұстана бастады.

Екіншіден, пікірді дәлелмен жеткізу дағдысы қалыптасты. Оқушылар «менің ойымша» деп бастап, одан әрі неге солай екенін нақты аргументпен, мысалмен растауды үйренді.

Үшіншіден, сабақтағы коммуникативтік белсенділік жоғарылады. OREO тізбегінің «не айтарымды білемін» деген сенімділік сезімін туғызуы оқушылардың сөйлеуге деген тартынышын едәуір азайтты.

Зерттеу нәтижелері OREO әдісінің қазақ тілі сабақтарында — білім берудегі жаңашыл, тәжірибеге бағытталған және дәлелді нәтиже беретін педагогикалық стратегия екенін растайды. Оның ең басты артықшылығы — қарапайымдылығы мен икемділігі: формуланы игерген оқушы оны жазбаша жұмыста да, ауызша жауапта да, пікірталаста да бірдей қолдана алады. Сабақ үдерісінде OREO тек сөйлеу дағдысын ғана емес, оқушының логикалық ойлау мәдениетін тұтастай дамытатын тиімді құрал екені дәлелденді.

OREO әдісі оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін арттырып қана қоймай, олардың сыни және метакогнитивті ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етті. Әдістің қарапайым әрі түсінікті құрылымы оны қазақ тілі сабақтарында әртүрлі тақырыптар мен тапсырмаларда қолдануға қолайлы етеді. Сонымен қатар, әдісті жүйелі пайдалану оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, белсенді қатысуына жағдай жасайды.

OREO әдісін қазақ тілі пәні аясында қолдану білім берудегі жаңашыл, тәжірибеге негізделген және нәтижелі тәсіл ретінде ұсынылады. Алдағы зерттеулерде әдістің әртүрлі жас ерекшеліктеріндегі оқушыларға әсерін және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамытудағы тиімділігін кең көлемде зерттеу өзекті болып табылады.

Қолданылған деректер тізімі :

1. Toulmin, S. *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press. 1958.
2. Kuhn, D. *The Skills of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press. 1991
3. Andrews, R. *Argumentation in Higher Education*. London: Routledge. 2009
4. Nystrand, M., Wu, L. L., Gamoran, A., Zeiser, S., & Long, D. A. (2003). *Questions in time: Investigating the structure and dynamics of unfolding classroom discourse*. Discourse Processes, 35(2), 135–198.
5. Ferretti, R. P., Lewis, W. E., & Andrews-Weckerly, S. (2009). *Teaching students to write persuasive essays: The influence of genre and task*. Journal of Educational Psychology, 101(4), 816–831.

Әліпбекова Гүлмира Асанқызы
Қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі
М.Пошанов атындағы №21 жалпы білім беретін мектеп
Түркістан облысы, Түркістан қаласы

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация. Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың мазмұндық, әдістемелік және психологиялық ерекшеліктері жан-жақты қарастырылады. Қазіргі білім беру кеңістігіндегі өзгерістерге сәйкес ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс жүргізудің тиімді жолдары, тілдік және әдеби білімді меңгертудің бейімделген тәсілдері, оқытудағы саралау мен даралау ұстанымдарының маңызы кеңінен талданады. Автор инклюзивті ортада мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен педагогикалық шеберлігінің рөлін айқындай отырып, оқу процесін ұйымдастырудағы инновациялық әдістер мен практикалық тәжірибелерді жүйелі түрде сипаттайды. Мақалада сондай-ақ тілдік дағдыларды қалыптастыру барысында қолданылатын құралдар мен оқыту стратегияларының тиімділігі ғылыми-публицистикалық тұрғыдан негізделеді.

Кілт сөздер: инклюзивті білім беру, қазақ тілі, әдебиет, ерекше білім беру қажеттілігі, саралап оқыту, даралап оқыту, педагогикалық тәсілдер, тілдік құзыреттілік, оқу процесі, әдістеме.

Қазіргі кезеңдегі білім беру жүйесінің даму бағыттары қоғамның гуманистік құндылықтарға негізделген жаңа талаптарымен тығыз байланысты болып отыр, осы тұрғыда инклюзивті білім беру идеясы тек педагогикалық ұстаным ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік әділеттіліктің көрінісі ретінде де қабылданады, өйткені әрбір баланың сапалы білім алуға деген құқығы тең дәрежеде қамтамасыз етілуі тиіс. Мұндай жағдайда қазақ тілі мен әдебиетін оқыту үдерісі де өзінің дәстүрлі мазмұнын сақтай отырып, жаңа талаптарға бейімделуі қажет, себебі тіл – тек қарым-қатынас құралы емес, ол ұлттық болмыстың, мәдени кодтың, рухани құндылықтардың тасымалдаушысы болып табылады. Инклюзивті сыныптағы оқушылардың танымдық, психологиялық, физиологиялық ерекшеліктерінің алуан түрлілігі мұғалімнен тек пәндік білімді ғана емес, терең психологиялық-педагогикалық дайындықты талап етеді, өйткені әрбір оқушының білімді қабылдау деңгейі мен қарқыны әртүрлі болады. Осыған байланысты оқу материалының құрылымы, мазмұны және ұсынылу тәсілдері қайта қарастырылып, икемді әрі бейімделген сипатта ұйымдастырылуы тиіс. Мұғалім оқыту барысында тек ақпарат беруші рөлін атқармай, білім алушының жеке дамуына ықпал ететін бағыттаушы тұлғаға айналуы қажет. Инклюзивті білім беру жағдайында тілдік дағдыларды қалыптастыру тек грамматикалық нормаларды меңгерумен шектелмей, оқушының өзін еркін білдіруіне, пікірін жеткізуіне мүмкіндік беретін коммуникативтік орта қалыптастыруды көздейді. Бұл міндетті жүзеге асыру үшін мұғалім оқу процесінде әртүрлі әдіс-тәсілдерді үйлестіре отырып қолдануы тиіс. Оқу барысында қолданылатын тапсырмалар оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес сараланып, олардың мүмкіндіктеріне қарай бейімделуі қажет. Инклюзивті ортада оқыту тиімді болуы үшін оқу мотивациясын арттыру ерекше мәнге ие, себебі мотивациясы төмен оқушы білімді толыққанды меңгере алмайды. Сондықтан әрбір сабақ оқушы үшін қызықты, қолжетімді әрі мағыналы болуы тиіс.

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда инклюзивті тәсілді жүзеге асыру барысында саралап және даралап оқыту принциптері жетекші орын алады, өйткені бұл тәсілдер әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Саралап оқыту барысында оқу материалы бірнеше деңгейде ұсынылып, оқушылар өз қабілетіне қарай тапсырмаларды орындайды, ал даралап оқытуда әр оқушыға жеке оқу траекториясы құрылады. Мұндай тәсілдер оқушылардың өзіне деген сенімділігін арттырып, оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Әсіресе тіл үйрету барысында визуалды, аудиалды және кинестетикалық әдістерді үйлестіре қолдану тиімді нәтиже береді, себебі әр оқушы ақпаратты әртүрлі тәсілмен қабылдайды. Сонымен қатар әдеби шығармаларды оқыту кезінде мәтінді жеңілдету, қысқарту немесе қосымша түсіндірмелер беру арқылы оқушының түсіну деңгейін арттыруға болады. Мұғалім мәтінмен жұмыс істеуде шығармашылық тапсырмаларды кеңінен қолдануы тиіс, өйткені бұл оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Инклюзивті сыныпта оқыту барысында кері байланыс жүйесі де ерекше маңызға ие, себебі ол оқушының оқу жетістігін бақылауға мүмкіндік береді. Оқушылардың жетістіктерін бағалау кезінде олардың жеке прогресі ескерілуі тиіс, бұл әділ бағалау жүйесін қалыптастырады. Бағалау барысында тек нәтиже ғана емес, оқушының күш-жігері мен талпынысы да назарға алынуы қажет. Мұндай көзқарас оқушылардың өзіндік бағасын қалыптастыруға оң әсер етеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі ерекше рөл атқарады, өйткені ол тек пәнді меңгерумен шектелмей, әртүрлі педагогикалық жағдайларға бейімделе алуы тиіс. Мұғалім оқыту барысында әртүрлі әдістерді тиімді үйлестіріп, оқу процесін икемді ұйымдастыруы қажет. Педагогикалық шеберлік тек білім берумен ғана емес, оқушылармен қарым-қатынас орнату қабілетімен де анықталады. Әсіресе ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеу барысында мұғалімнің шыдамдылығы мен түсіністігі маңызды. Оқушының әрбір жетістігін атап өту оның мотивациясын арттырады. Мұғалім оқу процесінде қолайлы психологиялық орта қалыптастыруға ерекше назар аударуы тиіс. Бұл ортада әр оқушы өзін қауіпсіз әрі еркін сезінуі қажет. Инклюзивті сыныптағы оқушылардың өзара қарым-қатынасы да маңызды, себебі ол әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына ықпал етеді. Мұғалім оқушылар арасында ынтымақтастықты дамытуға бағытталған тапсырмаларды қолдануы тиіс. Топтық жұмыс оқушылардың бір-біріне

көмектесуіне мүмкіндік береді. Мұндай ортада әрбір оқушы өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінеді.

Қазақ әдебиетін оқыту барысында инклюзивті тәсілдерді қолдану ерекше мәнге ие, өйткені әдеби мәтіндер арқылы оқушылардың эмоционалдық және рухани дамуына әсер етуге болады. Әдеби шығармаларды талдау кезінде оқушылардың жеке пікірін білдіруіне мүмкіндік беру қажет. Бұл олардың сыни ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Мұғалім мәтінді түсіндіру барысында әртүрлі әдістерді қолдануы тиіс. Мысалы, рөлдік ойындар, сахналық қойылымдар оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуға көмектеседі. Әдеби кейіпкерлердің әрекеттерін талдау арқылы оқушылар моральдық құндылықтарды меңгереді. Инклюзивті сыныпта мұндай тапсырмалар оқушылардың өзара түсіністігін арттырады. Әдеби мәтіндер арқылы оқушылардың тіл байлығы да дамиды. Мұғалім мәтінді талдау барысында қарапайымнан күрделіге қарай принципін ұстануы қажет. Бұл оқушылардың материалды біртіндеп меңгеруіне мүмкіндік береді. Әдеби шығармаларды оқыту барысында көрнекілік құралдарды пайдалану да тиімді. Бұл оқушылардың қызығушылығын арттырады.

Инклюзивті білім беру жағдайында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану да маңызды бағыттардың бірі болып табылады, себебі цифрлық ресурстар оқу процесін жандандырып, оны қолжетімді етеді. Электрондық оқулықтар, интерактивті тапсырмалар, бейнематериалдар оқушылардың қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Мұғалім бұл құралдарды мақсатты түрде қолдануы тиіс. Әсіресе ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылар үшін арнайы бағдарламалар тиімді болуы мүмкін. Цифрлық технологиялар арқылы оқушылар өз бетімен білім алуға мүмкіндік алады. Бұл олардың дербестігін арттырады. Мұғалім технологияларды қолдану барысында олардың педагогикалық мақсатқа сәйкестігін ескеруі қажет. Тек технологияны қолдану жеткіліксіз, оны дұрыс ұйымдастыру маңызды. Инклюзивті ортада цифрлық ресурстар оқушылардың білім алу мүмкіндігін кеңейтеді. Бұл білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді. Оқу процесінде технологияларды тиімді қолдану мұғалімнің кәсіби деңгейін көрсетеді.

Инклюзивті білім беру жағдайында ата-анамен байланыс орнату да ерекше маңызды, өйткені оқушының дамуы тек мектеппен шектелмейді, ол отбасы тәрбиесімен тығыз байланысты. Мұғалім ата-анамен тұрақты байланыста болып, оқушының жетістіктері мен қиындықтары туралы ақпарат алмасуы тиіс. Бұл оқушыға кешенді қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Ата-ананың оқу процесіне қатысуы оқушының мотивациясын арттырады. Мұғалім ата-аналарға әдістемелік кеңестер беру арқылы олардың педагогикалық сауаттылығын арттыра алады. Бұл өз кезегінде оқушының дамуына оң әсер етеді. Инклюзивті білім беру жағдайында ата-ана, мұғалім және оқушы арасындағы ынтымақтастық маңызды. Мұндай ынтымақтастық оқыту процесінің тиімділігін арттырады. Оқушы өзін қолдауда екенін сезінеді. Бұл оның психологиялық жағдайына оң әсер етеді. Сондықтан ата-анамен жұмыс жүйелі түрде жүргізілуі тиіс.

Инклюзивті білім беру кеңістігінде қазақ тілі мен әдебиетін оқыту тек пәндік білім берумен шектелмейтінін түсіну қажет, өйткені бұл үдеріс тұлғаның жан-жақты дамуына бағытталған күрделі әрі көпқырлы жүйе ретінде қарастырылады, осы тұрғыда мұғалімнің әрбір әрекеті оқушының жеке мүмкіндіктерін ашуға, оның ішкі әлеуетін дамытуға бағытталуы тиіс, сонымен қатар оқыту мазмұны ұлттық құндылықтармен сабақтасып, оқушының мәдени сәйкестігін қалыптастыруға қызмет етуі қажет, өйткені тіл арқылы адам өзінің тарихи тамырын, рухани негізін таниды. Инклюзивті сыныптағы әрбір оқушының оқу жетістігі тек академиялық көрсеткіштермен өлшенбейді, ол оның әлеуметтік бейімделуімен, өзіндік пікір қалыптастыруымен, қарым-қатынас дағдыларымен тығыз байланысты, сондықтан мұғалім бағалау жүйесінде осы аспектілерді ескеруге тиіс, бұл әдіс оқушының жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді. Оқыту барысында қолданылатын әдістер мен тәсілдер оқушылардың қызығушылығын оятып қана қоймай, олардың белсенді қатысуына мүмкіндік беретіндей құрылуы қажет, өйткені пассивті қабылдау арқылы алынған білім ұзақ мерзімді нәтиже бермейді, ал белсенді әрекетке негізделген оқу танымдық процестерді жандандырады. Мұғалім сабақ барысында әртүрлі педагогикалық стратегияларды қолдана отырып,

оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға ерекше назар аударуы тиіс, бұл олардың болашақта өзіндік шешім қабылдай алатын тұлға ретінде қалыптасуына негіз болады. Инклюзивті ортада оқыту барысында тілдік кедергілерді жою маңызды міндеттердің бірі болып табылады, өйткені кейбір оқушылар үшін тілдік материалды меңгеру қосымша қиындықтар туғызуы мүмкін, сондықтан мұғалім түсіндіру тәсілдерін барынша қарапайым әрі түсінікті етіп ұйымдастыруы қажет. Әдеби мәтіндерді талдау барысында оқушылардың эмоционалдық қабылдауын ескеру де маңызды, себебі әрбір оқушы мәтінді өзінше түсінеді, осы ерекшелікті ескеру арқылы мұғалім оқыту процесін тиімді ұйымдастыра алады. Инклюзивті білім беру жағдайында оқу процесінің табысты болуы мұғалімнің кәсіби икемділігіне байланысты, өйткені ол әртүрлі жағдайларда дұрыс шешім қабылдай білуі тиіс. Бұл ретте педагогтың үздіксіз кәсіби дамуы маңызды, себебі білім беру саласындағы өзгерістерге бейімделу қажеттілігі туындайды. Оқушылардың оқу жетістіктерін арттыру үшін мұғалім үнемі жаңа әдістерді іздестіріп, оларды тәжірибеде қолдануы қажет. Инклюзивті білім беру жүйесі тек оқыту әдістерін ғана емес, жалпы педагогикалық ойлауды өзгертуді талап етеді, бұл өзгеріс білім беру сапасын арттыруға бағытталған.

Қорытындылай келе инклюзивті білім беру жағдайында қазақ тілі мен әдебиетін оқыту күрделі әрі жауапты үдеріс болып табылады, өйткені ол тек білім берумен шектелмей, оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз етуге бағытталған, осы тұрғыда мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен педагогикалық құзыреттілігі шешуші рөл атқарады, себебі әрбір оқушының білім алу мүмкіндігін тең дәрежеде қамтамасыз ету үшін оқыту мазмұны мен әдістері икемді әрі бейімделген болуы қажет, сонымен бірге оқу процесі оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылған жағдайда ғана тиімді нәтиже береді. Инклюзивті білім беру жүйесінде қолданылатын әдіс-тәсілдердің тиімділігі олардың ғылыми негізделуімен және практикалық қолданылуымен анықталады, сондықтан мұғалім үнемі кәсіби дамуға ұмтылып, жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруі тиіс, бұл өз кезегінде білім беру сапасын арттыруға ықпал етеді, сондай-ақ оқушылардың оқу мотивациясын арттыру, олардың белсенділігін дамыту, шығармашылық қабілеттерін жетілдіру бағытында жүйелі жұмыс жүргізу маңызды, өйткені бұл факторлар білім беру нәтижесіне тікелей әсер етеді, нәтижесінде инклюзивті білім беру жүйесі қоғамның әрбір мүшесіне тең мүмкіндік беретін тиімді механизмге айналады.

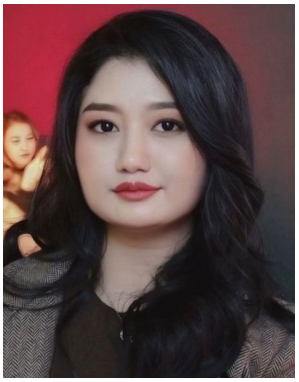
Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Инклюзивті білім беру мазмұны және әдістемесі: оқу құралы / М.П. Оспанбаева. – Алматы: «ӨРЛЕУ» Біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ филиалы, 2019. – 232 бет

2. Айдарбекова А.А., Ермекбаева Л.К., Дербисалова Г.С., Самигулина З.Р. Формирование социальной компетентности детей с ограниченными возможностями, обучающихся в инклюзивной (интегрированной) средеhttp://special-edu.kz/

3. Ибраев М.У. Региональная модель взаимодействия различных структур по внедрению инклюзивного образования «Открытая школа», № 03 (144), март 2015. http://www.open-school.kz/

Үсен Перизат Ержанқызы, ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-модератор,
2 курс магистранты
Ғылыми жетекшісі: **Макашева Айжан Прмаганбетовна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, «Шетел тілдері және аударма» кафедрасының аға оқытушысы
№282 мектеп-лицей, Қорқыт ата университеті-шет тілдері мамандарын даярлау
Қызылорда облысы, Қызылорда қаласы

EFFECTIVE USE OF INTERACTIVE TEACHING METHODS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS

Annotation. The present article examines the effective use of interactive teaching methods in English language lessons, emphasizing their pedagogical value in fostering communicative competence, critical thinking, and learner autonomy. It explores the theoretical foundations and practical applications of interactive approaches within modern educational contexts, highlighting their role in transforming traditional teacher-centered instruction into dynamic, student-centered learning environments. Special attention is paid to the integration of innovative strategies, collaborative techniques, and digital tools that enhance engagement and motivation among learners. The article also reflects on the challenges faced by educators in implementing interactive methodologies and proposes practical solutions grounded in contemporary educational research and classroom experience.

Keywords: interactive teaching methods, English language teaching, communicative competence, student-centered learning, critical thinking, collaborative learning, educational innovation, digital tools, pedagogy

The modern educational landscape increasingly demands a transformation of traditional pedagogical approaches, particularly in the field of English language teaching, where the development of communicative competence stands as a primary objective. In this context, interactive teaching methods emerge not merely as supplementary techniques but as essential components of an effective instructional strategy that aligns with the cognitive and social needs of contemporary learners. The shift from passive reception of information to active participation in the learning process necessitates a reconsideration of the teacher's role, which evolves from a transmitter of knowledge into a facilitator of meaningful interaction. This transformation is driven by the recognition that language acquisition is inherently a social phenomenon, requiring learners to engage in authentic communication that mirrors real-life situations. Interactive methods, therefore, provide opportunities for students to practice language skills in contexts that are both relevant and engaging, fostering a deeper understanding of linguistic structures and their practical applications. Such approaches encourage learners to express their thoughts, negotiate meaning, and collaborate with peers, thereby enhancing not only their linguistic abilities but also their confidence and autonomy.

The theoretical underpinnings of interactive teaching methods can be traced to constructivist and socio-cultural learning theories, which emphasize the active role of the learner in constructing knowledge through interaction with others and the environment. These theories suggest that learning

occurs most effectively when students are involved in tasks that require them to apply their knowledge, reflect on their experiences, and engage in dialogue with their peers. Within the framework of English language teaching, this translates into the use of activities such as role-plays, discussions, problem-solving tasks, and project-based learning, all of which promote active engagement and meaningful communication. The significance of these methods lies in their ability to create a learning environment that supports the development of higher-order thinking skills, including analysis, synthesis, and evaluation. By participating in interactive tasks, students are encouraged to think critically about the language they use and the messages they convey, leading to a more profound and nuanced understanding of the target language.

In practical terms, the implementation of interactive teaching methods requires careful planning and a thorough understanding of the learners' needs, interests, and proficiency levels. Teachers must design activities that are not only linguistically appropriate but also cognitively challenging and contextually relevant. This involves selecting topics that resonate with students' experiences, incorporating authentic materials, and creating tasks that require collaboration and problem-solving. The use of pair and group work is particularly effective in promoting interaction, as it allows students to engage in dialogue, exchange ideas, and support each other's learning. Furthermore, the integration of technology into the classroom opens new possibilities for interactive learning, enabling students to access a wide range of resources and participate in virtual communication with speakers of the target language. Digital platforms, multimedia tools, and online collaborative environments can significantly enhance the interactivity of English language lessons, making them more engaging and accessible.

Despite the evident advantages of interactive teaching methods, their successful implementation is not without challenges, as teachers often encounter constraints related to time, resources, and classroom management. Large class sizes, limited access to technological tools, and varying levels of student motivation can hinder the effectiveness of interactive activities, requiring educators to adopt flexible and adaptive strategies. One of the key challenges lies in maintaining a balance between structured instruction and open-ended interaction, ensuring that students receive sufficient guidance while also having the freedom to explore and experiment with the language. Additionally, teachers must be prepared to address the diverse needs of learners, providing differentiated support and scaffolding to facilitate participation and comprehension. This necessitates ongoing professional development and a willingness to experiment with new approaches, reflecting on their effectiveness and making adjustments as needed.

An essential aspect of interactive teaching is the creation of a supportive and inclusive classroom environment in which students feel comfortable expressing themselves and taking risks. This involves establishing clear expectations, fostering mutual respect, and encouraging a positive attitude toward learning. Teachers play a crucial role in modeling effective communication and providing constructive feedback that guides students' development without discouraging their efforts. The use of formative assessment techniques, such as peer evaluation and self-reflection, further enhances the interactive nature of the learning process, enabling students to take ownership of their progress and identify areas for improvement. Through continuous interaction and reflection, learners develop not only their language skills but also their ability to collaborate, think critically, and adapt to new situations.

The integration of interactive methods into English language lessons also contributes to the development of cultural awareness and intercultural competence, which are increasingly important in a globalized world. By engaging in activities that involve diverse perspectives and real-world contexts, students gain insights into different cultures and ways of thinking, broadening their horizons and fostering empathy. This aspect of language learning is particularly significant, as it prepares students to communicate effectively in multicultural environments and to navigate the complexities of global communication. Interactive tasks that involve authentic materials, such as videos, articles, and online discussions, provide valuable opportunities for students to explore cultural nuances and develop a more comprehensive understanding of the language.

Furthermore, the effectiveness of interactive teaching methods is closely linked to the teacher's ability to create meaningful connections between the content and the learners' personal experiences. When students perceive the relevance of what they are learning, they are more likely to engage actively and invest effort in the learning process. This requires teachers to adopt a learner-centered approach that prioritizes students' interests, goals, and backgrounds, integrating these elements into the design of instructional activities. By doing so, educators can create a learning environment that is both motivating and meaningful, encouraging students to take an active role in their own development. The use of real-life scenarios, problem-based tasks, and collaborative projects can significantly enhance the authenticity and relevance of English language lessons, making them more effective and enjoyable.

In addition to fostering linguistic and cognitive development, interactive teaching methods also play a crucial role in enhancing students' social and emotional skills. Through collaboration and communication, learners develop the ability to work effectively in teams, resolve conflicts, and express their ideas clearly and respectfully. These skills are essential not only for academic success but also for personal and professional development, highlighting the broader impact of interactive approaches in education. By creating opportunities for meaningful interaction, teachers can help students build confidence, develop a sense of responsibility, and cultivate a positive attitude toward learning. This holistic approach to education aligns with the goals of modern pedagogy, which emphasize the development of well-rounded individuals capable of adapting to the challenges of an ever-changing world.

Particular attention must be paid to the stages preceding the conclusion, where the synthesis of theoretical insights and practical experiences becomes especially significant, as it is precisely at this point that the effectiveness of interactive teaching methods can be evaluated in a comprehensive and reflective manner. The accumulated evidence from classroom practice demonstrates that students who are consistently engaged in interactive activities exhibit higher levels of motivation, improved language proficiency, and greater confidence in their communicative abilities, which in turn contributes to a more positive and productive learning environment. The dynamic nature of interactive methods allows for continuous adaptation and innovation, enabling teachers to respond to the evolving needs of their students and to incorporate new ideas and technologies into their practice. This adaptability is particularly important in the context of English language teaching, where the diversity of learners and the complexity of linguistic and cultural factors require a flexible and responsive approach.

Equally important is the recognition that the successful implementation of interactive teaching methods depends not only on the strategies employed but also on the teacher's professional competence and reflective practice, as educators must continuously evaluate their methods, seek feedback, and engage in professional development to enhance their effectiveness. The ability to critically analyze one's own teaching and to make informed decisions based on evidence and experience is a key factor in achieving sustainable improvement in educational outcomes. By embracing a reflective and innovative mindset, teachers can create a learning environment that is both challenging and supportive, encouraging students to reach their full potential and to develop the skills necessary for lifelong learning. The integration of interactive methods into English language lessons thus represents not only a pedagogical choice but also a commitment to excellence in education, reflecting a deep understanding of the principles and practices that underpin effective teaching and learning.

In conclusion, the effective use of interactive teaching methods in English language lessons represents a significant advancement in modern pedagogy, offering numerous benefits for both students and teachers. By promoting active engagement, meaningful communication, and collaborative learning, these methods contribute to the development of linguistic, cognitive, and social skills that are essential for success in a globalized world. Despite the challenges associated with their implementation, the potential of interactive approaches to transform the learning experience is undeniable, making them an indispensable component of contemporary education. Through continuous reflection, innovation, and professional development, teachers can harness the power of

interactive methods to create dynamic and effective learning environments that inspire and empower their students.

References

1. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.

2. Dudeney G., Hockly N. How to Teach English with Technology. – Harlow: Pearson Longman, 2007. – 192 p.

3. Khalid F.K., Othman M.N.A., Hamidun N., Othman N.F. Enhancing Student Engagement in English Language Teaching and Learning: A Systematic Literature Review of Interactive and Technology-Integrated Approaches // MySitasi Journal. – 2025.

Еркін Толғанай Бақытқызы, Есқабыл Аяна Әділбекқызы, Кемал Еркежан
Филология факультетінің 1-курс студенттері
Жетекші: **Қозыбақова Ф.А.** Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті тарих факультетінің Қазақстан тарихы кафедрасының профессоры
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті
Алматы қаласы

ӨШПЕС ЕСІМ: ҰРПАҚ ЖАДЫНДАҒЫ ЕРЛІК

Сұрапыл соғыс…

Адамзат тарихындағы ең ауыр кезеңдердің бірі осы. Ол талай жанның балалығын ұрлап, жастығын жалмап, мыңдаған тағдырды тас-талқан етті. Бірақ сол қиын-қыстау заманда елін, жерін қорғау үшін жанын шүберекке түйген ержүрек азаматтар болды. Солардың бірі – соғыс ардагері, тағдыры тағылымға толы Сәметеев Нығметжан атамыз.

Нығметжан атамыз 1924 жылы қарапайым отбасында дүние есігін ашқан. Тағдыр оны ерте есейтті. Бар-жоғы 16 жасында әскер қатарына шақырылып, арада көп өтпей сұм соғыстың бел ортасына түседі. 1941 жылдың тамыз айында майданға аттанған жас жігіт Ленинград

майданында, Карельский бағытында артиллерия оқтаушысы болып шайқасқа кіреді. Алғашқы ұрыстардың өзінде-ақ ол соғыстың ащы шындығын сезінеді. Қан майданда ауыр жарақат алып, емханада ұзақ уақыт емделеді. Бірақ қайсар рух оны қайтадан майданға жетелейді. Жазылып шыққан соң, Сталинград шайқасына қатысып, бөлімше командирі, кейін взвод командирі дәрежесіне дейін көтеріледі. Бұл – кез келген жауынгердің маңдайына жазыла бермейтін ерлік жолы.

Сталинградтағы қиян-кескі ұрыстардың бірінде Нығметжан атамыз жау офицерін тұтқындап, аса маңызды құжаттарды қолға түсіреді. Осы ерлігі үшін ол «Қызыл Жұлдыз» орденімен және «Ерлігі үшін» медалімен марапатталады. Бұл – оның батылдығы мен Отан алдындағы адалдығының айқын дәлелі.

Алайда соғыс оның денсаулығына ауыр із қалдырды. Тағы бір шайқаста қатты жараланып, Архангельск қаласында ем алады. Кейін офицерлік курсты аяқтап, майданға аға лейтенант ретінде қайта оралады. Ол Еуропа елдерін азат ету жолында да ерлік көрсетіп, Жеңіс күнін Чехословакияда қарсы алады.

Соғыс аяқталғаннан кейін де оның қызметі жалғасып, Германияның Варнсдорф қаласында комендант болып тағайындалады. Алайда денсаулығына байланысты елге оралуға мәжбүр болады. Елге қайтар жолда болған бір оқиға оның өміріндегі ерекше естелікке айналды: пойыздан су ішуге түсіп, барлық құжаттары салынған офицерлік сөмкесін ұмытып кетеді. Бірақ ол үшін ең бастысы аман-есен туған жеріне жету еді.

Нығметжан атамыздың отбасы да соғыстың ауыр зардабын тартты. Бір әулеттен жеті бірдей азамат майданға аттанған. Олардың үшеуі хабарсыз кетсе, төртеуі ғана елге оралады. Бұл – соғыстың әр шаңыраққа салған қайғысының бір көрінісі ғана.

Соғыстан кейінгі өмірінде де атамыз ел игілігі үшін аянбай тер төкті. Алматыдағы заңгерлер мектебін тәмамдап, Жарма ауданында судья қызметін атқарды. Кейін ауыл шаруашылығы саласында еңбек етіп, елдің дамуына өз үлесін қосты. Ол тек майдан даласында емес, бейбіт өмірде де нағыз еңбек адамы болған. Өмір жолы өнегеге толы ардагер тек ерлігімен емес, адамгершілігімен де ерекшеленді.

Ұрпақтарына әрдайым: «Мен көрген сұм соғысты сендер көрмеңдер. Ерлікті бейбіт өмірде біліммен, еңбекпен көрсетіңдер» – деп өсиет айтып отырған. Оның шаңырағы үлкен әулетке айналды. Жиені Кусаинова Эльмира: «Соғыстан кейінгі халық шаруашылығын қалпына келтіру ісінде де менің атам алдыңғы шепте болды. Еліне келгеннен кейін білімін жетілдіру үшін Алматы қаласындағы заңгерлер мектебіне оқуға түсіп, оны үздіктердің қатарында тәмамдайды. Әжем Күлшіман екеуі 8 бала, 26 немере, 10 шөберені өсіріп, тәрбиелеп, бақытты отбасының алтын діңгегі болған. Әрине, мен үшін бұл үлкен мақтаныш әрі қуаныш, әркімнің басына қона бермейтін шынайы бақыт деп ойлаймын», – деп ойын ортаға салды. Балалар, немерелер, шөберелер – барлығы сол кісінің тәлім-тәрбиесін көріп өсті. Ол – отбасының ғана емес, тұтас ұрпақтың тірегі, рухани ұстазы болды.

Өкінішке қарай, 2015 жылы ардагер өмірден өтті. Бірақ оның есімі мен ерлігі ешқашан ұмытылмайды. Өйткені мұндай тұлғалар – тарихтың тірі шежіресі, ел жадындағы мәңгілік естелік.

Бүгінгі бейбіт өмір – сол кісілердің жанқияр ерлігінің жемісі. Сондықтан біз үшін ең үлкен міндет – олардың ерлігін ұмытпай, кейінгі ұрпаққа жеткізу. Нығметжан атамыздың өмірі – тек бір адамның тағдыры емес. Ол – тұтас бір дәуірдің айнасы, ерліктің символы, ұрпаққа үлгі болатын тағылымды жол.

Айтуғанова Айзада, Мизамхан Жасия, Сұлтанғали Ақназ, Насанбай Ақниет
Филология факультетінің 1-курс студенттері
Жетекші: **Қозыбақова Ф.А.** Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті тарих факультетінің Қазақстан тарихы кафедрасының профессоры
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті
Алматы қаласы

ӨМІР ЖОЛЫ - КҮРЕСКЕ ТОЛҒАН ТАҒДЫР

Қазақ халқының тарихында XX ғасырдың алғашқы жартысы аса күрделі, қайшылыққа толы кезең болды. Бұл уақыт елдің саяси, әлеуметтік және рухани өмірінде үлкен өзгерістер әкелді. Алайда осы өзгерістермен бірге халық басына ауыр нәубет — саяси қуғын-сүргін де келді. Кеңестік тоталитарлық жүйе ұлттық сананы оятқан, ел тәуелсіздігін аңсаған зиялы қауымды құдалап, олардың көзін жоюға бағытталған саясат жүргізді. Осындай зұлмат кезеңнің құрбаны болған ірі тұлғалардың бірі — қазақтың көрнекті ақыны, ағартушы, педагог Мағжан Жұмабаев еді.Мағжан Жұмабаев 1893 жылы қазіргі Солтүстік Қазақстан облысында дүниеге келген. Ол жастайынан зерек, алғыр болып өсіп, білімге ерекше құштарлық танытты. Алғаш ауыл молдасынан сауат ашып, кейін Қызылжардағы медреседе білім алады. Одан әрі Уфа қаласындағы «Ғалия» медресесінде оқып, шығыс әдебиетімен терең танысады. Сонымен қатар орыс және еуропа әдебиетін де меңгереді. Осы білімнің арқасында Мағжан дүниетанымы кең, ойы терең, заманауи көзқарастағы тұлға болып қалыптасты.

Мағжанның шығармашылық жолы қазақ халқының ұлттық ояну дәуірімен тұспа-тұс келді. Бұл кезеңде қазақ зиялылары елдің болашағы үшін күресіп, халықты білімге, бірлікке, тәуелсіздікке шақырды. Ақын да осы ағымның бел ортасында болды. Оның өлеңдерінде туған жерге деген сүйіспеншілік, халық тағдырына алаңдаушылық, азаттық идеясы айқын көрінеді. Мағжан поэзиясының басты ерекшелігі — оның терең лиризмі, көркемдік шеберлігі және ұлттық рухтың биіктігі.

Ақынның «Мен жастарға сенемін», «Түркістан», «Батыр Баян» сияқты шығармалары халық арасында кеңінен танылды. Бұл туындыларда Мағжан ұлттың өткенін дәріптеп қана қоймай, болашағына сеніммен қарады. Әсіресе жастарға үлкен үміт артты. Оның ойынша, елдің ертеңі білімді, рухы мықты жастардың қолында болуы тиіс. Осы арқылы ол қазақ қоғамында жаңғыру мен дамудың идеясын насихаттады.

Алайда Мағжанның осындай ұлттық бағыттағы көзқарастары кеңестік билікке ұнамады. 1920–1930 жылдары Кеңес Одағында тоталитарлық жүйе күшейіп, барлық сала қатаң бақылауға алынды. Әсіресе ұлттық интеллигенция өкілдері «сенімсіз» деп танылып, құдалауға ұшырады. Мағжан Жұмабаев та «ұлтшыл», «халық жауы» деген жалған айыптармен бірнеше рет тұтқындалды.

1929 жылы ол алғаш рет тұтқындалып, ұзақ жылдарға сотталды. Түрмеде отырған жылдары ақын үлкен рухани қиындықтарды бастан кешірді. Бірақ соған қарамастан, ол өзінің ішкі сенімін, шығармашылық рухын жоғалтпауға тырысты. Бұл кезең — оның өміріндегі ең ауыр, ең қиын жылдар болды. Ақын тек физикалық емес, рухани қысымға да ұшырады.

1936 жылы белгілі жазушы Максим Горькийдің араласуымен Мағжан босатылып, елге оралады. Алайда оның бостандықтағы өмірі ұзаққа созылмады. Кеңестік жүйе бұрынғы айыптарын ұмытқан жоқ. 1937 жылы басталған жаппай саяси репрессия кезінде Мағжан қайтадан тұтқындалып, бұл жолы аса ауыр жазаға кесілді.1938 жылы Мағжан Жұмабаев ату жазасына кесілді. Оның өмірі осылайша қайғылы аяқталды. Ақын ешқандай нақты дәлелсіз, жалған айыптар негізінде жазықсыз жазаға тартылды. Бұл — сол кезеңдегі тоталитарлық жүйенің қатыгездігін, адам тағдырына деген немқұрайдылығын көрсететін айқын мысал.

Мағжанның қазасы — тек бір адамның өлімі емес, бүкіл қазақ халқының рухани әлеміне тиген ауыр соққы болды. Оның шығармаларына тыйым салынып, есімі ұзақ жылдар бойы аталмай келді. Кеңестік идеология оның мұрасын «зиянды» деп танып, халықтан жасыруға тырысты. Бұл — рухани мұраны жоюға бағытталған саясаттың бір көрінісі еді.Сонымен қатар Мағжан жалғыз емес еді. Сол кезеңде қазақтың көптеген зиялы азаматтары қуғын-сүргінге ұшырады. Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатұлы, Жүсіпбек Аймауытов сияқты ірі тұлғалар да осы зұлматтың құрбаны болды. Бұл — қазақ халқының ең озық ойлы, білімді, елін сүйген азаматтарынан айырылған трагедиялы кезең еді.

Кеңестік қуғын-сүргіннің негізгі мақсаты — халықтың ұлттық санасын әлсірету, тәуелсіздік идеясын жою, қоғамды толық бақылауда ұстау болды. Осындай саясаттың салдарынан халық өз көшбасшыларынан, рухани тіректерінен айырылды. Бұл қазақ қоғамының дамуына ұзақ уақыт кері әсерін тигізді.

Алайда уақыт өте келе тарихи әділеттілік орнай бастады. Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін, Қазақстан тәуелсіздік алған соң, Мағжан Жұмабаевтың есімі халқына қайта оралды. Оның шығармалары қайта басылып, әдебиеттегі орны лайықты бағасын алды. Бүгінде Мағжан — қазақ әдебиетінің классигі, ұлт мақтанышы ретінде танылып отыр.Мағжан шығармалары қазіргі таңда да өзектілігін жоғалтқан жоқ. Оның өлеңдері жастарды елін сүюге, білім алуға, рухани биік болуға шақырады. Ақынның «Мен жастарға сенемін» деген сөзі бүгінгі ұрпақ үшін үлкен мотивация, сенім көзі болып табылады. Бұл — тек поэтикалық жол емес, ұлт болашағына деген шынайы сенімнің көрінісі.

Мағжан Жұмабаевтың өмір жолы — күреске толы тағдыр. Ол өз халқы үшін қызмет етті, шындықты айтты, ұлттық мүддені қорғады. Бірақ дәл осы қасиеттері оны қуғын-сүргіннің құрбанына айналдырды. Соған қарамастан, оның рухы сынған жоқ, мұрасы жойылған жоқ. Керісінше, уақыт өткен сайын оның құндылығы арта түсті.

Бүгінгі күні Мағжан Жұмабаевтың есімі тәуелсіз Қазақстанның рухани символдарының біріне айналды. Оның өмірі мен шығармашылығы жастарға үлгі, елге қызмет етудің, адалдықтың, батылдықтың үлгісі болып табылады. Ақынның тағдыры бізге өткенді ұмытпау, тарихтан сабақ алу қажеттігін көрсетеді.

Қорытындылай келе, Мағжан Жұмабаев — тек ұлы ақын ғана емес, қуғын-сүргіннің құрбаны болған тарихи тұлға. Оның өмірі — әділетсіздікке қарсы күрестің, рухани беріктіктің, ұлттық сананың символы. Бүгінгі ұрпақ үшін Мағжан мұрасы — баға жетпес қазына, ал оның тағдыры — үлкен тарихи сабақ. Сондықтан біз оның есімін құрметтеп, шығармаларын оқып, оның армандаған тәуелсіз, білімді, рухы биік қоғамын құруға ұмтылуымыз керек.

Абжал Аяжан Алауқызы
1-курс магистратура студенті
Ғылыми жетекшісі: Нигметова Гулмира Нагимовна
Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті
Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы

ПӘНДЕР ИНТЕГРАЦИЯСЫ ЖӘНЕ КІРІКТІРІЛГЕН ОҚЫТУДЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТИІМДІЛІГІ

Аннотация. Мақалада жобалық оқыту технологиясы негізінде математика және физика пәндерін кіріктіріп оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады. Пәндер интеграциясының теориялық тұжырымдамасы, білім беру жүйесіндегі тиімділігі және практикалық іске асыру жолдары жан-жақты талданады. Сонымен қатар, кіріктірілген оқытудың қазіргі білім беру үдерісіндегі рөлі мен оның оқыту сапасын арттырудағы мүмкіндіктері сипатталады. Кіріктірілген оқытудың оқушылардың функционалдық сауаттылығын, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін және пәнаралық байланысты түсіну деңгейін арттыруға ықпал ететіні теориялық тұрғыдан негізделеді.

Түйін сөздер: жобалық оқыту, пәндер интеграциясы, кіріктірілген оқыту, математика, физика, пәнаралық байланыс, STEM-білім беру.

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі жылдам өзгеріп жатқан әлем талаптарына сай дамуды қажет етеді. XXI ғасырдың жаһандану үдерісінде оқушылардан тек жеке пәндерді меңгеру ғана емес, білімдерін жан-жақты қолдана білу, пәнаралық байланысты ұғыну және күрделі мәселелерді шешу дағдылары талап етіледі. Бұл тренд ЮНЕСКО-ның «Білім беру 2030» бағдарламасында және PISA зерттеулерінде айқын көрінеді, онда функционалдық сауаттылық пен сыни ойлау басымдыққа ие. Осыған байланысты математика мен физика пәндерін кіріктіріп оқыту мәселесі бүгінде педагогикалық ғылымның өзекті бағыттарының біріне айналды. Математика — физиканың тілі, ал физика — математикалық заңдардың табиғаттағы көрінісі. Бұл екі ғылымның органикалық бірлігі ежелден белгілі болса да, оларды оқу үдерісінде жеке-жеке оқыту практикасы күні бүгінге дейін басым болып отыр. Мұның салдарынан оқушылар математикалық формулалардың физикадағы мағынасын түсінбейді, физикалық заңдарды математикалық тілде дұрыс сипаттай алмайды. Мысалы, Ньютон заңдарын оқу кезінде векторлық қосындыны немесе дифференциалдық теңдеулерді механикалық есептеулерден бөлек қарастыру білімнің фрагменттелуіне әкеледі. Бұл мәселе оқушылардың абстрактілі ойлауын тежейді және қолданбалы білім қалыптастыруды қиындатады. Қазақстандық білім беру контекстінде бұл проблема айқындала түседі. «Мәні бар білім беру» бағдарламасы мен Назарбаев Зияткерлік мектептерінің тәжірибесі пәндерді біріктірудің қажеттілігін растайды. Дегенмен, жалпы орта білім беру жүйесінде дәстүрлі сабақ моделі басым, бұл ҰБТ нәтижелерінде пәнаралық байланыстың жетіспеушілігін көрсетеді. Сондықтан, жаңа технологияларды енгізу – білім сапасын арттырудың кілті.

Жобалық оқыту технологиясы (Project-Based Learning — PBL) — бұл мәселені шешуге бағытталған, оқушының белсенді іс-әрекетін қамтамасыз ететін заманауи педагогикалық технология. Джон Дьюидің «істеу арқылы үйрену» принципіне негізделген PBL оқушыларды нақты мәселелерді шешу арқылы білімді өз бетінше құрастыруға тартады. Осы технологияның математика мен физика пәндерін кіріктіріп оқытумен ұштасуы ерекше педагогикалық потенциалға ие. Жобалық формат физикалық эксперименттерді математикалық модельдеумен біріктіріп, STEM білім берудің негізін қалайды.

Зерттеудің өзектілігі PBL-дың теориялық базасын тереңдетумен қатар, оны математика-физика интеграциясына бейімдеудің әдістемелік жолдарын ұсынуда. Бұл тәсіл оқушылардың

функционалдық сауаттылығын, шығармашылық қабілетін және жұмыс нарығының талаптарына дайындығын күшейтеді.

Зерттеу мақсаты: жобалық оқыту технологиясы негізінде математика және физика пәндерін кіріктіріп оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздерін анықтау және білім берудегі тиімділігін негіздеу.

Міндеттері: интеграция теориясын талдау, PBL ерекшеліктерін зерттеу, әдістемелік модельдер ұсыну, практикалық үлгілер әзірлеу.

1. Пәндер интеграциясы ұғымы және оның білім беру жүйесіндегі орны

«Интеграция» (лат. integratio — қалпына келтіру, толықтыру) ұғымы педагогикада оқу пәндерінің мазмұны мен оқыту үдерісінің бірігуін, байланысуын білдіреді. Педагогикалық интеграцияны зерттеген В.С. Безрукова (1990) оны «білім берудің жүйелілік принципінің жоғары деңгейдегі көрінісі» деп анықтайды, ал И.Г. Эрентраут (1985) интеграцияны «пәндік білімнің синтезі арқылы оқушының тұтас ойлауын қалыптастыру» құралы ретінде қарастырады. М.Н. Берулава (1993) еңбегінде интеграцияны білім мазмұнындағы қайталануды азайтып, тереңдікті арттыратын механизм деп тұжырымдайды.

Қазақстандық ғалымдар да бұл мәселені терең зерттеген. Мысалы, Г.С. Әбдіғалиева (2018) интеграцияны «ұлттық білім моделінің инновациялық элементі» деп бағалайды, ал М.Қ. Нұрмаханова (2020) оны STEM білім берудің негізі ретінде талқылайды. Бұл көзқарастар білім берудің парадигмалық ауысуын көрсетеді: фрагментті оқудан жүйелі, интердисциплинарлық тәсілге өту.

Пәндер интеграциясының үш деңгейі бөлініп көрсетіледі (Безрукова, 1990):

- Пәнішілік интеграция — бір пән шеңберіндегі тақырыптар мен бөлімдер арасындағы байланыс (мысалы, алгебрадағы теңдеулер мен функциялар);
- Пәнаралық интеграция — екі немесе одан да көп пәндер мазмұнының байланысы (математика-физика);
- Транспәндік интеграция — оқу пәндері шеңберінен шыққан кешенді білімнің қалыптасуы (ғылым, өнер, технология).

Математика мен физиканы кіріктіріп оқыту пәнаралық интеграцияның классикалық үлгісі болып табылады. Бұл интеграцияның негізінде ортақ математикалық аппарат, физикалық заңдардың математикалық формасы және екі пәннің тарихи дамуының бірлігі жатыр. И. Ньютон, Дж. Максвелл сияқты ғалымдардың еңбектері математиканың физикасыз дамымайтынын дәлелдейді. Қазіргі кванттық механика мен релятивистік физикада да математикалық модельдеу басым рөл атқарады (Хуторской, 2007). Математика мен физика пәндерінің арасындағы мазмұндық байланыс өте тереңде жатыр. Тарихи тұрғыдан алғанда, дифференциалдық және интегралдық есептеу, векторлар теориясы, дифференциалдық теңдеулер — бұлардың барлығы физикалық мәселелерді шешу қажеттілігінен туындаған математикалық аппараттар (Куртц, 2015). Мектеп бағдарламасы деңгейінде математика мен физиканың байланысы келесі бағыттарда байқалады:

- Алгебра және физика: кинематикалық теңдеулер, Ом заңы, термодинамика теңдеулері;
- Геометрия және физика: вектор операциялары, оптика заңдары, толқын теориясы;
- Тригонометрия және физика: тербелмелі қозғалыс, гармоникалық тербелістер;
- Функциялар теориясы және физика: қозғалыс графиктері, физикалық шамалардың тәуелділіктері;
- Ықтималдықтар теориясы және физика: кванттық механика, статистикалық физика.

Бұл байланыстарды А.В. Хуторской (2007) «табиғи симбиоз» деп атайды, өйткені физика математиканың қолданылу алаңы, ал математика физиканың дәлдігін қамтамасыз етеді. Қазақстандық оқу бағдарламаларында (2016 жылғы жаңарту) бұл байланыстарды күшейту ұсынылады, бірақ практикада әлі толық жүзеге аспаған (ҚР БҒМ, 2024). Интеграция білімнің тиімділігін арттырып, оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытады.

2. Кіріктірілген оқытудың тиімділігі және халықаралық зерттеулер талдауы

Жобалық оқыту технологиясының (PBL) тарихи негіздері Джон Дьюидің «оқу — жасау арқылы» (learning by doing) принципінен бастау алады. В.Х. Килпатрик бұл идеяны жүйелеп, жобалық оқытудың алғашқы тұжырымдамасын құрды. Заманауи зерттеушілер PBL-ды конструктивистік теорияның (Выготский, Пиаже) практикалық көрінісі ретінде қарастырады. Оқушы білімді дайын күйде қабылдамай, өз әрекеті арқылы құрастырады. 2010 жылдан кейінгі зерттеулер PBL тиімділігін растайды:

- Krajcik J.S., Shin N. "Project-Based Learning in the Science Classroom" (2014) – STEM пәндерінде PBL білім сақтауын күшейтеді.
- OECD. "PISA 2015 Results (Volume V): Collaborative Problem Solving" (2018) – пәнаралық жобалар сауаттылықты арттырады.
- Larson L.C., Miller T.N. "21st Century Skills through Project-Based Learning" (2018) – сыни ойлауды дамытады.

Қазақстандық ғалымдар:

- Нұрмаханова М.Қ. "STEM-білім беру: Қазақстандағы даму перспективалары" (2020) – PBL-ды STEM негізі деп бағалады.
- Әбдіғалиева Г.С. "Интеграцияланған оқытудың педагогикалық негіздері" (2018) – ұлттық білім инновациясы ретінде зерттеді.
- Смағұлова А.Т. "Интеграцияланған оқыту технологиялары" (2022) – математика-физика байланысын талдады.

Халықаралық тәжірибе: Финляндия (Sahlberg P. "Finnish Lessons 2.0", 2015), Сингапур (Darling-Hammond L. "Empowered Educators", 2017) PBL-ды енгізіп нәтижелерді жақсартты. Цифрлық PBL-да GeoGebra, PhET қолданылады. Бұл технология мотивацияны, шығармашылықты және 21 ғасыр дағдыларын дамытады. Жобалық оқыту технологиясы пәндер интеграциясы үшін ерекше қолайлы жағдай туғызады, себебі:

- Нақты өмірлік мәселелер табиғатынан пәнаралық болып келеді;
- Жоба орындау барысында оқушы бірнеше пәннің білімін бір мезгілде қолдануға мәжбүр болады;
- Жобалық тапсырмалар математикалық модельдеу мен физикалық эксперименттің синтезін қамтамасыз етеді;
- Топтық жоба жұмысы ынтымақтастықта оқуды (cooperative learning) іске асырады.
-

3. Кіріктірілген оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері

Математика мен физиканы кіріктіріп оқытудың тиімді жүзеге асырылуы үшін мынадай ғылыми-әдістемелік принциптерді басшылыққа алу қажет:

- Мазмұндық үйлесімділік принципі: екі пәннің оқу бағдарламаларындағы тақырыптардың мазмұндық сәйкестігін анықтау;
- Уақыттық үйлестіру принципі: бір пәнде меңгерілген білімнің екінші пәнде дер кезінде қолданылуын қамтамасыз ету;
- Математикалық модельдеу принципі: физикалық құбылыстарды математикалық тілде сипаттауды үйрету;
- Практикалық бағыттылық принципі: нақты өмірлік контексттегі есептер мен жобаларды пайдалану;
- Рефлексия принципі: оқушылардың өз оқу іс-әрекетін бағалауға, талдауға үйрету.

Математика мен физиканы кіріктіре оқытатын жобалық тапсырмаларды ұйымдастырудың кезеңдік моделі ұсынылады:

Кезең	Атауы	Мазмұны	Пәндік байланыс
I	Мотивациялық кезең	Оқушыларды нақты мәселемен таныстыру, жоба тақырыбын таңдау, болжамдар жасау	Физикалық феномен
II	Жоспарлау кезеңі	Зерттеу сұрақтарын айқындау, ақпарат жинау, математикалық аппаратты таңдау	Математика + Физика
III	Зерттеу кезеңі	Эксперимент жүргізу, өлшемдер алу, математикалық есептеулер жасау	**Физика → Математика**
IV	Модельдеу кезеңі	Математикалық модель құру, графиктер салу, теңдеулер шешу	**Математика → Физика**
V	Презентация кезеңі	Нәтижелерді ұсыну, қорытынды жасау, рефлексия	Интеграция

Математика мен физика пәндерін кіріктіре оқытуға арналған жобалардың практикалық үлгілері:

- «Маятник заңдары» жобасы: маятниктің тербеліс периодын, амплитудасын тригонометриялық функциялар арқылы модельдеу; дифференциалдық теңдеу түрінде жазу; эксперименттік нәтижелерді графиктермен салыстыру;
- «Баллистикалық қозғалыс» жобасы: параболалық траекторияны квадраттық функция арқылы сипаттау; лақтыру бұрышын оңтайландыру; Excel немесе GeoGebra-да модель құру;
- «Дыбыс толқындары мен музыка» жобасы: синустік функцияларды дыбыс толқындарымен байланыстыру; жиіліктер мен октавалар арасындағы математикалық заңдылықтарды зерттеу;
- «Фотовольтаикалық жүйені жобалау» жобасы: электрлік тізбек есептерін алгебраның аппаратымен шешу; геометриялық оптика принциптерін қолданып, күн батареяларының орналасу бұрышын есептеу.

Жүргізілетін зерттеулер мен педагогикалық тәжірибе кіріктірілген оқытудың мынадай артықшылықтарын дәлелдейді:

- Білімнің жүйелілігін қамтамасыз ету: оқушылар жеке фактілер мен ережелерді жаттаудың орнына, пәндер арасындағы байланыстарды жатқа меңгереді;
- Функционалдық сауаттылықты дамыту: алған білімді нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана білу қабілеті қалыптасады;
- Сыни тұрғысынан ойлауды ынталандыру: бір мәселені әртүрлі пәндік позициядан зерттеу сыни ойлауды дамытады;
- Уақытты үнемдеу: қайталанатын мазмұнды бірнеше пән бойынша бөлек оқытудың орнына бір рет кіріктіре оқыту оқу уақытын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді;
- STEM-білім берудің іске асырылуы: математика-физика интеграциясы STEM тұжырымдамасын жүзеге асырудың нақты жолы болып табылады.

4. Кіріктірілген оқытуды іске асырудағы қиындықтар

Кіріктірілген оқытудың бірқатар артықшылықтарымен қатар, оны жүзеге асыру барысында белгілі бір қиындықтар да кездеседі. Атап айтқанда, пән мұғалімдері арасындағы ынтымақтастықты үйлестірудің күрделілігі, кіріктірілген оқу материалдарын әзірлеуге кететін уақыт шығыны, сондай-ақ дәстүрлі бағалау жүйесінің мұндай оқыту нәтижелерін толық қамти алмауы негізгі мәселелер болып табылады. Сонымен бірге, кейбір мұғалімдердің суммативті бағалауға шамадан тыс сүйенуі де кіріктірілген оқытуды тиімді енгізуге кедергі келтіреді. Негізгі қиындықтар:

● Ынтымақтастық мәселесі. Математика және физика мұғалімдерінің сабақ жоспарларын үйлестіруі, ортақ терминология мен мақсаттарды анықтауы күрделі. Әр пәннің өз бағдарламасы мен уақыт кестесі бар, бұл бірлескен жұмысты қиындатады.

● Уақыт тапшылығы. Кіріктірілген жобаларды әзірлеу дәстүрлі сабаққа қарағанда 2-3 есе уақыт алады – зерттеу сұрақтарын құру, материалдар жинау, топтық рөлдерді бөлу қажет.

● Бағалау жүйесінің ескіруі. Дәстүрлі «5» балдық жүйесі жобалық нәтижелерді (шығармашылық, ынтымақтастық) өлшей алмайды. Формативті бағалауды енгізу мұғалімдерден жаңа рубрикаларды меңгеруді талап етеді.

● Мұғалімдердің дайындығы. Көптеген мұғалімдер жобалық оқытудың әдістемесін білмейді немесе дәстүрлі тәсілге дағдыланған. Пәнаралық байланысты анықтау дағдысы жетіспейді.

● Ресурстардың жетіспеушілігі. Лабораториялық құралдар, GeoGebra сияқты бағдарламалар, интернет мектептерде әрқашан қолжетімді емес.

Осы қиындықтарды шешу үшін мектеп деңгейінде пәнаралық педагогикалық қауымдастық (Professional Learning Community) құру, кіріктірілген бағалау рубрикаларын әзірлеу және мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруға бағытталған арнайы оқыту бағдарламаларын ұйымдастыру қажет. Назарбаев Зияткерлік мектептерінің тәжірибесі бойынша, апта сайынғы пәнаралық жиналыстар және бірлескен семинарлар тиімді. Сондай-ақ, цифрлық платформаларды (PhET, Desmos) енгізу ресурстар мәселесін жеңілдетеді. Бұл тәсілдерді пилоттық енгізу арқылы қиындықтарды біртіндеп шешуге болады.

Қорытынды

Математика мен физика пәндерін жобалық оқыту технологиясы негізінде кіріктіріп оқыту педагогикалық және ғылыми тұрғыдан толық негізделген тиімді тәсіл болып табылады, екі пәннің терең тарихи-мәдени байланысы ежелгі Галилей мен Ньютон дәуірінен бастап қазіргі кванттық физика мен нанотехнологияларға дейін үздіксіз дамып келеді, ал жобалық оқыту форматы оқушыларды нақты өмірлік мәселелерді шешуге, пәнаралық жүйелі ойлауды қалыптастыруға және топтық ынтымақтастық дағдыларын дамытуға бағыттайтын ең оңтайлы педагогикалық құрал ретінде конструктивистік теорияларға (Дьюи, Выготский) сүйенеді, зерттеу нәтижелері білімнің сапасы мен функционалдық сауаттылықты айтарлықтай жоғарылататынын көрсетеді, жаппай енгізу үшін мұғалімдерді арнайы дайындау, пәнаралық педагогикалық қауымдастықтар құру және жаңа бағалау жүйелерін әзірлеу қажет, ал болашақта цифрлық технологияларды (GeoGebra, PhET, Python, AI) STEM платформаларымен біріктіріп VR/AR модельдерін, робототехника жобаларын және халықаралық тәжірибені (Финляндия, Сингапур) бейімдеу арқылы Қазақстандық білім беруді 4-ші өнеркәсіптік революция талаптарына сай жаңғыртуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Безрукова В.С. Педагогическая интеграция: сущность, состав, механизмы реализации // Интеграционные процессы в педагогической теории и практике. — Свердловск, 1990.
2. Берулава М.Н. Интеграция содержания образования. — М.: Педагогика, 1993.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — М.: Педагогика, 1991.
4. Dewey J. Experience and Education. — New York: Macmillan, 1938.
5. Kilpatrick W.H. The Project Method // Teachers College Record. — 1918. — Vol. 19. — P. 319–335.
6. Thomas J.W. A Review of Research on Project-Based Learning. — Autodesk Foundation, 2000.
7. Хуторской А.В. Современная дидактика. — М.: Высшая школа, 2007.
8. Нұрмаханова М.Қ. STEM-білім беру: Қазақстандағы даму перспективалары // Педагогика және психология. — 2020. — №3.
9. Әбдіғалиева Г.С. Интеграцияланған оқытудың педагогикалық негіздері. — Алматы, 2018.

Утебалиев Мади Магжанович
Дене шынықтыру пәнінің аға оқытушысы
Батыс-Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті
Орал қаласы

БОКС

Бокс – адамзат тарихындағы ең көне спорт түрлерінің бірі. Ол тек күш пен төзімділікті ғана емес, сонымен қатар ақыл, тактика және тәртіпті талап ететін ерекше өнер. Бүгінгі таңда бокс бүкіл әлемде кең таралған спорт түріне айналып, миллиондаған жанкүйерлердің сүйіспеншілігіне ие болды. Бұл мақалада бокстың шығу тарихы, даму кезеңдері, ережелері, танымал боксшылар және қазіргі қоғамдағы орны туралы жан-жақты қарастырамыз.

Бокстың шығу тарихы

Бокстың тарихы ежелгі дәуірлерден бастау алады. Археологиялық деректерге сүйенсек, боксқа ұқсас жекпе-жек түрлері Ежелгі Мысыр, Месопотамия және Грекия жерлерінде болған. Ежелгі гректер бұл спортты Олимпиада ойындарының бағдарламасына енгізіп, оны ресми түрде мойындаған.

Сол кезеңдегі бокс қазіргі бокстан айтарлықтай ерекшеленді. Спортшылар қолдарын былғары таспалармен орап, бір-бірімен жалаңаш қолмен шайқасқан. Ережелер өте қарапайым болды – қарсыласын нокаутқа түсіру немесе берілуге мәжбүрлеу.

Орта ғасырлар және жаңа дәуір

Орта ғасырларда бокстың танымалдығы төмендеді, бірақ XVIII ғасырда Англияда қайта жандана бастады. Бұл кезеңде алғашқы ресми ережелер енгізілді. Джек Бротон атты ағылшын боксшысы қауіпсіздік мақсатында жаңа ережелер жүйесін жасап, боксқа белгілі бір тәртіп енгізді.

Кейінірек Маркиз Куинсберри ережелері қабылданып, қазіргі бокстың негізі қаланды. Бұл ережелерге қолғап кию, раундтарға бөлу, төрешінің болуы сияқты маңызды өзгерістер енгізілді.

Қазіргі бокстың дамуы

Қазіргі бокс екі негізгі бағытқа бөлінеді: әуесқой бокс және кәсіби бокс. Әуесқой бокс Олимпиада ойындарының бір бөлігі болып табылады және мұнда спортшылар ұпай жинау арқылы жеңіске жетеді. Ал кәсіби бокста басты мақсат – қарсыласты нокаутқа түсіру немесе төрешілердің шешімімен жеңіске жету.

Бокс федерациялары мен ұйымдары бұл спорттың дамуына үлкен үлес қосуда. Халықаралық бокс қауымдастығы (IBA) және басқа да ұйымдар жарыстар ұйымдастырып, ережелерді реттеп отырады.

Бокстың ережелері

Бокс – нақты ережелерге негізделген спорт. Негізгі ережелерге мыналар жатады:

Жекпе-жек раундтарға бөлінеді (әдетте 3 минуттық раундтар)

Әр раунд арасында демалыс уақыты беріледі

Қарсыласты белден төмен ұруға тыйым салынады

Баспен соғу, итеру және ұстап қалу ережеге қайшы

Төреші жекпе-жекті тоқтата алады, егер спортшы өзін қорғай алмаса

Бокстың техникасы мен тактикасы

Бокста тек күш емес, техника да маңызды рөл атқарады. Негізгі соққы түрлері:

Джеб – тез және дәл соққы

Кросс – күшті тура соққы

Хук – жанынан жасалатын соққы

Апперкот – төменнен жоғары бағытталған соққы

Сонымен қатар, қорғаныс тәсілдері де маңызды: блок жасау, жалтару, қарсы шабуыл жасау.

Тактика тұрғысынан боксшылар қарсыластың әлсіз тұстарын зерттеп, соған сәйкес стратегия құрады. Кейбір боксшылар шабуылға бейім болса, енді біреулері қорғанысты таңдағанды жөн көреді.

Танымал боксшылар

Бокс тарихында аты аңызға айналған спортшылар көп. Олар өздерінің шеберлігімен және жетістіктерімен бұл спорттың дамуына үлкен үлес қосты.

Мысалы, Мұхаммед Әли – бокстың символына айналған тұлға. Оның жылдамдығы, техникасы және харизмасы оны әлемге әйгілі етті. Сонымен қатар Майк Тайсон, Флойд Мейвезер сияқты боксшылар да өз дәуірінің үздіктері саналады.

Қазақстандық боксшылар да әлемдік деңгейде үлкен жетістіктерге жетті. Олардың қатарында Олимпиада чемпиондары мен әлем чемпиондары бар. Бұл елімізде бокстың жоғары деңгейде дамығанын көрсетеді.

Бокстың пайдасы

Бокс тек спорт емес, сонымен қатар денсаулыққа пайдалы жаттығу түрі. Оның негізгі артықшылықтары:

Физикалық төзімділікті арттырады

Бұлшықеттерді күшейтеді

Жылдамдық пен реакцияны жақсартады

Стресті азайтады

Өзін-өзі қорғау дағдыларын дамытады

Көптеген адамдар бокс ты фитнес ретінде де пайдаланады. Бұл олардың дене формасын жақсартуға көмектеседі.

Бокстың қауіптері

Бокс – қауіпті спорт түрлерінің бірі. Жарақат алу қаупі жоғары, әсіресе бас жарақаттары жиі кездеседі. Сондықтан қауіпсіздік шараларын сақтау өте маңызды.

Қазіргі кезде медицина мен технологияның дамуы арқасында боксшылардың денсаулығын қорғауға көп көңіл бөлінеді. Дегенмен, бұл спортта тәуекел әрқашан бар.

Қазақстандағы бокс

Қазақстанда бокс өте танымал спорт түрі. Кеңес Одағы кезеңінен бастап елімізде бокс мектебі жақсы дамыған. Қазіргі таңда Қазақстан әлемдегі боксы дамыған елдердің қатарына кіреді.

Қазақстандық боксшылар Олимпиада ойындарында, әлем чемпионаттарында жоғары нәтижелер көрсетіп келеді. Бұл жетістіктер жастарды спортпен айналысуға ынталандырады.

Бокстың болашағы

Бокс болашақта да өз маңызын жоғалтпайды. Технологияның дамуы, жаңа жаттығу әдістері және халықаралық жарыстардың көбеюі бұл спорттың одан әрі дамуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, әйелдер боксының дамуы да ерекше назар аударуға тұрарлық. Қазіргі кезде әйелдер арасындағы бокс жарыстары да кеңінен танымал бола бастады.

Қорытынды

Бокс – тек күш сынасу емес, бұл – өнер, тәртіп және рухтың мықтылығы. Оның тарихы терең, дамуы қарқынды және болашағы жарқын. Бокс адамды тек физикалық тұрғыдан ғана емес, рухани тұрғыдан да шыңдайды.

Бұл спорт түрі әлемнің түкпір-түкпіріндегі адамдарды біріктіріп, оларды ортақ мақсатқа жетуге үйретеді. Сондықтан бокс – мәңгілік спорт түрлерінің бірі болып қала береді.

ХҒТАР 29.05.15

Сапармбетова Акниет[1], 6В05302 – «Физика» білім беру бағдарламасының студенті
Қасымбек Жансая[2], 6В05302 – «Физика» білім беру бағдарламасының студенті
Ғылыми жетекші: ф.– м.ғ.к., доцент **Қоштыбаев Талғат Бектасович[3]**
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
Алматы қаласы

ҒАЛАМДАҒЫ ҚАРА МАТЕРИЯ МЕН ҚАРА ЭНЕРГИЯ

Аңдатпа: Бұл мақалада қазіргі астрофизика мен космологияның ең өзекті мәселелері – қараңғы материя мен қараңғы энергияның табиғаты қарастырылады. Ғаламның 95%-дан астамын құрайтын бұл белгісіз субстанциялардың ашылу тарихы, олардың қасиеттері мен классификациясы баяндалады. Сондай-ақ, Альберт Эйнштейннің жалпы салыстырмалылық теориясындағы космологиялық тұрақтының рөлі және оның қараңғы энергиямен байланысы талданады. Мақалада қараңғы материяның галактикалардың айналу қисықтарына әсері және қараңғы энергияның ғаламның үдемелі кеңеюіндегі маңызы зерделенген. Гравитациялық линзалану әсері мен заманауи космологиялық модельдер негізінде ғаламның болашақ сценарийлеріне болжам жасалған. Сонымен қатар, мақалада бұл жұмбақ күштердің тек теориялық болжам емес, ғарыштық микротолқынды фондық сәулелену арқылы дәлелденген нақты физикалық факторлар екеніне баса назар аударылады. Зерттеу барысында алынған нәтижелер ғаламның «Үлкен жыртылу» немесе мәңгілік суыну сияқты эволюциялық тағдырын түсінуге және заманауи физиканың іргелі заңдылықтарын жаңа қырынан зерделеуге бірегей мүмкіндік береді.»

Түйін сөздер: Қараңғы материя, қараңғы энергия, космологиялық тұрақты, галактикалардың айналу қисығы, гравитация, ғаламның кеңеюі, Эйнштейн теңдеулері.

КІРІСПЕ. Көптеген ғасырлар бойы адамзат ғаламды тек көрінетін жұлдыздар мен планеталардан тұрады деп есептеп келді. Алайда, XX ғасырдың басында классикалық механика мен бақылау мәліметтері арасындағы сәйкессіздіктер ғалымдарды жаңа, «жасырын» масса туралы ойлануға мәжбүр етті. Бүгінгі таңда біз білетін барионды материя (жұлдыздар, газдар, планеталар) ғаламның жалпы энергия-массасының 5%-дан да азын құрайды.

Қалған бөлігі бізге көрінбейтін, электромагниттік сәуле шығармайтын қараңғы материя мен қараңғы энергияның еншісінде [1, 57 б.].

Қараңғы материя галактикалардың құрылымын сақтап тұратын «гравитациялық желім» рөлін атқарса, қараңғы энергия ғаламның кеңістігін үдеумен керіп, оның болашақ тағдырын айқындайды. Бұл мақаланың мақсаты — осы екі жұмбақ субстанцияның физикалық табиғатын заманауи вакуум теорияларымен және Эйнштейннің теориялық мұрасымен ұштастыра отырып талдау.

Негізгі бөлім.

1. ҚАРАҢҒЫ МАТЕРИЯНЫҢ АШЫЛУ ТАРИХЫ МЕН ҒЫЛЫМИ ДӘЛЕЛДЕРІ

«Қараңғы материя» терминін алғаш рет 1937 жылы неміс астрономы Фриц Цвикки Кома шоғырындағы галактикалардың радиалды жылдамдығын өлшеу кезінде қолданды [2]. Ол галактикалардың шашырап кетпеуі үшін олардың көрінетін массасынан жүздеген есе артық жасырын масса болуы керек екенін есептеп шығарды.

1970-жылдары Вера Рубин мен Кент Форд спиральды галактикалардың шеткі жұлдыздары орталықтағы жұлдыздармен бірдей дерлік жылдамдықпен айналатынын анықтады.

Ньютонның гравитация заңы бойынша, орталықтан алыстаған сайын жылдамдық кемуі тиіс болатын. Бірақ бақылаулар $\upsilon(r)$=const екенін көрсетті. Галактикалардың айналу қисығы: бақылаулар мен теориялық есептеулердің айырмашылығы [1].

«наблюдения» (бақылау) қисығы мен «без темной материи» (қараңғы материясыз) қисығы арасындағы үлкен алшақтық көрінбейтін массаның бар екенін растайды. Массаның радиус бойынша үлестірілуі келесі формуламен сипатталады:

$$M(r)=4\pi\int_0^r \rho(r)r^2 dr$$

2.ҚАРА МАТЕРИЯНЫҢ ТАБИҒАТЫ МЕН ҚАСИЕТТЕРІ

Қара материя — бұл әдеттегі («нормальды») материядан физикалық қасиеттері жағынан түбегейлі ерекшеленетін материяның формасы.Ғалымдардың болжамы бойынша, қара материя әлі күнге дейін жердегі эксперименттерде ашылмаған жаңа элементар бөлшектерден тұрады.Бұл бөлшектердің басты ерекшелігі — оларда электр заряды болмайды. Осы себепті олар электромагниттік сәуле шығармайды, жарықты жұтпайды және шағылыстырмайды. Сондықтан оны тікелей телескоптармен көру мүмкін емес, оның аты да осы қасиетіне байланысты «қара» деп аталған.

Қара материяның бар екендігі оның қоршаған ортаға тигізетін гравитациялық әсері арқылы анықталған:

1. Гравитациялық тартылыс: Ол кәдімгі заттар (атомдар мен иондар) сияқты гравитациялық әрекеттесуге түседі. Қара материя өзіне басқа заттар мен жарықты тарта алады.

2.Сұйықтық немесе сгустоктар түзуі: Гравитациялық тартылыс күштері қара материяны белгілі бір шоғырларға — галактикалар мен олардың жиынтықтарына жиналуға мәжбүр етеді. Яғни, ол ғаламда біркелкі таралмай, белгілі бір құрылымдар түзеді.

3. ҚАРАҢҒЫ МАТЕРИЯНЫҢ КЛАССИФИКАЦИЯСЫ

Ғалымдар қараңғы материяны оның бөлшектерінің жылдамдығы мен термодинамикалық қасиеттеріне қарай үш негізгі түрге бөледі [3]:

3.1. Суық қараңғы материя (CDM - Cold Dark Matter)

Бұл модель бүгінде ең танымал болып табылады. Ол релятивистік емес (баяу) жылдамдықпен қозғалатын ауыр бөлшектерден тұрады. Негізгі үміткерлер — WIMP (Weakly Interacting Massive Particles) немесе әлсіз әрекеттесетін массивті бөлшектер. Олар ғаламның алғашқы кезеңдерінде шағын «түйіндер» құрып, кейіннен галактикалардың «қаңқасына» айналған.

3.2. Ыстық қараңғы материя (HDM - Hot Dark Matter)

Жарық жылдамдығына жақын қозғалатын жеңіл бөлшектерден тұрады. Негізгі мысалы — нейтрино. Алайда, тек ыстық материядан тұратын ғаламда ірі масштабты құрылымдар (галактикалар) қалыптасып үлгермес еді, сондықтан оның үлесі аз деп есептеледі.

3.3. Жылы қараңғы материя (WDM - Warm Dark Matter)

Бұл алдыңғы екі түрдің арасындағы аралық қасиеттерге ие. Бұған стерильді нейтрино сияқты гипотетикалық бөлшектер жатады.

4. ФИЗИКАЛЫҚ ВАКУУМ ЖӘНЕ ҚАРАҢҒЫ МАТЕРИЯНЫҢ СУБСТАНЦИЯЛЫҚ МОДЕЛІ

А.В. Рыковтың еңбектерінде қараңғы материя жеке бөлшектер емес, бүкіл ғаламды толтырып тұрған космостық орта (структура) ретінде қарастырылады [4, 5 б.].

Бұл ортаның келесідей параметрлері бар:

• Түйіндік құрылым: Орта оң және теріс зарядталған түйіндерден тұратын қатаң тор іспеттес.

• Кванттық қадам: Түйіндер арасындағы қашықтық

$r_{cp} \approx 1{,}398 \cdot 10^{-15}$м

• Электрмагниттік табиғат: Қараңғы материяның негізгі қасиеті оның магниттік (μ_0) және электрлік (ε_0) өтімділігімен анықталады.

Бұл модель бойынша, гравитация — бұл ортаның массасы бар денелер айналасында поляризациялануының нәтижесі. Рыковтың тұжырымдамасы бойынша, жарық жылдамдығы осы ортаның серпімділігіне тәуелді [4, 16 б.]:

$$c = \frac{1}{\sqrt{\varepsilon_0 \cdot \mu_0}}$$

Электрмагниттік толқынның (жарықтың) вакуумдық құрылымда таралуы [4].

5. ҚАРАҢҒЫ ЭНЕРГИЯ ЖӘНЕ «ЭЙНШТЕЙННІҢ ҚАТЕЛІГІ»

Қараңғы энергия — бүкіл кеңістікті толтырып тұрған және антигравитациялық қасиетке ие жұмбақ өріс. 1917 жылы Альберт Эйнштейн стационарлы ғалам моделін сақтау үшін өз теңдеулеріне λ (лямбда) — космологиялық тұрақтысын енгізді [1].

$$R_{\mu\nu} - \frac{1}{2} R g_{\mu\nu} + \Lambda g_{\mu\nu} = \frac{8\pi G}{c^4} T_{\mu\nu}$$

Кейін Эйнштейн бұл тұрақтыны «өмірімдегі ең үлкен қателік» деп атаса да, 1998 жылғы суперноваларды бақылау деректері бұл тұрақтының ғаламның үдемелі кеңеюін сипаттайтын «қараңғы энергия» екенін көрсетті [1, 58 б.]. Қараңғы энергияның қысымы теріс мәнге ие, бұл оның тебілу күшін тудыруына себеп болады.

6. ҒАЛАМНЫҢ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ БАЛАНСЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ

Заманауи космологиялық модельдер (кесте 1) ғаламның құрамын келесідей сипаттайды:

Кесте 1. Ғаламның энергетикалық құрамы (Planck деректері бойынша).

Компонент	Үлесі(%)	Функциясы
Қараңғы энергия	68,3%	Ғаламдағы үдеумен кеңейтеді
Қараңғы материя	26,8%	Галактикаларды ұстап тұрады
Кәдімгі материя	4,9%	Жұлдыздар,планеталар,адам

Қараңғы энергияның басымдылығы ғаламның болашағына қатысты екі сценарийді алға тартады:

1. Үлкен мұздау (Big Freeze): Ғалам шексіз кеңейіп, энергия тығыздығы төмендейді.

2. Үлкен алшақтау (Big Rip): Қараңғы энергияның қысымы атомдық деңгейге дейінгі барлық құрылымдарды жыртып жібереді [1].

7. ҚАРА ЭНЕРГИЯ БІЗДІҢ БОЛАШАҒЫМЫЗҒА ҚАЛАЙ ӘСЕР ЕТЕДІ?

Бұрын ғалымдар «Ғалам қалай аяқталады?» дегенде, тек кеңістіктің пішініне қарайтын. Бірақ қара энергия ашылғаннан кейін бәрі өзгерді. Қазір бәрі осы «жұмбақ күштің» мінез-құлқына байланысты болып тұр. Оның болашаққа қатысты бірнеше нұсқасы бар:

1. «Жалғыз арал»

Егер қара энергия қазіргідей тұрақты болса, ол ғаламды тоқтаусыз итере береді. Бұл дегеніміз — ғалам барған сайын қаттырақ кеңейеді.

Не болады? Уақыт өте келе біздің Галактикадан басқа барлық алыс жұлдыздар мен галактикалар бізден алыстап кететіні соншалық, олар көзден таса болады. Соңында Құс жолы өзінің бірнеше көршісімен ғана қалып, шексіз қараңғы бостықтағы жалғыз «арал» сияқты болып қалады.

2. «Кері жиырылу» (Үлкен сығылу)

Кейбір теориялар бойынша, қара энергия мәңгілік емес. Ол бір күні күшін жоғалтуы немесе керісінше жұмыс істеуі мүмкін.

Не болады? Ғалам кеңеюін тоқтатып, қайтадан жиырыла бастайды. Бәрі керісінше жүреді: галактикалар бір-біріне жақындап, соңында бәрі қайтадан өте ыстық, тығыз бір нүктеге жиналады. Бұл - «Үлкен жарылыстың» кері нұсқасы сияқты.

3. «Фантомдық энергия»

Егер қара энергия фантом болса, яғни оның күші уақыт өткен сайын шексіз арта берсе, жағдай қиындайды.

Не болады? Ғаламның итеру күші соншалықты артады, ол материяны «жыртып» тастайды. Алдымен галактикалар шашырап кетеді. Кейін күн жүйесі бөлшектенеді. Ең соңында тіпті атомдардың өзі шыдамай, бөлшектеніп тынады. Бәрі быт-шыт болып жыртылады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қараңғы материя мен қараңғы энергия — заманауи физиканың ең үлкен шақырулары.

Олардың бар екендігі гравитациялық линзалану, галактикалардың айналу жылдамдығы және суперновалардың жарқырауы арқылы толық дәлелденген. А.В. Рыков пен В.В. Леповтың зерттеулері көрсеткендей, бұл құбылыстарды түсіну үшін классикалық физикадан «орта физикасына» көшу қажет. Болашақта бұл екі құбылыстың құпиясын ашу ғаламның пайда болуы мен ақырғы тағдыры туралы сұрақтарға нақты жауап береді.Қара материя мен қара энергия - қазіргі физиканың ең үлкен жұмбақтары. Алдағы 20 миллиард жылда ғалам қазіргі қалыпты күйінде сақталады. Бұл уақыт адамзатқа осы құпияны шешуге және ғаламның эволюциялық тағдырын түсінуге мүмкіндік береді. Біз тек бақылаушы емес, осы орасан зор процестің бір бөлшегіміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Лепов В. В. Ошибка Эйнштейна. Часть 1. Темная энергия и темная материя // Наука и техника в Якутии. – 2019. – № 2 (37). – С. 57-61. https://cyberleninka.ru/article/n/oshibka-eynshteyna-chast-1-tyomnaya-energiya-i-tyomnaya-materiya/viewer

2. Zwicky F. On the Masses of Nebulae and of Clusters of Nebulae // Astrophysical Journal. – 1937.-Vol.86.–P.217.
https://articles.adsabs.harvard.edu//full/1937ApJ....86..217Z/0000219.000.html

3. 7-дәріс. Қараңғы материя және қараңғы энергия. Оқу-әдістемелік кешен. – 12 б.

4. Рыков А. В. «Тёмная» энергия и «тёмная» материя Вселенной (издание 5-е). — М.: ИФЗ РАН, 2006. — 43 с.

5. Rubin V. C., Ford W. K. Rotation of the Andromeda Nebula // Astrophysical Journal. – 1970. – Vol. 159. – P. 379. https://ui.adsabs.harvard.edu/abs/1970ApJ...159..379R/abstract

6. Riess A. G. et al. Observational Evidence from Supernovae for an Accelerating Universe // Astronomical Journal. – 1998. – Vol. 116. – P. 1009-1038

7. Рубаков В. А. Темная энергия во Вселенной //В защиту науки. – 2010. – Т. 7. https://ivanik3.narod.ru/Publicystika/Kruglakov/BulletenZtNau7/Rubakov.pdf

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым 1 айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 13 ақпандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ26VPY00064454 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ26VPY00064454 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 13 февраля 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 17.04.2026 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 17.04.2026 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.